

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BALKAN SAVAŞLARINDA KIRKLARELİ (KIRKKİLİSE)

AHMET ÖZBEK

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ TARIK ÖZÇELİK

TEMMUZ-2018

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Ahmet Özbek'in "BALKAN SAVAŞLARINDA KIRKLARELİ (KIRKKİLİSE)" başlıklı tezi 11/07/2018 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Yasin ÇAKIREL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans derecesi elde etmek için gerekli olan koşulları sağladığını onaylarım.

Doç. Dr. Faruk DOĞAN
Tarih Anabilim Dalı Başkanı

Bu tezi okuyarak içerik ve nitelik açısından incelediğimizi ve Yüksek Lisans derecesi almak için yeterli olduğunu onaylıyoruz.

Dr. Öğr. Üyesi Tarık ÖZÇELİK
Tez Danışmanı

Jüri Üyeleri

Unvan ve İsim	Bağlı Olduğu Kurum	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Tarık ÖZÇELİK	(Kırklareli Üniversitesi)	
Dr. Öğr. Üyesi Raşit GÜNDOĞDU	(Kırklareli Üniversitesi)	
Dr. Öğr. Üyesi Veysi AKIN	(Trakya Üniversitesi)	

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Ahmet ÖZBEK

11/07/2018

ÖZ

BALKAN SAVAŞLARINDA KIRKKİLİSE (KIRKLARELİ)

Özbek, Ahmet

Yüksek Lisans, Tarih

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Tarık Özçelik

Temmuz 2018

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşının (93 Harbi) kaybedilmesiyle Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda neredeyse hiç söz hakkı kalmamıştı. 1878'te imzalanan Ayestafanos ve Berlin antlaşmalarından sonra Sırbistan, Romanya ve Bulgaristan Balkan savaşlarına kadar geçen zaman içerisinde bağımsızlıklarını ilan etti. Bulgaristan, topraklarını genişletmek için diğer Balkan devletleri ile ittifak girişimlerine başlamıştı.

Balkan devletleri, 1912 yılında Osmanlı Devleti'ne karşı taarruzu başlattı. Bulgaristan, Sırbistan, Romanya, Karadağ ve Yunanistan Osmanlı Devleti'nin Rumeli'deki topraklarını işgal etmeye başladı. Bu taarruz Avrupalı devletlerin desteğiyle yapılmıştı.

Birinci Balkan Savaşı'nda Kırkkilise Bulgaristan tarafından işgal edildi. Daha sonra Lüleburgaz-Pınarhisar bölgesine ilerleyen Bulgar ordusu ancak Çatalca'da durdurulabildi. İkinci Balkan Savaşı'nda Bulgaristan, toprak paylaşımında anlaşamadığı diğer Balkan devletlerine karşı savaştı. Bu savaşın sonunda Osmanlı Devleti ile Bulgaristan arasında imzalanan İstanbul Antlaşması'yla Kırkkilise geri alındı.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan, Osmanlı Devleti, Birinci Balkan Savaşı, İkinci Balkan Savaşı, Kırkkilise.

ABSTRACT

BALKAN WARS AND KIRKKILISE (KIRKLARELI)

Özbek, Ahmet

Master of Arts, History

Supervisor: Assistant Professor Tarık Özçelik

July 2018

With the loss of the Ottoman-Russian war of 1877-1878 (93 wars), the Ottoman State had almost no saying in the Balkans. After the Ayastefanos and Berlin treaties signed in 1878, Serbia, Romania and Bulgaria declared their independence in the period leading up to the Balkan wars. Bulgaria has begun alliance initiatives with other Balkan states to expand its territory.

In 1912, the Balkan states launched an attack against the Ottoman State. Bulgaria, Serbia, Romania, Montenegro and Greece have begun to occupy the territories of the Ottoman Empire in Rumelia. This attack was carried out with the support of European states.

In the First Balkan War, the Kirk Kilisse was occupied by Bulgaria. Later on, the Bulgarian army heading to the Lüleburgaz-Pınarhisar region was able to stopped in Çatalca. In the Second Balkan War, Bulgaria fought against other Balkan states which couldn't have an agreement on land-sharing. At the end of this war, Kirk Kilisse was taken back with the Treaty of İstanbul which has been signed between Bulgaria and Ottoman Empire.

Key Words: Bulgaria, Ottoman Empire, First Balkan War, Second Balkan War, Kirk Kilisse.

ÖNSÖZ

Hem lisans hem de yüksek lisans sürecinde bana her konuda büyük desteği olan Prof. Dr. Mehmet Ali Beyhan hocama müteşekkirim. Yüksek lisans çalışmalarım esnasında bana her zaman yol gösteren Prof. Dr. Mesut Ayar, Dr. Öğr. Üyesi Hasan Demirhan, Dr. Öğr. Üyesi V. Türkan Doğruöz, Doç. Dr. Faruk Doğan, Dr. Öğr. Üyesi Abdülkerim Asılsoy, Dr. Öğr. Üyesi Raşit Gündoğdu, Dr. Öğr. Üyesi Veysi Akın, Araş. Gör. Yunus Kılıç, Araş. Gör. Yener Bayar ve Araş. Gör. Halil İbrahim Erol hocalarıma çok teşekkür ederim. Ayrıca Yunus Korkmaz'a ve Okutman Aydın Çakmak hocama katkılarından dolayı teşekkür ederim. Çalışmamda bana yardımlarından dolayı ATASE arşivi, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İSAM, Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve İBB Atatürk Kitaplığı çalışanlarına teşekkür ederim. Tezin başlangıcından sonuna kadar benden desteğini esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Tarık Özçelik hocama sonsuz teşekkür ederim.

Hayatım boyunca bana her türlü sıkıntılarında ve yoğun tez çalışması döneminde, maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen hayattaki en kıymetlilerim olan annem ve babama ne kadar teşekkür etsem azdır. Kuşkusuz tanıdığım kıymetli hocalarımla yol göstericiliği ile annem ve babamın bana olan inancı olmasaydı bu tez ortaya çıkmazdı.

Ahmet Özbek

Temmuz, 2018

İstanbul

İÇİNDEKİLER

BEYAN.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BALKAN VE AVRUPA DEVLETLERİNİN POLİTİKALARI.....	23
1.1.BALKAN DEVLETLERİ ARASINDA İTTİFAKLAR.....	23
1.2.AVRUPALI DEVLETLERİN BALKAN POLİTİKASI.....	26
1.2.1. Rusya'nın Balkan Politikası.....	26
1.2.2. Fransa'nın Balkan Politikası.....	33
1.2.3. İngiltere'nin Balkan Politikası.....	35
1.2.4. İtalya'nın Balkan Politikası.....	39
1.2.5. Almanya'nın Balkan Politikası.....	41
1.2.6. Avusturya'nın Balkan Politikası.....	43

İKİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI.....	45
2.1. DOĞU CEPHESİ: TRAKYA MUHAREBELERİ.....	48
2.1.1. Kırklareli (Kırkkilise/Lozengrad) Muharebesi.....	55
2.1.2. Lüleburgaz-Pınarhisar Muharebesi.....	62
2.1.3. Çatalca Muharebesi.....	71
2.1.4. Edirne Muharebesi.....	76
2.2. ÇATALCA ATEŞKESİ.....	79
2.3. LONDRA BARIŞ KONFERANSI.....	82
2.4. LONDRA BÜYÜKELÇİLER KONFERANSI.....	83

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ BALKAN SAVAŞI VE KIRKKİLİSE.....	87
3.1. BULGARİSTAN'IN DİĞER BALKAN DEVLETLERİ İLE ANLAŞMAZLIĞI.....	87
3.1.1. Bulgar-Yunan Anlaşmazlığı.....	87
3.1.2. Bulgar-Sırp Anlaşmazlığı.....	88
3.1.3. Bulgar-Rumen Anlaşmazlığı.....	89

3.2. İKİNCİ BALKAN SAVAŞINI BAŞLATAN ANTLAŞMA: LONDRA ANTLAŞMASI.....	90
3.3. BULGARİSTAN'IN MAĞLUBİYETİ	93
3.4. BÜKREŞ ANTLAŞMASI.....	97
3.5. İSTANBUL ANTLAŞMASI: KIRKKİLİSE'NİN İSTİRDÂTI	99
3.6. BALKAN SAVAŞLARININ MALİYETİ.....	102
3.7. BALKAN SAVAŞLARI SONUNDA İNSANİ KAYIPLAR.....	102
SONUÇ.....	105
KAYNAKÇA	107
EKLER.....	121
EK 1. TRAKYA'NIN COĞRAFİ DURUMU (1912)	121
EK 2. BALKAN HARBİ'NDE TÜRK ORDUSUNUN BARIŞ KONUSU	122
EK 3. BALKAN HARBİ'NDE BULGAR ORDUSUNUN BARIŞ KONUSU.....	123
EK 4. BULGAR ORDUSUNUN KIRKLARELİ'Yİ İŞGALİNİ GÖSTEREN KROKİ.....	124
EK 5. KIRKLARELİ MUHAREBESİNİN KROKİSİ.....	125
EK 6. ŞARK ORDUSUNUN KIRKLARELİ VE ÇEVRESİNDE KONUŞLANDIĞI MEVKİLER.....	126
EK 7. MİDYE-ENEZ HATTINI GÖSTEREN HARİTA	127
EK 8. LÜLEBURGAZ MUHAREBESİ.....	128
EK 9. LÜLEBURGAZ MUHAREBESİNDEN SONRA TÜRK VE BULGAR ORDULARI.....	129
EK 10. ŞARK ORDUSU KUMANDANI ABDULLAH KÖLEMEN PAŞA	130
EK 11. 17 NİSAN 1913. VİZE.....	131
EK 12. 22 NİSAN 1913. BABAESKİ. MİMAR SİNAN KÖPRÜSÜ.	132
EK 13. 19 NİSAN 1913. PINARHİSAR. KALE GİRİŞİ.....	133
EK 14. LÜLEBURGAZ MUHAREBESİ BOZGUNUNDAN SONRA GERİ DÖNEN ASKERLER.....	134
EK 15. FAZIL BEYİN ZEVCESİ AZİZE'YE YAZDIĞI MEKTUP.	135
EK 16. KIRKKİLİSE MÜFTÜSÜNÜN MEKTUBU.	136
EK 17. 29 EYLÜL 1913 TARİHİNDE İMZALANAN İSTANBUL ANTLAŞMASI'NIN HARİTASI.....	144

KISALTMALAR

A.MTZ(04)	: Sadaret Eyalet-i Mümtaze Bulgaristan Evrakı
ATASE	:Genelkurmay Askeri Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi
BDAGM	: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü
BLH	: Balkan Harbi Kataloğu
Bkz	: Bakınız
BEO	: Bab-1 Ali Evrak Odası
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DH. MTV	: Dâhiliye Mütenevvia
DH. SYS	: Dâhiliye Siyasi
Düz.	: Düzenleyen
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
HR. SYS.	: Hariciye Siyasi
ss	: Sayfadan sayfaya
S	: Sayı

GİRİŞ

Coğrafi konum olarak Kırkkilise; doğusunda Karadeniz ve İstanbul, kuzey kısmında Istranca dağları, batısında Edirne, güney kısmında Ergene ve İstanbul demir ve asfalt yoluyla Trakya bölgesinde bulunmaktadır.¹

Kırkkilise adının menşei hakkında farklı rivayetler vardır. Osmanlı fethinden önce Bizans topraklarında uzun süre bulunan bu şehrin ismi Saranta Ecclesies/ Saranta Ekklesia (Kırkkilise) olarak kullanılmıştı.² Bulgarlar tarafından bu bölgeye Lozengrad, Karpodaimon, Tarpodison, Herakliya, Vrisium, Verise, Bozilli, Nerisse, Aya Saranda, Dessarakendi Eklisite gibi adlar verilmişti.³ Bazı kaynaklarda Kırkkilise-Saranda Ecclesies olarak geçmektedir.⁴ Edirne salnamelerinde ise burası Heraklia-Kırkkilise olarak yazılmıştır.⁵ Ayrıca Orhan Gazi'nin 760/1359 tarihinde yani Kırkkilise'nin fethinden 10 sene önce Şehzade Süleyman'a yazdığı fermanında Kırkkilise adının kullanılmış olması tarihi vesikalar ile netlik kazanmakta ve fetihten önce de Osmanlılar tarafından bu adın kullanıldığını kanıtlanmaktadır.⁶ Özellikle bu bölgenin adı XVI. yüzyıl da Kırkkilise, kırkenise, kırkenisa, kırkkilisa diye geçmektedir.⁷

Kırkkilise şehrinin ilk olarak ne zaman veya kimler tarafından kurulduğuna dair kesin bir bilgi mevcut değildir⁸. Ancak ilk yerleşim çağı kalkolitik çağa denk geldiği düşünülmektedir. Osmanlı Devleti kurulmadan önce bu bölgeyi ilk yerleşim yeri olarak kullananların Traklar olduğu

¹ Ali Rıza Dursunkaya, *Kırklareli Vilayetinin Tarih, Coğrafya, Kültür Ve Eski Eserleri Yönünden Tetkik, Kırklareli: Yeşilyurt Basımevi, C. 1, 1948, s.65; Şemseddin Sami, Kamusu'l Â'lâm, İstanbul: Mihran Matbaası, C.V, 1314, s.3614-3615.*

² Ali Cevad, "Kırkkilisa", *Memaliki Osmaniye'nin Tarih ve Coğrafya Lügatı*, İstanbul: Kasbar Matbaası, s.593.

³ Sema Sandalcı, "Kırklareli İlinin Adları Ve Anlamları üzerine İnceleme", *Yıldız Dağları Ve Yakın Çevresi Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*, İstanbul, 2006, s.104.

⁴ Cevad, "Kırkkilisa", ss.593-594.

⁵ *Edirne Vilayet Salnamesi*, Def'a 19, Edirne Vilayet Matbaası, 1309, s.244.

⁶ Burcu Burnaz Kabakçı, *XIX. Yüzyıl Ortalarında Kırklareli (Kırkkilise)'de Sosyal Ve Ekonomik Hayat*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 350125), s.21.

⁷ Tayyip Gökbilgin, *Edirne Ve Paşa Livası*, İstanbul: Üçler Basımevi, 1952, s.112, 144, 251.

⁸ Veysi Akın, "Kırklareli Adının Tarihiçesi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1/2, Denizli 1997, s.9.

savunulmaktadır.⁹ Daha sonraları bu bölgede eskiçağlarda İskitler, Persler, Makedonlar, Galatlar, Roma ve Bizans Devleti hüküm sürdü.¹⁰

Trakya bölgesi ilk çağlardan beri pek çok kez işgale sahne olmuş, coğrafi konumu itibariyle İstanbul'a yakın olmasından dolayı pek çok krallık ya da devletler tarafından tahribata uğramıştı. M. Ö. 7. yüzyılda İskitler Trakya'yı tamamen ele geçirirken, bu defa M. Ö. 6. yüzyılda Persler tüm Trakya'yı ele geçirerek bölgenin tek hâkimi oldu. Tarihin ilerleyen zamanlarında da Odris Trakları denilen Trak kabilesi Odris Devleti'ni kurarak Doğu Trakya'daki Pers hâkimiyetine son vermişti.¹¹

Odrislerin varlığı giderek zayıflayıp yavaş yavaş parçalanmaya başlamasından sonra onların rakibi Makedonlar M. Ö. 4. yüzyılda Trakya'yı istila etti. Traklar bu durumu kabullenmek istemediklerinden Makedonya Kralı Filip'in ölümü onları ayaklanmaya sevk ettiyse de İskender'in tahta oturmasıyla ayaklanma bastırılmıştı. Traklar İskender'in ölümüne kadar Makedonya Krallığının hâkimiyeti altındaydı.¹² İskender'in ölümü Roma İmparatorluğu'nun işine yaramıştı. Zayıflayan Makedonya üzerine Romalılar Vize ve Pınarhisar'a kadar gelerek burada gösterdiği mücadelelerin çoğunda başarılı oldu. Traklar Romalılara karşı her ne kadar saldırı düzenlese de sadece Vize'de Romalılara bağlı Doğu Trakya Krallığının kurulmasına razı olmuşlardı.¹³

Doğu Trakya krallığı uzun sürmedi. Kırkkilise bölgesi Roma sınırlarına dâhil edildi. Fakat Romalıların M. S. 395 yılında ikiye ayrılmasıyla Doğu Trakya bölgesi Bizans'ın toprakları oldu. Bin yıla yakın bir döneme kadar Kırkkilise bölgesini Bizans'a karşı gelen Hunlar, Avarlar, Bulgarlar, Macarlar gibi kavimler istila etmişti.¹⁴

⁹ Arif Müfit Mansel, *Trakya'nın Kültür Ve Tarihi*, İstanbul: Ay Matbaası, 1938, s. 15.

¹⁰ Oya Esin Kaymaz, *Kırklareli Şehri* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1995, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 41729), ss.19-20.

¹¹ Şerif Yavuz, *Eskiçağda Kırklareli Bölgesi ve Vize*, İstanbul Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Kürsüsü, Mezuniyet Tezi, 1979, ss. 9-15.

¹² İbrahim Sezgin, "Osmanlı Fethinden XX. Yüzyıl Başlarına Kadar Kırklareli (Kırkkilise) Şehri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 8 (2003), s. 73.

¹³ Kabakçı, *XIX. Yüzyıl*, s.25.

¹⁴ Yurt Ansiklopedisi, Kırklareli, c. 7, 1983, ss. 4804-4810.

Bizans'ın hüküm sürdüğü yıllarda, tarihte bütün devletlerde olduğu gibi taht mücadeleleri, isyanlar ve son zamanlarda yaşanan dış politikadaki başarısızlıklar Bizans'ı büyük oranda yıpratmıştı.¹⁵

1300'lü yıllara gelindiğinde Balkan ülkelerinde istikrarsızlık artmış ve Hristiyan birliği günden güne birbirinden kopmaktaydı. Yeni kurulan Osmanlı Devleti için bu gelişmeler daha sonra büyük bir avantaj olacaktı. 1353 yılında Osmanlının Rumeli üzerindeki hızlı ilerleyişi ve Bizans'ın iç işlerine karışmaya başlaması, bölgenin Osmanlı tarafına geçişine kolaylık sağlıyordu. Bundan dolayı Osmanlı için Kırkkilise bölgesinin ele geçirilmesi kaçınılmaz olmuştu.¹⁶

Osmanlı Devleti ilk kurulduğu dönemlerden itibaren Rumeli seferlerine çıkarak Trakya bölgesini fethetmeye başladı. Özellikle Orhan Gazi döneminde, Kocaeli bölgesinin alınışı, Karesioğulları'nın ilhakı ve bu yıllarda Bizans'taki iç savaş ortamı, Osmanlılara Rumeli yakasına geçiş için önemli bir fırsat sağladı.¹⁷

Orhan Gazi, 1346'da Bizans tahtında hak iddia eden İoannis Kantakuzenos ile bir ittifak yapmış, İoannis'in kızı Theodora'yla da evlenmişti. Bu durum Osmanlılara Bizans'ın içişlerine karışma ve Trakya'daki iç savaşa katılma fırsatı verdi.¹⁸ Dolayısıyla ilerleyen zamanlarda Sırp Hükümdarının Selanik'i kuşatması ve Kantakuzenos'un Orhan Bey'den yardım talep etmesi, karşılığında vaat edilen Gelibolu'daki stratejik Çimpe Kalesi'nin Süleyman Paşa'ya teslim edilmesi, 1352 yılında Rumeli bölgesine yayılma sürecine hız kazandırmıştı.¹⁹ Tabii Süleyman Paşa'nın 1357'deki ani vefatı Rumeli'deki ilerleyişi sekteye uğrattı. Buna çözüm olarak Orhan Bey'in oğlu Şehzade Murad ve komutanlarının üstün başarılarıyla fetihler tekrar eskisi gibi hız kazanmıştı. 1361 yılında, Sultan Murad'ın saltanatında Edirne fethedilerek devletin başkenti/merkezi buraya

¹⁵ Halil İncalık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009, s. 11.

¹⁶ Kabakçı, *XIX. Yüzyıl*, s.26.

¹⁷ Feridun Emecen, *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009, ss.71-72.

¹⁸ İncalık, *Osmanlı*, s. 15.

¹⁹ İncalık, *Osmanlı*, ss.16-22.

taşındı.²⁰ Edirne'nin alınışı, Trakya ve Balkanlar için bir dönüm noktası teşkil ettiği gibi bir bakıma İstanbul'un fethini de kolaylaştıracak bir adımı oluşturmuş ve böylece Edirne bir üs haline gelerek bir taraftan Balkanlar'a, diğer taraftan İstanbul'a yönelik iki cephe ortaya çıkmıştı.²¹

Osmanlı Devleti'nin Rumeli ilerleyişi I. Murad ile başlayıp, II. Mehmed'in ölümüne kadar devam etti. Kırkkilise'nin fetih tarihi ile ilgili kaynaklarda net bilgi yoktur. Ancak İsmail Hakkı Uzunçarşılı bu konuyu şöyle açıklamıştır:

“1367’de Kara Ali Beyoğlu Timurtaş Paşa, Bulgarlardan güneyde Kızılağaç’ı ve kuzeyde Yanbolu (Diampolis) ve Lala Şahin Paşa da İhtiman ile Sofya’nın güneyindeki Samakov’u aldılar ve bir sene sonra yani 1368’de bizzat Sultan Murad Balkan dağlarının güneyinde Burgaz yakınındaki Bulgarlara ait Aydos’dan başlayarak Karinabad, Sözepoli (İşepol) ve daha sonra Bizanslıların idaresindeki Hayrabolu’yu ve 1369’da ise Pınarhisar ve Vize (Vizya)’yi aldı ve evvelce zabtedilip sonradan elden çıkmış olan Kırkkilise (Kırklareli)’yi de tekrar aldıktan sonra Doğu Trakya fütuhatını tamamladı. İmparator Vize’yi geri almak istediye de muvaffak olamadı.”²²

1368 yılında Kırkkilise fethedilmişti ve ardından Pınarhisar ve Vize bölgesi Osmanlı toprağı olmuştu. Fakat bu tarih dışında Kırkkilise'nin fethi 769/1367 yılında veya 768/1366 yılında olduğuna dair farklı görüşlerde vardır.²³ Dolayısıyla Orhan Gazi döneminden beri kullanılan Kırkkilise ismi Osmanlı Devleti'nin son günlerine kadar kullanılmaya devam edildi.

Kırkkilise'nin fethinden sonra Osmanlılar bu bölgede iskân faaliyetlerine başlamışlardı. Buradaki amaç, kalıcılığı sağlamak olduğu için Anadolu'daki Türkmen boylarını Edirne, Kırkkilise gibi Balkan bölgelerine yakın bölgelere yerleştirerek, Osmanlı sınırlarını genişletmek ve buranın

²⁰ Mesut Ayar, “Kırklareli (Kırkkilise) Mekteb-i İdadisi”, History Studies, Volume 2/3, 2010, s. 40.

²¹ Emecen, *Osmanlı*, s. 74.

²² İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.1, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1982, s. 170

²³ Kabakçı, *XIX. Yüzyıl*, s. 27.

kontrolünü sağlamaktı. Kırkkilise'ye daha çok Saruhan'daki konar-göçer yörükleri yerleştirilmişti. Dolayısıyla Kırkkilise'de Küçük Saruhanlı ve Büyük Saruhanlı gibi köy adlarının varlığından, buraya Yörük iskânının yapıldığını anlayabiliyoruz. XV. yüzyıl sonlarında ve XVI. yüzyıl başlarında bu bölge çoğunlukla Türk nüfuslu olmaya başlamıştı.²⁴

XVII. yüzyılda Polonyalı Simeon buranın taştan yapılmış evleri olduğunu belirtirken Evliya Çelebi Kırkkilise'den Kalesi olmayan, bayır dibinde yer alan, bakımlı konakları ve yemyeşil bahçeleriyle dikkati çeken bir şehir olarak söz eder.²⁵ XVIII. yüzyılda Boşköviç Müslüman ve Hristiyanların bir arada yaşadığını belirtir. Burada ayrıca Alman kökenli Yahudiler de bulunuyordu.²⁶

Kırklareli Osmanlı hâkimiyetinden sonra ilk defa 22 Ağustos 1829 tarihinde Ruslar tarafından işgal edildi. Yapılan müzakereler sonucunda 14 Eylül 1829 tarihinde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Edirne Antlaşması imzalandı. Kırklareli için en önemli madde 11. Madde ile ek sözleşmedir. 11. Madde ve ek sözleşmeye göre;

- Ruslar, ticaret tazminatının ilk taksidi olan 100.000 altın ödendikten, Eflak'a katılacak Yerköy Kalesi teslim edildikten ve antlaşmanın tasdikli nüshaları değiştirildikten bir ay sonra Edirne, Kırklareli ve Lüleburgaz'dan çekileceklerdi. Eflak-Boğdan dışındaki yerlerden çekilmeleri işi ticaret tazminatı ödendiğinde tamamlanacaktı. Eflak-Boğdan ile Silistre, savaş tazminatı ödemeleri bitinceye kadar rehin olarak Ruslar'da kalacaktı. Anadolu yakasındaki yerlerden çekilmeleri ise tasdiknâmelerin değiştirilmesinden üç ay sonra başlayacak ve beş ayda tamamlanacaktı (md. 11 ve ek sözleşme).²⁷

Edirne Antlaşması'ndan sonra Yunanistan 26 Nisan 1830 tarihinde bağımsızlığını ilan etti. Bu süreçten sonra diğer Balkan devletleri de bağımsızlık mücadelesine girişmişti.

²⁴ Kabakçı, *XIX. Yüzyıl*, s. 28.

²⁵ Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, haz. Mehmed Zıllıoğlu, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1966, s. 51.

²⁶ Metin Tuncel, "Kırklareli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 479.

²⁷ Şerafettin Turan, "Edirne Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 10, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994, s. 443.

Edirne Antlaşması Balkan devletlerinin bağımsızlık umudunu ortaya çıkarmıştı. Büyük devletlerin desteğiyle Balkan devletleri de Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasında topraklarını genişletmek istedi. Bundan dolayı Büyük devletlerin Osmanlı karşısında galip gelmesi Balkan devletleri için önemli bir fırsattı.

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında Osmanlı Devleti mağlup oldu. Balkan devletlerinin toprak genişletme umudu bu savaşta galip gelen Rusya'nın desteğiyle daha da artmıştı. Dolayısıyla Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmaya göre Kırkkilise Bulgarların toprağı olmuştu.²⁸

Ayastefanos Antlaşması, başta İngiltere olmak üzere diğer Büyük devletlerin tepkisine neden oldu. İlerleyen süreçte İngiltere, Fransa, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Almanya Ayastefanos antlaşmasına tepki göstererek Berlin Kongresi'nin toplanmasını istediler. 13 Temmuz 1878 tarihinde Berlin Antlaşması imzalandı.²⁹ Bu antlaşmayla Kırkkilise tekrar Osmanlı Devleti'ne iade edilmişti.

Yeni Osmanlılar Osmanlı Devleti'nde meşrutiyet yönetimini istiyordu. Bu durumu “ve şavirhüm fi'l emr” (Âl-i imrân 3/159) ve “emruhüm şurâ beynehüm” (eş-şûrâ 42/38) ifadelerinin yer aldığı iki ayete dayandıran Yeni Osmanlılar, Osmanlı Devleti'nin meşrutiyet rejimiyle yönetilmesini istedi.³⁰

Mithat Paşa ve taraftarları dışında Osmanlı devlet adamları meşruti bir idareye geçilmesini kabul etmedi. Bunun yerine bürokratik reformların sürdürülmesini istedi. Fakat Çerkez Hasan vakası³¹ sonrasında Mithat Paşa ekibi bürokrasi üzerinde baskısını arttırarak meşrutiyet hareketini hızlandırmıştı.

²⁸ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih (1789-2001)*, Der yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2008, s. 384-385.

²⁹ Uçarol, *Siyasi*, s. 396.

³⁰ Şükrü Hanioglu, “Meşrutiyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004, s. 390.

³¹ Kolağası Çerkez Hasan Bey Sultan Abdülaziz'in kayınbiraderiydi. Kolağası Çerkez Hasan Bey Sultan Abdülaziz'in tahttan indirilip ölümünden sorumlu olan Hüseyin Avni Paşayı öldürmüştü. Detaylı bilgi için bkz. Ali İhsan Gencer, “Hüseyin Avni Paşa”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 18, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004, s. 527.

II. Abdülhamid döneminde meşrutî idareye geçiş çalışmaları başladığında iki grup buna muhalefet etti. Birincisi ulema arasında meşrutî rejimin şeriata aykırı bir bid'at olduğunu savunanlar. İkincisi de meşrutîyetin "siyaseten" devlete zarar vereceğini iddia eden Namık, Mehmed Rüşdü ve Ahmed Cevdet paşaların başını çektiği devlet adamlarıdır.³² Ancak Mithat Paşa ve taraftarları meşrutîyetin ilanında kararlıydı.

7 Ekim tarihli iradeyle Midhat Paşa başkanlığında kurulan yirmi sekiz kişilik Kanun-ı Esasi Komisyonu Midhat Paşa, Ziya ve Namık Kemal beyler, Odyan, Karatodori, Yanko efendiler gibi anayasa taraftarları ile Ahmed Cevdet ve Namık paşalar gibi muhalifler arasında görüşüldü. Anayasa üzerinde yapılan çalışmalar neticesinde, 7 Aralık'ta saraya sunulan 119 maddelik metne sultan, padişaha hükûmetin emniyetini ihlal ettikleri zabıta tahkikatı ile kesinlik kazananları ülke dışına ihraç ve sürgün yetkisi veren bir paragrafı 113. maddeye ilave ettirdi. Ancak 113. madde sebebiyle 1876 Kanun-ı Esasinin gerçek anlamda bir meşrutî idare tesis edip etmediği hususu tartışma konusu olmuştu.³³

İttihatçılar meşrutîyet yönetimini V. Murat ile başlatmak istedi. Fakat V. Murat'ın akli melekelerinin yerinde olmaması İttihatçıları başka bir sultana danışmasına neden oldu. Meşrutîyetin bir an önce kurulmasını isteyen Mithat Paşa, bu durumu Sultan II. Abdülhamit'e bildirdi. Böylece 31 Ağustos 1878 tarihinde II. Abdülhamit meşrutîyeti ilan etmek şartıyla padişahlık makamına getirildi.

II. Abdülhamit'in saltanatı döneminden önce yaşanan bazı önemli olaylar³⁴ Osmanlı Devleti'ni içerde ve dışarda güç durumunda bırakmıştı. Ekonomik bunalım, askeri mağlubiyet, Balkanlar'da yaşanan isyanlar, Avrupa'da bazı krallıkların siyasi birliklerini kurması ve sömürgecilik faaliyetlerinin hız kazanması, II. Abdülhamit'in tahta geçer geçmez büyük

³² Hanioglu, *Meşrutîyet*, s. 390.

³³ Hanioglu, *Meşrutîyet*, s. 391.

³⁴ Bazı önemli olaylar şunlardır; Eflak-Boğdan Ayaklanması (1848), Balta Limanı Sözleşmesi (1849), Macar Mülteciler Sorunu (1849), Gümrük Tarifesi Antlaşması (1850), Rusya İle İngiltere Arasında Osmanlı Topraklarının Paylaşılması Meselesi (1853), Kırım Savaşı (1853-1856), Islahat Fermanı (1856), Cidde Olayları (1858), Suriye Bunalımı (1860-1861), Sırbistan, Karadağ Ve Girit İsyanı (1858-1869), Mısır Sorunu Ve Süveyş Kanalı'nın Açılması (1869), İtalya Ve Almanya'nın Siyasi Birliğini Sağlaması (1871), Yemen İsyanı (1871-1873), Hersek İsyanı (1875-1876) ve Bulgar İsyanı (1876).

sorunlarla karşılaşacağını gösteren hadiselerdi. Bununla birlikte Sultan Abdülaziz'in yüksek oranda borçlanması devletin her kurumunu ciddi manada zorladı.³⁵

Birinci Meşrutiyet'in ilanı her yerde kısmen olumlu karşılansa da isyanların yaşandığı bir dönemde Osmanlı tebaası sosyal hak konusunda daima şikâyetçiydi. Çünkü Balkanlarda Yunan, Sırp veya Bulgar grubunun Müslüman ahaliye karşı düşmanca tutumu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde Ermenilerin isyancılık faaliyetleri devleti ciddi anlamda sarsmıştı.

Osmanlı Devleti'nin bu zaafalarını bilen Ruslar, Akdeniz bölgesine hâkim olmak ve Balkanlarda Panslavizm politikasını uygulayarak İstanbul Hükûmetine yönelik baskısını arttırdı. Tersane konferansından beklediklerini alamayan Ruslar Nisan 1877'de savaş ilan etti.³⁶

Osmanlı Devleti'nin yaptığı her savaş ve antlaşmalar pek çok bölgeyi etkilediği gibi Balkanlar için önemli stratejik nokta olan Kırkkilise'yi de etkiledi. Özellikle Rusya'nın 19. yüzyıldaki Panslavizm politikası, Balkan milletlerini daha çok kışkırtmış ve bu milletler arasında ayrışmaya neden olmuştu.³⁷

Rusya 1856 Paris Antlaşması'ndan beri Osmanlı Devleti'ne karşı takip ettiği Panslavizm siyasetiyle Balkanlar'daki Slav ahali üzerinde faaliyetlerini arttırdı.³⁸ Dolayısıyla Rusya'nın amacı Balkanlar'da Türk hâkimiyetine son vermek, Anadolu'daki Hristiyan tebaanın özellikle Ermenilerin muhtariyetini temin etmek, Kuzey Afrika'yı kolonyalist amaçla işgal ve ilhak etmek, Türk olmayan toplulukları isyana teşvik etmek ve Osmanlı Devleti'nden koparmaktır.³⁹ Dolayısıyla Rusya'nın Panislist hareketinden en çok iki ülke etkilendi. Birincisi Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, ikincisi Osmanlı Devletiydi.⁴⁰

³⁵ Cevdet Küçük, "Abdülaziz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 01, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, ss. 179-180.

³⁶ Armaoğlu, *19.Yüzyıl*, ss. 516-517.

³⁷ Armaoğlu, *19.Yüzyıl*, s. 489.

³⁸ Mahir Aydın, "Doksanüç Harbi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.09, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002, s. 498.

³⁹ Nedim İpek, "1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi", *Türkler Ansiklopedisi*, C.13, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 9.

⁴⁰ Armaoğlu, *19.Yüzyıl*, s. 489.

Rusya Osmanlı Devleti'ne savaş açınca, Osmanlı Hükûmeti bu durumu 1856 Paris Antlaşması gereği diğer devletlerin aracılığını istediye de hiçbir devlet Osmanlı Devleti'nin sözlerine itibar etmedi.⁴¹ Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 9 ay 7 gün süren savaşta Ruslar galip gelerek Yeşilköy mevkiinde konuşlanınca Osmanlı Hükûmeti mecburen barışı kabul etmek zorunda kalmıştı. Bu savaşın sonunda Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 3 Mart 1878 tarihinde Ayastefanos Antlaşması imzalandı.⁴² Kırkkilise'yi doğrudan etkileyen en önemli madde 6. maddeydi. Bu maddeye göre Kırkkilise bölgesinde Bulgar hâkimiyeti söz konusu olacaktı. Yani Doğu Rumeli ve Batı Trakya hâkimi artık Bulgaristan Prensiğinin hâkimiyeti altında olmuştu.⁴³

93 Harbi, Osmanlı kuvvetlerinin geniş bir alana yayılması, kumandanlar arasındaki irtibatsızlık, harekâtın İstanbul'dan idaresi, ekonomik bunalımdan dolayı malzeme ve mühimmat noksanlığı, Karadeniz'deki donanmanın hiçbir varlık gösteremeyişi gibi sebepler yüzünden Osmanlı ordularının yenilgisiyle sonuçlanmıştı. Bu durum Osmanlı Devleti'nin siyasi, askeri, sosyal ve mali yapısını büyük ölçüde etkilemişti.⁴⁴

Rusya'nın savaşı kazanması ve Balkanlardaki üstünlüğü ile boğazlardaki etkisi daha da artması İngiltere'yi kızdırmıştı. İngiltere savaşın sonunda Yakın Doğu için büyük önem arz eden İstanbul'un Rusların eline geçmesinden, Mısır'ın ve Süveyş Kanalı'nın yani Hindistan yolunun tehlikeye düşmesinden, Tuna ve Boğazlardaki serbest geçişin ortadan kalkmasından, Yakın ve Orta Doğu'daki her türlü çıkarlarının ters olmasından dolayı büyük rahatsızlık duyuyordu. Lord Derby, bu durumu 1 Mayıs 1877 tarihli bir telgrafla 1856 ve 1871 antlaşmalarına aykırı olduğunu vurgulayarak gerekli adımların atılması konusunda Petersburg'u uyardı.⁴⁵

İngiltere'nin uyarıları diğer devletleri de harekete geçirerek, savaşın sonra imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nın tekrar görüşülüp karara

⁴¹ Armaoğlu, *19.Yüzyıl*, s. 516.

⁴² Ali İhsan Gencer, "Ayastefanos Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 04, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s. 225.

⁴³ Armaoğlu, *19.Yüzyıl*, s. 522.

⁴⁴ Aydın, "Doksanüç Harbi", s. 499.

⁴⁵ *Mufassal Osmanlı Tarihi*, C. 06, İstanbul: Güven Yayınevi, 1972, s. 3298-3300.

bağlanması için Berlin’de konferans toplanmasına karar verildi. Dolayısıyla Berlin Kongresi, Almanya Başvekili Bismarck’ın daveti ve 1856 Paris Antlaşması’nı imzalayan devletlerin katılımıyla 13 Haziran 1878 tarihinde Berlin’de toplanmıştı.⁴⁶

13 Haziran 1878 tarihinde başlayan Berlin Kongresi bir aylık çalışmalarından sonra 13 Temmuz 1878 tarihinde sona erdi.⁴⁷ Berlin kongresinden sonra ise bazı kararlar alındı. O kararlardan 13. madde ile 22. madde arasındaki kararlar Kırkkilise’yi doğrudan etkileyen kararlardır:

- Balkanlar’ın güneyinde Doğu Rumeli adını alacak bir yeni eyalet kurulacak ve bu eyalet, ıslahat yapmak kaydıyla, doğrudan doğruya Osmanlı Devleti’ne bağlı olacaktır. Başına da devletlerin uygun bulacağı bir Hristiyan Vali Babıâli tarafından beş yıllık süre için atanacaktır.

- Babıâli, Doğu Rumeli eyaletinin karşılaştığı iç ve dış tehditler karşısında alacağı kararları ve gerekçelerini İstanbul’daki yabancı elçilere bildirecektir. (Madde 13-22).⁴⁸

13 Temmuz 1878 tarihinde imzalanan Berlin Antlaşması, Ayastefanos Antlaşması’nın diğer maddelerine dokunmazken, Büyük Bulgaristan’ı üç parçaya bölmüştü. Birinci parça Bulgaristan Prenslığı, ikinci parça Doğu Rumeli Vilayeti ve üçüncü parça da Makedonya Vilayeti olarak belirlendi.⁴⁹

Berlin Kongresi, esasında Rusya’nın aşırı büyümesini önlemek ve bozulan dengeleri düzenlemek için toplanmıştı.⁵⁰ Dengeleri düzenlemek bahanesiyle Osmanlı Devleti’nin toprak bütünlüğü bozulmuş ve büyük devletler kendi aralarında toprak paylaşımı yapmaya başladı. İngiltere, Berlin Kongresi’nden sonra Kıbrıs’a hâkim olarak Akdeniz’deki statüsünü arttırdı. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ise Bosna-Hersek’e yerleşerek bu bölgeye sahip olmuş ve buradaki varlığını daima sürdürmek istedi.

Bu kongrede Kırkkilise’yi etkileyen en önemli husus Balkanlardaki toprak paylaşımında Bulgarlar, Yunanlılar, Sırp ve Karadağlılar arasında

⁴⁶ Mahir Aydın, *Şarki Rumeli Vilayeti* (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1989, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No.5969), s. 14.

⁴⁷ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 525.

⁴⁸ Uçarol, *Siyasi*, s. 397.

⁴⁹ Aydın, *Doğu Rumeli Vilayeti*, s. 329.

⁵⁰ Uçarol, *Siyasi*, s. 398-399.

anlaşmazlığın başlangıç noktası olmasıdır. Birinci Balkan ve İkinci Balkan savaşlarının en önemli nedeni Berlin Kongresi'ndeki adaletsiz toprak paylaşımından kaynaklı isyanlardı. Bu durumun 1878 yılında başlayıp 1908 yılına kadar sürmüş olması Osmanlı Devleti'ni Balkanlarda zora soktu. Hatta bu kongreden sonra sadece Balkanlarda değil, Doğu Anadolu'daki Ermenilerin isyanı Osmanlı Devleti'ni ciddi manada sarsıntıya uğratmıştı.⁵¹

Berlin kongresinden sonra Bulgarlar Ayastefanostaki sınırlarına geri dönmek için bir takım faaliyetlerde bulundu. Berlin Antlaşması'na göre Doğu Rumeli Osmanlı Devleti'ne bırakılmıştı. Bu durumdan Rusya ile Bulgarlar memnun olmamışlardı. Bu nedenle Rusya, Berlin Kongresi'ndeki yenilgiyi telafi etmek için Bulgaristan'da ve Doğu Rumeli'de Bulgar halkını birleşme konusunda teşvik etti.⁵² Rusya'nın amacı bölgeye hâkim olmak iken Bulgarların amacı sınırlarını genişletmekti.⁵³ Bu politikalarından dolayı ilk bunalım 1879 yılında başladı. Böylece Kırkkilise'nin Bulgarlar ile sınır olması bölgedeki tebaanın güvenliğini tehlikeye atmıştı.⁵⁴

İlk etapta ciddi bir ayaklanma söz konusu olmamıştı. Fakat 18 Eylül 1885 tarihinde Filibe'de ayaklanmalar başlamış ve Doğu Rumeli milis askerleri Vali Gavril Paşa'yı tutuklamışlardı.⁵⁵ Prens Aleksandr Von Battenberg ilk önce Osmanlı Devleti ile Rusya'dan çekindiği için bu ayaklanmayı desteklememişti. Ancak Prens, üzerindeki baskılardan dolayı 21 Eylül 1885 tarihinde Filibe'ye gelerek Doğu Rumeli ile Bulgaristan'ın birleştiğini ilan etmişti.⁵⁶

Prens'in bu kararı hem Büyük devletleri hem de Osmanlı Devleti'ni kızdırdı. Fakat Büyük devletler diplomatik stratejileriyle bu olaya tam müdahil olmak istemiyorlardı. Kendi çıkarları için sözde kızgın gerçekte

⁵¹ Cevdet Küçük, "Abdülhamid II.", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 01, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988, ss. 219-222.

⁵² Uçarol, *Siyasi*, s. 404-405.

⁵³ Abdullah Paşa, *1328 Balkan Harbi'nde Şark Ordusu Kumandanı Abdullah Paşa'nın Balkan Harbi Hatıratı*, haz. Tahsin Yıldırım-İbrahim Öztürkçü, İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2012, s. 20.

⁵⁴ Gabor Agoston, "Savaş (Osmanlı Dönemi)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 200.

⁵⁵ Uçarol, *Siyasi*, s. 405.

⁵⁶ Enver Ziya Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. IV. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, ss. 105-106.

memnun stratejisini uygulayarak bölgedeki faaliyetleri uzaktan izlemeyi tercih etmişlerdi.⁵⁷

Bulgarların Doğu Rumeli Vilayetini kendi topraklarına katması diğer bir Balkan devleti olan Sırpları harekete geçirdi. Sırp lar Balkanlarda Büyük Bulgaristan Prensiğinin kurulmasından endişelendikleri için eskiden arzu ettiği topraklar olan Makedonya'yı almak için 14 Kasım 1885 tarihinde Bulgaristan'a saldırdı. Böylelikle Balkanlardaki Bulgar-Sırp savaşı başlamış oldu.⁵⁸

Bulgarlar ile Sırp lar arasındaki mücadeleler ne Bulgarlar ne de Sırp ların kazancına olmuştu. Büyük devletler bu defa işin içine girerek, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun baskısıyla savaştan önceki sınırlara çekilmek şartıyla Bulgarlar ile Sırp lar arasında 3 Mart 1886 tarihinde Bükreş Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmadan sonra diğer bir Balkan devleti olan Yunanistan Bulgarlar ile Sırp lar arasındaki bu gerilimden yararlanarak Makedonya'yı almak istese de Büyük devletler Balkanlarda yeni bir ayaklanma istemiyorlardı.⁵⁹

Balkanlarda savaşlar yaşanırken İstanbul'da ilk toplantı 5 Kasım 1885 tarihinde başlamış ve yapılan görüşmeler neticesinde toplantı 5 Nisan 1886 tarihinde sona erdi. Bu toplantıdan çıkan en önemli karar, Doğu Rumeli Vilayetinin Bulgaristan'a bırakılması olmuştu. Böylece Osmanlı Hükûmeti bu kararı kabul ederek Balkanlardaki toprak kayıplarına bir yenisini daha eklemiş oldu.⁶⁰

1886 yılından 1897 Osmanlı-Yunan Harbi'ne kadar yaşanan gelişmeler çerçevesinden bakıldığında, 11 yıllık süre zarfında Osmanlı Devleti Balkanlarda bu defa Yunanlılar ile mücadele dönemine girmişti. Yunanistan'a toprak verilmesi meselesiyle başlayan sorunlar neticesinde Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında 1897 Osmanlı-Yunan Harbi başladı.⁶¹

⁵⁷ Karal, *Büyük*, ss. 106-110.

⁵⁸ Karal, *Büyük*, s. 108.

⁵⁹ Armaoğlu, *19.Yüzyıl*, s. 553.

⁶⁰ Karal, *Büyük*, s. 109.

⁶¹ Armaoğlu, *19.Yüzyıl*, s. 560.

1897 Harbi'ne yol açan gelişmeleri Yunanistan'ın yayılmacı Megali îdea politikasıyla bağlantılı olarak olayları daha geniş bir bakış açıdan bakmakta fayda vardır. Yunanistan'ın Balkanlarda kuzeye ve Ege adalarına doğru sürekli olarak genişleme siyaseti izlemesi ve bu amaçla girişimlerde bulunması, Osmanlı-Yunan arasındaki ilişkileri gergin hale getirmişti.⁶²

Osmanlı Devleti 1878 Halepa Fermanıyla⁶³ Rumlara geniş haklar verdi. Ancak bu Rumları memnun etmemişti. Çünkü esas amaçları Girit Adası'na hâkim olarak buranın yönetiminde olmak istiyorlardı. Dolayısıyla Yunanistan Balkan statüsünün tehlikeye düştüğünü ileri sürerek büyüyen Bulgaristan'a karşı dengeyi sağlamak gerekçesiyle, Girit'i ele geçirmeye kalkıştı ve ada Rumlarını isyan için kışkırtmaya başladı.⁶⁴

Yunan subaylarının komutasındaki Etnik-i Eteryacı gönüllüler Osmanlı sınırını silah zoruyla geçmek isteyince, İstanbul yönetimi 17 Nisan 1897'de Yunanistan'a savaş ilan etti.⁶⁵

Girit, Büyük devletler tarafından işgal edildiğinden savaş Teselya ve Epir'de meydana geldi. Diğer bir taraftan savaşın bu bölgede olmasında iki devletin kendilerine göre stratejileri vardı. Osmanlı Devleti, Orta Yunanistan'da kazanacağı bir savaşla 1881'de Büyük devletlerin baskısıyla politika masasında Yunanistan'a vermek zorunda kaldığı Teselya'yı geri alabilir ve doğrudan Atina üzerinde baskı yaparak, Girit sorununu kendi lehine çözümleyebilirdi. Yunanistan ise, kazanacağı savaşla bir zamandan beri göz diktiği ülkesinin kuzeyindeki bölge ile Makedonya'dan toprak alabilir, Girit ve bazı Ege adalarının kendisine katılmasını Osmanlı

⁶² Uçarol, *Siyasi*, s. 413.

⁶³ Halepa Fermanı: Osmanlı Devleti ile Giritli asiler arasında 23 Ekim 1878 tarihinde imzalanan bir mukavelenâmedir. Bu mukavelenâmeye göre Girit valisi Hristiyan olacak ve Büyük Devletlerin muvafakati ile Bâb-ı Âli tarafından beş yıl için tayin edilecek, 49'u Hristiyan, 31'i Müslüman olmak üzere seksen üyeden oluşan umumi meclisin kararları sultanın tasdikine bağlı kalmak şartıyla oldukça teşrî (kanun yapma) haklara sahip bulunacak ve hatta bu meclis üçte iki çoğunlukla Bâb-ı Âli'nin muvafakati olmasa da esas nizamnamenin sırf mahallî işlere ait maddelerini değiştirebilecekti. Detaylı bilgi için bkz. Cemal Tukin, "Girit", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 14, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996, s. 90.

⁶⁴ Uçarol, *Siyasi*, s. 414.

⁶⁵ Murat Hatipoğlu, "1897 Osmanlı-Yunan Harbi Ve Yunanistan'ın Makedonya Politikası", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.2, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 308.

Devleti'ne kabul ettirebilir, böylece Megali İdea'yı büyük oranda gerçekleştirebilirdi.⁶⁶

Savaş, özellikle Teselya cephesinde meydana gelen muharebeler bir kısmı eski diğer bir kısmı ise yeni tarz eğitim veren Osmanlı askerî okullarından mezun olan ve başta Başkumandan Gazi Edhem Paşa olmak üzere hemen hemen harpten evvel fazla tanınmayan kumandanlar tarafından idare edildi.⁶⁷ Emrindeki Osmanlı ordusu ile Yunanistan'a karşı savaş ilan edilmesinin ertesi günü (18 Nisan 1897) Milona Savaşı'nı kazanan Edhem Paşa 25 Nisan'da Yenişehir'i, 12 Mayıs'ta Tırhala'yı ele geçirdi. 17 Mayıs'ta Dömeke⁶⁸ Meydan Muharebesi'nde Yunanlıları büyük bir bozguna uğrattı.⁶⁹ 4 Aralık 1897'de Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında barış antlaşması imzalandı. Fakat Osmanlı Devleti her ne kadar galip gelse de Rusya araya girerek savaşın son ermesini istemişti.

Yaşanan bu savaş ve özellikle Dömeke muzafferiyetiyle, Osmanlı ordusunun 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda zedelenmiş olan prestiji düzeltilmeye çalışılmış, bir taraftan mevcut Osmanlı Devleti'nin askerî güç ve kuvveti ortaya konurken, diğer taraftan da Osmanlı Devleti hakkında Avrupa nazarında oluşan "Hasta Adam" imajı kısmen de olsa silinmiştir.⁷⁰

Osmanlı Devleti galip geldiği bu savaşta Büyük devletlerin baskısıyla yapılan bu antlaşmada istediklerini gerçekleştiremedi. Çünkü Berlin Antlaşması'nda diplomatik yollarla Yunanistan'a terk etmek zorunda kaldığı toprakları bu savaşta elde ettiği Teselya'yı geri alamadı. Ayrıca Osmanlı Hükûmeti en başta Büyük devletlerin etkisinden dolayı Girit sorununu çözememişti.⁷¹

1897 Osmanlı-Yunan Harbi her ne kadar Yunanistan'ın yenilgisiyle sonuçlanmışsa da Atina Hükûmeti ve özellikle Etniki Eteryia grubu toprak kazanma emellerinden asla vazgeçmemişlerdi. Aynı dönemde

⁶⁶ Uçarol, *Siyasi*, s. 416.

⁶⁷ Metin Hülagü, "1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nın Sosyal, Siyasal Ve Kültürel Sonuçları", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C.2, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 317.

⁶⁸ Dömeke: Orta Yunanistan'da yer almaktadır. Detaylı bilgi için bkz. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, s. 156.

⁶⁹ Metin Hülagü, "Gazi Edhem Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C.13, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1999, s. 449.

⁷⁰ Hülagü, "1897 Osmanlı-Yunan", s. 315.

⁷¹ Armaoğlu, *19.Yüzyıl*, s. 562.

Bulgaristan'ın ve Sırbistan'ın Makedonya'ya yönelik hesaplarına paralel olarak Yunanlıların da aynı bölgeye göz dikmesi, yeni ve çok daha vahim krizlerin habercisi olmuştu.⁷²

İlerleyen zamanlarda Yunanistan'da yaşanan bazı olaylar ile Balkan Savaşlarına hatta Birinci Dünya Savaşı'na etki edecek bir takım gelişmeler yaşandı. Yunanistan'da askerî ittifaka bağlı birlikler 14/15 Ağustos 1909'da Atina'nın varoşları, Gudi'de toplanarak Yunan siyasî tarihine Gudi Darbesi olarak tarihe geçen müdahaleyi gerçekleştirdi. Bu darbe ile Yunanistan'da yeni bir döneme imzasını atacak olan ve Girit olaylarını yönlendirmesiyle de Atina'da ün salan hukukçu ve politikacı Eleftherios Venizelos iktidara gelmişti. Venizelos askerlerin yaptığı çağrıyla Aralık 1909'da kabul ederek 1910 yılının Ekim ayında başbakanlığa getirildi.⁷³ Ülkesinde sosyal, siyasî ve hukukî alanlarda köklü değişiklikler yapan Venizelos silahlı kuvvetlerde de büyük yenilikler gerçekleştirmiş ve iki yıl içindeki çalışmaları sonucunda, 1912'de ortaya 95.000 kişilik bir ordu çıkarmıştı. Bundan sonra bütün dikkatini ve enerjisini Balkan politikasına veren ve Türk egemenliğindeki Makedonya ile güney Arnavutluk topraklarını, o arada Epir'i de ele geçirmenin hesaplarını yapan Venizelos, daha önceleri Kharilaos Trikupis'in 1890'larda deneyip de başaramadığı Balkan İttifakı teşebbüsünü gerçekleştirdi.⁷⁴ 1911'de patlak veren Trablusgarb Harbi'nin meydana getirdiği kargaşayı da iyi değerlendiren Venizelos ikili görüşmelerle Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ ile birlikte 1912'de Yunanistan'ı Balkan İttifakına dâhil etmişti.⁷⁵

Birinci Meşrutiyet'in ilanından sonra yaşanan 93 Harbi, Sultan Abdülhamid'in Meclis-i Mebusanı kapatmasına sebep olmuştu. 1878 yılından itibaren mutlakiyetçi yönetime tekrar geçildi. Fakat sömürgeci devletlerinin politikaları Osmanlı topraklarında hüküm sürmesi, Sultanı her

⁷² Hatipoğlu, "1897 Osmanlı-Yunan Harbi", s. 308.

⁷³ Mehmet Hacısalihoğlu, "Yunanistan (Tarih)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s. 589.

⁷⁴ Hacısalihoğlu, "Yunanistan", s. 589.

⁷⁵ Hatipoğlu, "1897 Osmanlı-Yunan Harbi", s. 309.

zaman zor durumda bırakıyordu ve Yeni Osmanlılar diye bilenen Jön Türkler bu durumdan her defasında rahatsızlıklarını dile getirmişlerdi.⁷⁶

Daha önce kişisel faaliyetleri olan Jön Türkler, sonrasında bir araya gelerek örgüt adı altında meşrutiyeti yani özgürlükçü/hürriyet anlayışını sultana hatta halka anlatmaya çalışmışlardı. Bu faaliyetler II. Meşrutiyet'in ilanına kadar sürmüştü.⁷⁷

Jön Türklük hareketi esasında 1865 yılında Genç Osmanlı cemiyetinin bir tezahürüdür. Jön Türkler, Tanzimat döneminin fikir adamlarından çok etkilendiler. Onların hürriyet/meşrutiyet düşünceleri zamanla olgunlaşarak Birinci Meşrutiyet'in temeli atılmış ve Sultan Abdülhamit meşrutiyet yönetimini kabul etmişti. Ancak 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi sebebiyle Sultan II. Abdülhamid anayasayı rafa kaldırarak tekrar yönetime tek başına hâkim oldu. Bu nedenle Jön Türkler her geçen gün katılımcılarını çoğaltarak ciddi bir oluşum olan İttihat ve Terakki cemiyetini kurmuştu.⁷⁸

İttihat ve Terakki cemiyeti, özellikle 1900 yıllardan sonra basın-yayın yoluyla Sultanın yönetimini eleştirmiş ve hatta abartılı veya rencide edici karikatürlerle sert tepki göstermişti. Bu amaçla çeşitli ülkelerde 95'i Türkçe, 12'si Fransızca, 8'i Arapça, 1'i Yahudice olmak üzere, 116 gazete çıkarmışlardı.⁷⁹

İttihatçılar arasında her zaman fikir ayrılıkları vardı. Farklı etnik bir yapıya sahip olmasından dolayı Osmanlı Devleti'nin yönetimi konusunda farklı yöntemler ortaya çıkmıştı. Fakat aralarındaki bu fikir ayrılıkları geçici olarak bir kenara bırakılıp, mutlakiyetin yıkılması için işbirliği yaparak anlaşmaya varmışlardı.⁸⁰

İttihatçılar özellikle Balkanlar'da Abdülhamit rejimine karşı faaliyetleri geliştirerek, despotik bir yönetim tarzı olarak düşündüğü rejimi ortadan

⁷⁶ M. Şükrü Hanioglu, "İbrâhim Temo", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 21, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000, s. 354.

⁷⁷ M. Şükrü Hanioglu, "Cemiyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 07, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993, s. 330.

⁷⁸ M. Şükrü Hanioglu, "İttihat Ve Terakki" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 23, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s. 478-481.

⁷⁹ Uçarol, *Siyasi*, s. 470.

⁸⁰ Hanioglu, "İttihat", s. 479.

kaldırıp Osmanlı Hükûmetinde söz sahibi olmak istiyorlardı. Rumeli'deki faaliyetler Osmanlı Hükûmetini her geçen gün daha da zorlamıştı.⁸¹

II. Meşrutiyetin ilan edilmesinde iki önemli olay etkili olmuştu. Bunlardan birincisi Makedonya sorunudur. Makedonya'daki sorun 1877-1878 Osmanlı-Rus harbinden sonra başlamış ve 1908 yılına gelindiğinde II. Abdülhamit yönetimine karşı tamamı olmasa da Makedonya isyancıların kalesi niteliğindediydi. İkincisi ise Reval görüşmeleriydi. İngiliz kralı VII. Edward ile Rus çarı II. Nikola 8-9 Haziran 1908 tarihinde Reval'de Osmanlı topraklarının paylaşılacağı haberleri İttihatçıları endişeye düşürmüştü.⁸² Bu iki sebepten dolayı II. Meşrutiyetin ilanı konusunda İttihatçılar Osmanlı Hükûmetine karşı baskısını daha da arttırdı.⁸³

Gerek iç sebepler gerekse dış sebeplerden dolayı II. Abdülhamit 23 Temmuz 1908 tarihinde 1878'teki anayasayı yeniden yürürlüğe koyarak Meclis-i Ayan ile Mebusan Meclisi'nin toplanmasını kabul etti.⁸⁴ Bir gün sonra 24 Temmuz 1908 tarihinde resmen II. Meşrutiyet ilan edildi.⁸⁵

İttihatçıların II. Meşrutiyet'in ilanındaki başarısından sonra Osmanlı Devleti, milliyetçilik akımının zirve dönemlerinde hem Balkanlarda hem de Arap coğrafyasında eskisinden daha çok isyanlarla karşılaşmıştı. Özellikle Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhakı⁸⁶, Rusya'nın Boğazlar statüsünü lehine değiştirmek istemesi, Bulgaristan'ın bağımsızlık ilan etmesi⁸⁷, Girit'in Yunanistan'a katılma süreci ve Arap coğrafyasındaki İngiliz nüfuzunun etkisinin artması, devleti çetin muharebelere sevk etti.

Avusturya Bosna-Hersek bölgesine hâkim olduktan sonra Balkanlardaki söz sahipliğini kısa süreli de olsa sürdürmüştü. Çünkü İngiltere, Fransa ve Rusya çıkarları gereği bu durumdan rahatsızlardı. Bosna Hersek sorunu, ilk etapta Osmanlı-Avusturya sorunu olarak başlamış sonrasında Büyük

⁸¹ Kristaq Prifti, "Manastır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, s. 562.

⁸² Uçarol, *Siyasi*, s. 472.

⁸³ Ziyad Ebüzziya, "Ahmed Rızâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 02, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, s. 125.

⁸⁴ Uçarol, *Siyasi*, s. 473.

⁸⁵ Kemal H. Karpat, *Kısa Türkiye Tarihi (1800-2012)*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015, s. 84.

⁸⁶ Armaoğlu, *19.Yüzyıl*, s. 611.

⁸⁷ Armaoğlu, *19.Yüzyıl*, s. 625.

devletleri karşı karşıya getirmiş ve Avrupa bunalımını ortaya çıkarmıştı.⁸⁸ Hatta bu durum ilerleyen tarihlerde bloklaşmalara neden oldu.

Bulgaristan, Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhak ettiği gün bağımsızlığını ilan ederek fırsattan yararlanmıştı. Osmanlı Devleti bu durumu kabul etmeyerek Büyük devletlere nota gönderdi. Fakat Büyük devletler başka sorunlardan dolayı Osmanlı Hükûmetinin çağrısına kulak vermedi. İlerleyen zamanlarda Osmanlı ile Bulgaristan arasındaki gerilime Rusya müdahale etti. Rusya Ocak 1909'da sunduğu önergeyle kendisinin 1877-1878 savaşında Bulgaristan'ın bağımsız olması koşuluyla savaş tazminatı olan 125 milyon frank alacağından vazgeçmişti. Dolayısıyla Osmanlı Devleti yeni bir savaşı göze alamayacağından ve Büyük devletlerin baskısından dolayı bu önergeyi kabul etti.⁸⁹

II. Meşrutiyetin ilanından sonra yaşanan kayıplar Osmanlı tebaasını hayli kızdırdı. Hatta bu kayıpların sorumlusu İttihat ve Terakki Cemiyeti olarak belirlenmişti. İttihatçılara karşı yoğun bir muhalefet başladı. Basın ve yayın organlarıyla yapılan propagandalarla devlette karışıklıklar en üst seviyedeydi ve halkın öfkesi kontrolden çıkmıştı. Özellikle Volkan gazetesinin başındaki Derviş Vahdeti'nin dinin elden gittiği, ülkenin şeriattan uzaklaştığı gibi propagandaları askerlere yayarak halkın öfkesini şiddetlendirdi.⁹⁰ Bu durumdan dolayı İttihat ve Terakki Cemiyeti İstanbul'a Avcı Taburlarını getirdi.⁹¹

İstanbul'a gelen Avcı Taburları, gerici propagandaların etkisiyle hapsedilmiş ve 31 Mart olayı patlak vermişti. Bu olaylarda bir mektepli subay ile milletvekili öldürülerek isyan hareketi bastırılamaz hale geldi. Ve İttihatçıların gönderdiği Avcı Taburları isyanı önleyememişti.⁹²

15 Nisan 1909 tarihinde Selanik'ten çıkan Mahmut Şevket Paşa komutasındaki Hareket Ordusu, 21 Nisan'da İstanbul'a giriş yaparak isyanı

⁸⁸ Uçarol, *Siyasi*, s. 482.

⁸⁹ Enver Ziya Karal, *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. V, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, ss. 229-231.

⁹⁰ Necmettin Alkan, *Selanik İstanbul'a Karşı. 31 Mart Vak'ası ve Sultan Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011, s. 93.

⁹¹ Armaoğlu, *19 Yüzyıl*, ss. 609-610.

⁹² Zekeriya Kurşun, "31 Mart Olayının Arkasındakiler", *Sultan II. Abdülhamid Ve Dönemi*, ed. Coşkun Yılmaz, İstanbul: Sultanbeyli Belediyesi Kültür Ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları, 2012, s. 51.

bastırmaya başladı. 24 Nisan'da Hareket Ordusu isyanı bastırması ve İstanbul'a hâkim olmuştu. Böylece İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne karşı yapılan isyan hareketi de sona erdi.⁹³

Bu gelişmeden sonra Ayan ve Mebusan Meclisleri, yaşanan hadiselerden dolayı daha güvenli bir bölge olan Yeşilköy'de "Milli Meclis" olarak toplanmış ve II. Abdülhamit'in tahttan indirilmesi görüşmelerine başlamıştı. Mahmut Şevket Paşa ilk etapta bu kararın erken olduğunu savundu. Fakat 27 Nisan 1909 tarihinde "Milli Meclis" bu defa İstanbul'da toplanarak padişahın tahttan indirilmesi gerektiğini yinelemiştir. Yapılan görüşmeler neticesinde II. Abdülhamit tahttan indirilip yerine kardeşi V. Mehmet Reşat getirildi. 28 Nisan'da ise II. Abdülhamit oturmak için Selanik'e sevk edilmiştir. Artık bundan sonra yönetimde İttihat ve Terakki Cemiyeti etkili oldu.⁹⁴

Devletin başında Sultan Mehmet Reşat olsa da yönetimde etkili olan İttihat ve Terakki Cemiyeti, bu tarihten sonra Ermeni sorunlarıyla uğraştı. Ermeniler yönetimdeki değişikliklerden fırsat bularak yoğun bulunduğu bölgelerde isyan çıkarmış ve bölgede devlet kurmak için Büyük Devletlerden yardım istemiştir. Bu durumdan dolayı devletin iç meseleleri dış meselelere yansıdığı için askeri gücün zayıflaması devleti zora soktu. Bu gücün zayıflamasıyla sömürgeci devletler, Osmanlı Devleti'ne karşı yeni bir cephe açtı.⁹⁵

İtalya, 1870 yılında birliğini kurduktan sonra, bir taraftan kuzeyinde Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun elinde kalan İtalyanca konuşulan bölgeleri sınırları içerisine katmak ve Dalmaçya kıyılarını da ele geçirerek burayı bir iç deniz haline getirmek isterken; diğer taraftan çoğalan nüfusu için yerleşme ve iş alanı, gelişmekte olan sanayisi için hammadde kaynakları ve pazar yeri aramak üzere, sömürgecilik hareketlerine girişmişti.⁹⁶ Bunun için hem içte hem de dış politikada en kötü dönemi

⁹³ Kurşun, "31 Mart", s. 52.

⁹⁴ Alkan, *Selanik*, s. 263.

⁹⁵ Karal, *Büyük*, ss. 259-260.

⁹⁶ Uçarol, *Siyasi*, s. 494.

yaşayan Osmanlı toprağı olan Trablusgarp bölgesi İtalyanlar için stratejik bir noktaydı.⁹⁷

İtalyanlar 28 Eylül 1911 tarihinde Osmanlı Devleti'ne 24 saatlik bir ulti­matom vererek Trablusgarp ve Bingazi'yi işgal etmeye karar verdiğini, bu nedenle bu yerlerin derhal boşaltılmasını istedi.⁹⁸ İtalya uzun bir diplomatik manevralarla devletlerarası ilişkilerdeki gelişmelerden yararlanarak diğer devletlere işgal konusundaki durumunu kabul ettirmiş ve fiilen harekete geçmişti.

İtalya ilk etapta denizlerdeki üstünlüğünü sağlayamadı. Fakat ilerleyen zamanlarda denizlerde ve birçok Türk gemisi karşısında başarılı olmuştu. Bununla beraber Oniki Adayı işgal etti. Çanakkale Boğazı'na hücum etmek istedi ancak bir netice alamamıştı. Genel olarak İtalyanlar savaşın gidişatından pek memnun değillerdi. Çünkü istediği sonuca tam anlamıyla varamamıştı. Bu yüzden kendi kamuoyuna karşı 5 Kasım 1911 tarihinde çıkardığı bir kanunla Trablusgarp'ı ülkesine kattığını ilan etti.⁹⁹

Bu tarihler Osmanlı Devleti adına çöküş sürecinin başlangıcıydı. Çünkü Akdeniz donanması büyük oranda yıpranmış, Oniki Ada elinden çıkmış, Çanakkale Boğazı tehlikeye düşmüş, devletin diğer bölgelerle deniz bağlantısı kopmuştu.¹⁰⁰ Öbür taraftan iç isyanlar artmış ve partilerin kendi arasındaki çekişmeler 1912 yılından sonra daha kanlı hale gelmişti. Bununla beraber istikrarsız bir şekilde devam eden bir hükümet vardı. En tehlikelisi de ordunun siyasete karşımasıydı. Ekonomik yönden dış borçlar ödenemez hale geldi. Osmanlı Devleti'nin dış politikadaki yalnızlığı devam ediyordu. Devletin içindeki bu kötü durumdan yararlanmak isteyen Balkan devletleri, Osmanlı Devleti'ne karşı harekete geçmenin fırsatını arıyorlardı. Hem iç nedenler hem de dış nedenlerden dolayı Osmanlı Hükümeti istemediği halde barış yapmak zorunda kalmıştı.¹⁰¹

⁹⁷ Karal, *Büyük*, ss. 264-265.

⁹⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Hariciye Nezareti Siyasi (HR. SYS), Dosya No: 1551 Gömlek No: 1 (29 Eylül 1911).

⁹⁹ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 640.

¹⁰⁰ Paul Dumont ve François Georgeon, *Bir İmparatorluğun Ölümü 1908-1923*, çev. Server Tanilli, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1997, s. 52.

¹⁰¹ Dumont, *Bir İmparatorluğun*, ss. 58-59.

7 Ekim 1912 tarihinde Balkan Savaşı başladı.¹⁰² Bundan dolayı Osmanlı Devleti ikinci savaşa girmiş oldu. Ancak devletin iki savaşı birden götürecektir gücü yoktu. Sonunda İtalyanlarla 18 Ekim 1912 tarihinde Uşi (Quchy) antlaşması imzalanmıştı. Osmanlı Devleti bu süreçten sonra artık Balkan devletleri ile mücadele etti.¹⁰³

¹⁰² Karal, *Büyük*, s. 300.

¹⁰³ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 643.

1. BÖLÜM

BALKAN VE AVRUPA DEVLETLERİNİN POLİTİKALARI

1.1.Balkan Devletleri Arasında İttifaklar

Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp mağlubiyetinden sonra Balkan devletleri, hayallerindeki sınırlara ulaşmak için girişimlerine hız vermişti. Balkan devletlerinin ortak amacı Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki son toprak parçasını ele geçirmektir.

Her Balkan devletinin kendilerince bir planı vardı. Sırbistan, Karadağ ve Bosna-Hersek gibi bölgeleri alarak Adriyatik'e çıkacak ve "Büyük Sırbistan"ı kuracaktı. Yunanistan Megali İdea'yı gerçekleştirmeyi yani Bizans İmparatorluğu'nun yeniden diriltileceğine inanıyordu. Bulgaristan 1878 Ayastefanos Antlaşması ile elde ettiği hakları tekrar isteyerek Makedonya topraklarının üzerinden Ege Denizi'ne kadar uzanan "Büyük Bulgaristan"ı oluşturmak istiyordu.¹⁰⁴ Karadağlıların en önemli hedefi Arnavutluktu ve buranın alınmasıyla sınırlarını genişletmek istedi. Rumenler ise Erdel'i, Rusya'dan Baserabya'yı, Bulgarlardan Dobruca'yı alarak bir Dakya Krallığını kurmayı düşünmüştü. Balkan devletlerinin Balkan topraklarındaki sınırlarını genişletme yarışından dolayı kendi aralarında sürekli çatışma yaşandı. Bu sebeple Osmanlı Devleti'ne karşı bir birlik oluşturamamışlardı.¹⁰⁵

Ruslar Panslavizm politikasıyla Balkan devletlerine birlik olmak konusunda çağrıda bulunmuştu.¹⁰⁶ Özellikle Trablusgarp mağlubiyeti Balkan devletlerini cesaretlendirdi.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Neriman Ersoy Hacısalihoğlu, "Bulgaristan Tarih Ders Kitaplarında Balkan Savaşları", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 162.

¹⁰⁵ Uçarol, *Siyasi*, s. 504.

¹⁰⁶ Raymond Poincare, *Ateş Çemberindeki Balkanlar*, çev. Rıza Katı, İstanbul: Pınar Yayınları, 2013, s. 10.

¹⁰⁷ Tarık Özçelik, "Fotoğraflarla I. Balkan Savaşı", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 78.

İlk ittifak arayışına Yunanlılar başlamıştı. Yunanlılar ilk öneriyi Bulgaristan'a gizli olarak sunsa da Bulgarlar Yunanistan'a güvenmediklerinden dolayı ittifakı kabul etmedi. Sonraki ittifak girişimi ise Rusya'nın öncülüğünde oluşturulan Bulgaristan ile Sırbistan arasında olmuştu. Bu iki devlet arasındaki ittifak girişimi başarılı oldu. Fakat Makedonya konusunda anlaşamamışlardı. Ruslar devreye girip baskı kurarak sorunun derhal çözümlenmesini istiyordu. Nitekim Rusların baskısı ve öncülüğü iki devlet arasında 13 Mart 1912 tarihinde "Dostluk ve İttifak Antlaşması"nın imzalanmasını sağladı.¹⁰⁸ Bu ittifak sadece bir antlaşmadan ibaret değildi. Bir antlaşma ve bu antlaşmanın gizli eki, bir tane askeri konvansiyon ve bir tane de Sırp-Bulgar Genelkurmaylarının arasındaki antlaşmadır. Yani bu ittifak antlaşması 7 madde, 5 gizli ek maddesi, 14 Askeri konvansiyon maddesi ve 4 düzenleme maddesi antlaşmalarından ibaretti.

Bu ittifak antlaşmasına göre¹⁰⁹:

– Bulgaristan ile Sırbistan birbirlerinin bağımsızlıklarını ve toprak bütünlüklerini tanıyacaklar ve biri bir saldırıya uğradığı zaman, diğeri bütün gücüyle ona yardım edecekti.

– Büyük devletlerden biri, sürekli veya geçici olarak Türk egemenliğindeki Balkan topraklarından bir kısmını da olsa ele geçirmeye kalkışır; taraflardan biri de bunu hayati çıkarlarına aykırı görür veya savaş nedeni sayarsa, diğeri bütün gücüyle ona yardıma koşacaktı.

– Bu antlaşma ile iki ay içinde yapılacak olan askeri sözleşme, 31 Aralık 1920'ye kadar geçerli olacaktı.

– Osmanlı Devleti'nde iç karışıklıklar çoğalır ve bunun sonucunda Balkan statükosu tehlikeye düşerse, bu durum karşısında askeri harekete geçme gereğini duyan taraf diğesine düşüncesini bildirecekti. Anlaşmaya varılırsa, savaşta Rusya'nın onayı alındıktan sonra başlanacaktı.

¹⁰⁸ Özçelik, "Fotoğraflarla", s. 79.

¹⁰⁹ Uçarol, *Siyasi*, s. 506.

– Osmanlı Devleti’nden savaş sonucunda elde edilecek topraklar iki devlet arasında paylaşılacaktı. Ancak, Şar Dağları ile Rodoplar arasındaki toprakların bölüşümü Rusya’nın hakemliğiyle yapılacaktı.

Bu antlaşmada görüldüğü üzere Sırbistan ile Bulgaristan Osmanlı Devleti’nin Balkanlardaki topraklarının paylaşılmasında ortak karar almışlardı. Bu kararı alırken de Rusya’ya geniş yetkiler vermişlerdi.

Bulgaristan, Sırbistan ile anlaştıktan sonra diğer bir Balkan devleti olan Yunanistan ile anlaşmak için girişimlere başladı. Uzun görüşmeler neticesinde Bulgaristan ile Yunanistan arasında 29 Mayıs 1912’de bir “Beyanname”den oluşan antlaşma imzalandı.¹¹⁰ Bu antlaşmaya göre¹¹¹:

– İki devletten biri Osmanlı Devleti’nin saldırısına uğrarsa, diğeri ona bütün gücüyle yardım edecekti.

– İki devlet, Osmanlı sınırları içerisindeki ırkdaşlarına verilmiş olan ayrıcalıkları gerçekleştirmek üzere, birbirlerine yardım etmeyi üstleneceklerdi.

– Yunanistan ile Osmanlı Devleti arasında Girit sorunundan dolayı savaş çıkacak olursa, Bulgaristan bir yardımda bulunmayacak, ancak Yunanistan lehine tarafsızlık politikası izleyecekti.

Balkan devletleri Osmanlı Devleti’ne karşı ittifakları oluşturarak bölgede Osmanlıya karşı üstünlüğünü geliştirmişti. Fakat bölgenin nasıl paylaşılacağı konusunda herhangi bir görüşme yapılmamıştı. Bu durum ilerleyen zamanlarda ittifakların birbirine saldırmasına neden olmuştu.

Balkanlardaki diğer bir devlet Karadağ, üçlü balkan ittifakına katılmıştı. Artık sayıları dörde çıkmış olan balkan devletleri Osmanlı egemenliğine son vermek amacıyla kendi aralarındaki çekişmeleri bitirerek Bulgaristan’ın etrafında “Balkan Birliği”ni kurmuşlardı.¹¹² Fakat bu birlikte en önemli rolü Ruslar oynamıştı.¹¹³

¹¹⁰ Karal, *Büyük*, s. 293.

¹¹¹ Uçarol, *Siyasi*, s. 507.

¹¹² Hacısalihoğlu, “Bulgaristan”, s. 163.

¹¹³ Karal, *Büyük*, s. 294.

İttifak sağlandıktan sonra geriye tek bir şey kalmıştı. O da artık Osmanlı Devleti'ne karşı harekete geçmek ve yapılan antlaşmalara sadık kalarak Balkan bölgesini Osmanlıdan koparmaktı.

1.2. Avrupalı Devletlerin Balkan Politikası

Avrupalı devletler hammadde ihtiyacını karşılamak ve sömürge yollarını oluşturmak için özellikle Osmanlı topraklarından faydalanmak istiyordu. Bunun içinde gerek Arap coğrafyasında gerekse Balkan coğrafyasında emellerine ulaşmak için her türlü girişimin mübâh olduğunu düşünüyorlardı. Bir diğer ifadeyle Avrupalı devletler Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşmak istiyordu.

Avrupalı devletlerin Şark meselesi bahanesiyle Osmanlı tebaasında yaşayan Türkler hariç özellikle gayrimüslim unsurların kışkırtılması ana politikaları olmuştu. Bilhassa Ermeniler Doğu Anadolu'da hürriyet isteyecek, Balkan Hristiyanları da özerklik veya bağımsız yeni bir devlet isteyecekti. Tabii Osmanlı Devleti büyük bir toprak parçasına sahipti ve istenilen düzeyde isyanlara tam manasıyla cevap veremiyordu. Bu durum özellikle Sultan İkinci Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra daha vahim boyutlara ulaşmıştı.¹¹⁴

1.2.1. Rusya'nın Balkan Politikası

Rusya'nın, batıya yönelirken özellikle batıdan gelebilecek zararlı akım ve düşüncelerin Rusya'da yayılmasını önlemek istemesi kendisi açısından önemli bir husustur. Rusya kendine uygun düşünceleri belirleyerek ülkesine aktarma yolunda üç önemli politika oluşturmuştu. Bunlar; Ortodoksluğun korunması ve yayılması kabiliyeti, mutlak hükûmet ve Slavcılık düşüncesi.¹¹⁵

Ruslar Slavcılık düşüncesini her zaman daha ön planda tutmaya çalışmıştı. Bütün Slav kavimlerinin birleştiği bir devlet kurmak en büyük

¹¹⁴ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 662.

¹¹⁵ Suat Zeyrek, *Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç Ve Dış Sebepleri* (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2012, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 314740), s. 58.

amaçlarından bir tanesidir.¹¹⁶ İlk zamanlarda sadece edebi bir terim olan Slavcılık kavramı zamanla siyasi bir terim olarak kullanılmaya başlanmış ve Rus Ortodoksluğu, Rus milliyetçiliği ve Çarlık mutlakiyeti temelleri üzerine oturtularak bir Rusçuluk kavramı oluşturulmuştu.¹¹⁷ Rusçuluk ile Türkleri Avrupa'dan atmak ve İstanbul merkez olmak üzere büyük bir Slav devleti kurarak bu düşünceleri gerçekleştirme gayretindeydiler.¹¹⁸

Daha önce Rusya, Almanya ve Avusturya imparatorları zaman zaman Balkanlar konusunda fikir ayrılıkları yaşasa da Bismarck öncülüğünde üçlü ittifak kurularak Balkan milletleri üzerinde söz sahibi olmak istemişlerdi.¹¹⁹ Tabii bu ittifak grubuna Osmanlı Devleti'nin alınmaması Sultan İkinci Abdülhamid'i çok kızdırdı. Bu ittifak Balkanlardaki Hristiyanları Osmanlı Devleti'ne karşı kıskırtmaya başladı. Ruslar, bu durumdan yararlanarak Balkanlardaki isyanın Slav kardeşliğiyle olumlu netice alınacağı düşüncesiyle Osmanlıya karşı savaş ilan etmişti.¹²⁰

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşında Yunanistan, Romanya, Sırbistan ve Karadağ gibi Balkan devletleri Rusya'nın yanında yer alarak Osmanlıya karşı savaşmışlardı. Osmanlı Devleti mağlup olmuştu. Ruslar Berlin Antlaşması'yla Balkanlardaki hâkimiyetini ertelemek zorunda kalmıştı. Çünkü üçlü ittifak gereği Ruslar Balkanlarda tek söz sahibi değildi. Bu durumdan dolayı üçlü ittifak arasında güvensizlik hisleri artmaya başlamıştı. Rusya bunun üzerine birlikten ayrıldı. Fransa ile yakınlaşmanın daha doğru olacağına inanmışlardı.¹²¹

Fransa ile ittifakını sürdüren Ruslar, Slavlar üzerindeki hâkimiyetini sürdürmeye devam etti. Fakat Osmanlı Devleti'nin yönetiminde bulunan II. Abdülhamid, denge politikasıyla Balkanlardaki kaybı en aza indirmek istemişti. Bu politikayı 1909 darbesine kadar sürdüren II. Abdülhamid tahttan indirildikten sonra Osmanlı Devleti ağır kayıplar vermeye başladı.

¹¹⁶ Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993, ss. 333-334.

¹¹⁷ Karpat, *Kısa*, s. 61.

¹¹⁸ Richard C. Hall, *Balkan Savaşları. 1912-1913 I. Dünya Savaşı'nın Provası*, çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Homer Kitabevi, 2003, s. 15.

¹¹⁹ Halil Halid, *İngilizlerin Osmanlıyı Yok Etme Siyaseti*, çev. Orhan Sakin, İstanbul: Ekim Yayınları, 2011, ss. 24-25.

¹²⁰ Hall, *Balkan*, s. 18.

¹²¹ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 663.

1909 darbesinden sonra Rusya Balkanlardaki siyasi hedefine ulaşmak için önceden başlattığı girişimleri hızlandırarak Balkan Slavlarını etkilemeye başladı. Rusya özellikle Balkanlar'da bulunan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ile bir ittifak arayışına girmişti. Bu ittifakta Rusya Avusturya'nın desteğini alarak Avusturya'nın Bosna ve Hersek üzerindeki emellerine sessiz kalacaktı. Dolayısıyla Rusya Avrupa'da destek ararken 5 Ekim 1908'de Avusturya- Macaristan Bosna Hersek'i ilhak etmişti.¹²²

Rusya Balkanlardaki egemenliğin Avusturya-Macaristan'ın eline geçmemesi için daha tedbirli davranıyordu. İşte bu yüzden Rusya ile Avusturya-Macaristan arasında zaman zaman itilaflar oluyordu. Almanya'nın Avusturya-Macaristan desteği Ruslar için tehlikeliydi. Bu durumdan dolayı Ruslar Bulgarlara daha çok yanaşmıştı. Hatta “bir Bulgar bin moskoftan değerlidir.” denilmeye başlanmıştı.¹²³

Rusya Büyük Petro'dan beri açık ve sıcak denizlere inme düşüncesi taşıyordu.¹²⁴ 200 yıla yaklaşık bir dönemden beri hedeflerine ulaşmak için çabaladığı halde bunu başaramamıştı. Ruslar bütün gücünü Akdeniz'e inme konusunda harcamıştı. Boğazlar meselesini çözmeye yarayacak olan şartları kendi lehine hazırlamakla meşguldü. Bunu sağlamak için de Osmanlı Devleti'ni zayıf düşürmek istiyordu. Bir yandan Balkanlarda yaşayan Slavları kışkırtarak karışıklıklar çıkartıyordu. Diğer taraftan Türkiye'nin 1910 Haziranında dış borç almak zorunda kaldığını öğrenen Rusya bundan faydalanarak, Türklerin karada ve denizde hareket etmesini sınırlamanın zamanı geldiğini düşünmeye başlamıştı. Osmanlı'nın bu zaafiyetinden yararlanan Ruslar Boğazlar üzerinde gerçekleşen ticaretin artması, Panislavist duygular ve ekonomik çıkarlar yüzünden Balkanlarla daha çok ilgilenmeye devam ediyordu.¹²⁵ Bunun için sadece askeri manevralarla değil, diplomasi faktörünü de kullanarak Osmanlı Devleti'ni diplomatik yollarda zor durumda bırakmak istedi.

¹²² Uçarol, *Siyasi*, s. 481.

¹²³ Tunalı Hilmi, *Makedonya: Mazi, Hâl, İstikbal*, Mısır-el Kahire, 1326, s. 29.

¹²⁴ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 4.

¹²⁵ Mahmut Muhtar Paşa, *Maziye Bir Nazar. Berlin Antlaşmasından Harb-i Umûmîye Kadar Avrupa Ve Türkiye-Almanya Münasebetleri*, çev. Erol Kılınç, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1999, ss. 120-121.

Rusya'nın Dışişleri Bakanı Sazonov Osmanlı Devleti'ndeki İttihad-ı İslam politikasından çok endişeliydi. Çünkü ittihad-ı İslam politikası hem Rusya Müslümanlarını hem de Balkanlardaki Müslüman halkı etkisi altına alıyordu. Bu durumdan dolayı Sazonov hem Avusturya-Macaristan'daki kaybını hafifletmek hem de Osmanlı'ya karşı oluşturabilecek bir ittifakı düzenlemek istiyordu. Bu ittifakta en önemli Balkan devleti Bulgaristan idi. Fakat Bulgar aydınlar ülkeleri için Rus tehlikesinin farkındaydılar.¹²⁶

Rusya “*Boğazlar ya Türklerin elinde kalmalı ya da Rusya'nın eline verilmelidir.*” düşüncesiyle hareket ederek bölgedeki jeopolitik konumuna zarar gelmemesi için savaşı dahi göze alabilirdi. Hatta Dışişleri Bakanı Sazonov Avrupalı devletleri yeni bir savaşa ikna etmeye çalışacaktı.¹²⁷

Osmanlı Devleti, Rusya'nın amacını açıkça “*Karadeniz boğazının yabancı devletlerin savaş gemilerine kapalı kalmalıdır ve bunun için durumu ne olursa olsun bir savaşı göze alacaktır.*” şeklinde ifade etmesi üzerine harekete geçmişti.¹²⁸ Bu nedenle Osmanlı Devleti askeri gücünü arttırmak için İngilizlerden iki Brezilya zırhlısını satın almak istedi. Osmanlı Devleti'nin bu isteği Rusya'yı büyük bir telaşa sokmuştu. Ruslar buna karşılık güçlü bir donanma yapılmasına karar verdi. Bunun yanında diplomatik faaliyetleri de hızlandırmıştı.¹²⁹

Osmanlı Dâhiliye nezareti çok önemli bir konuda uyarıda bulunmuştu. Rusya, Avusturya ve Bulgaristan'ın gizli bir anlaşma yaparak Sırp, Yunan ve Karadağlıları Balkanlarda ihtilal hareketine yönelttiklerini buna Hristiyan Arnavutların da katılacağını söylüyordu. Rusya ise Trablusgarp Savaşı öncesi diplomatik faaliyetlerle Osmanlı Devleti'nin olası mağlubiyetinden sonra Balkan devletlerini savaşa hazır halde bulundurmak istemişti.¹³⁰

Trablusgarp Savaşı'nın uzaması Rusya için avantajdı. Çünkü Ruslar savaşın Balkanlara sıçrama ihtimali üzerine Dışişleri Bakanı Sazonov'a arabulucu misyonu yüklemişti. Ruslar her ne kadar Sazonov'u görevlendirse

¹²⁶ H. Wagner, *Bulgar Ordusuyla Muzafferiyete Doğru*, çev. Mütercim Said, İstanbul: Artin Asaduryan Ve Mahdumları Matbaası, 1331, ss. 44-45.

¹²⁷ Şarl Velay, *Bahr-i Sefid Meselesi Ve Asya-yı Osmanîyi Tehdit Eden Tehlikeler*, İstanbul: Resimli Kitap Matbaası, 1331 (1915), s. 105.

¹²⁸ Şarl Velay, *Bahr-i Sefid*, s. 104.

¹²⁹ Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.II, Kısım: I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983, ss. 60-61.

¹³⁰ Zeyrek, *Birinci*, s. 70.

de Avrupa'da çıkacak bir savaşa hazır değildi. Çünkü Rusya Duma seçimleriyle meşguldü. Bununla birlikte Rusya'nın iç durumu karışıkı. Bulgarlar her türlü faaliyet için seçim sonrasını yani Sonbaharı işaret ediyordu. Bu durumdan Sazonov çok memnun olarak Balkanlarda barışın devamını istiyordu.¹³¹

Fakat Sazonov olası harpte gerekli adımları atacağını belirtti. Hatta bununla alakalı olarak şöyle demişti:

“Eğer harp patlar ise, ne zati haşmetpenahilerinin, ne de benim vicdanen muazzep olmamıza sebep yoktur. Zati haşmetpenahilerile hükümetleri, dünyayı böyle ağır bir imtihana sevkmemek için ne mümkün ise yapılmış bulunuyorlar... Fakat ben bugün, artık diplomasinin rolü bitmiş bulunduğuna kailim. Artık bundan sonra imparatorluğun selâmeti derpiş edilmek gerektir. Eğer zati haşmetpenahileri ihzarî seferberliğin durdurulmasını emir buyurlar ise, teşkilatı askeriyimizi bozmuş ve müttefiklerimizi hayrete düşürmüş olacaklardır. Bundan dolayı harbe mani olmuş bulunmayacağız. Almanya onu istediği anda çıkarabilecek ve bizi büyük bir keşmekeş içinde yakalamış olacaktır.”¹³²

Bununla beraber Rusya olabilecek bir savaşta Osmanlı Devleti'ne karşı cephe alınacağını beyan etti. Rus Dışişleri Bakanı Sazonov Petersburg'daki Türk elçisi Turhan Paşaya şöyle demişti:

“Londra'daki delegeleriniz uysal değillerdir. Makedonya ve Edirne'yi bırakmak istemiyorlar. Bu olamaz. Bu gibi dilekler savaşın yeniden başlamasına sebep olur. Böyle bir hal ise Türkiye'nin durumunu zorlaştırır; Bulgarların daha fazla istekte bulunmalarına yol açar. Yeniden başlayacak savaşta Bulgarlar püskürtülürse Rusya güç duruma düşmüş olur. Bu takdirde tarafsız kalamaz. Sizin için sınır Midye-Enez hattı olacaktır.”

¹³¹ Cemal Tukin, *Balkan Harbinin Teşekkülü Ve Bu Harbin Zuhuru*, Ankara: CHP Konferansları Kitap 5, 1939, ss. 36-37.

¹³² Galip Kemalî Söylemezoğlu, *Rusya Tarihi*, Ankara: Kanaat Kitabevi, ty, ss. 448-449.

Yani Rusya Balkanlarda Bulgaristan'ı açıkça destekliyordu.¹³³ Bu desteğin en önemli sebebi; Bulgaristan'ın İstanbul'a yakın olmasıdır. Yani stratejik olarak Osmanlı Trakyası'nda Bulgar ilerleyişini destekleyerek İstanbul boğazına hâkim olmak istemesidir.

Ruslar Balkan Savaşı'nın başından itibaren Bulgarları destekliyordu.¹³⁴ Fakat Bulgarlar Balkan Savaşı boyunca gösterdiği gayretleri neticesinde Çatalca'ya kadar gelmişlerdi. Bu durum Rusya'nın çıkarlarına tersti. Rusların çıkarlarına ters olan durum Viyana ve Berlin için memnuniyet vericiydi.¹³⁵ Çünkü Almanya ve Avusturya Rusya'nın boğazlara hâkim olmasını istemedi. Rusya ise Bulgarların ilerleyişini İstanbul'u hediye etmek üzere desteklediğini düşünmeye başlamıştı. Bunun için Rusya diplomasi yoluyla bu durumu engellemeye çalıştı.

Rusya'nın Londra elçisi Benckendorff “*Şu sırada Türkler büyük baskı altında fakat Türkleri tamamen Asya'ya atmak, temenniye şayan kabul edilemez, Türkler Anadolu'da uzlaşmaz ve korkunç bir kudret teşkil ederler.*” diyerek Türkleri Balkanlar dışında Anadolu'da dahi barındırmak istemiyordu.¹³⁶ Esasında Ruslar Balkanlarda Bulgar ilerleyişini durdurmak için diğer Avrupalı devletlerin adım atmasını istemişti.

Rusya her ne kadar boğazlar konusunda hassas olsa da Balkan Hristiyanları içinde duyarlıydı. Duma üyesi Mösyö Laçkarof bu konuyu şöyle anlatır:

“Rusya'nın mu'avenetiyle İslavlar Türkler'i mucize nev'inden inhizâma duçar ettiler. Asırlardan beri Ayasofya Camii'ne Salibin rekziyle, İstanbul'un Boğazlar'ın bir anahtarı haline konması emelinin yakın zamanda saha-i hakikatte zuhuru zanniyyâtı mevcuttur. Şimdi istikbali düşünmek lazımdır. Rusya iki hudud üzerinde harbe müheyyâ olmak mecburiyetindedir. Rusya, Sırp, Bulgar ile eski silah arkadaşımız olan Romanya'yu

¹³³ Celal Bayar, *Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş*, İstanbul: Baha Matbaası, 1966, s. 963.

¹³⁴ Salim Aydın, *Balkanların Acı Yüzü. Basın Tarihinde Balkan Savaşları*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2013, s. 141.

¹³⁵ Zeyrek, *Birinci*, s. 76.

¹³⁶ Yılmaz Öztuna, *Avrupa Türkiyesi'ni Kaybımız*, İstanbul: Babı Ali Kültür Yayınları, 2006, s. 113.

birbirine yaklaştırmak mecburiyetindedir. Zuhûr edecek muhârebe için de hazırlanmak lazımdır. Bu muhârebe de Avrupa muhârebesi olacağından Rusya, Avrupa haritasını bi't-tekrâr elden geçireceklerdir ki, biz bunu arzu ediyoruz. Veyâhud icâbât-ı hâl bunu icbâr edecektir.”¹³⁷

Ruslar Bulgarlara İstanbul'un sınırlarına gelmemek üzere destek vermişti. Ruslar boğazlara tek başına hâkim olmak için Bulgar ordusunu kullanıp hem İstanbul'u alarak hem de İstanbul'daki Hristiyan tebaayı güçlendirerek Müslüman tebaayı ortadan kaldırmak istedi. Bununla kalmayıp Osmanlı Devleti'nin içindeki gayrimüslimleri kışkırtmaya başladı.

Rusya Balkanlardaki politikalarını gerçekleştirebilmek için Osmanlı Devleti'nin Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir Ermeni devletinin kurulmasında Ermenilere yardım ediyordu.¹³⁸ Fakat yardım etmek görünürde olan bir politikaydı. Hariciye Nazırı Prens Lobanov-Rostovski Rusya'nın sınırında Ermenisiz bir Ermenistan istediğini vurgulamıştı. Rusya'nın desteğini alan Ermeniler Avrupalı devletlerin çıkarları doğrultusunda Osmanlı Devleti'ne karşı bir cephe oluşturdu. Rusya'nın asıl amacı Doğu Anadolu'da bağımsız Ermeni devleti kurmak değil, o bölgeyi doğrudan doğruya topraklarına katmaktı.¹³⁹

Sazonov'un Londra, Paris ve Berlin ziyareti Balkan Savaşı'nın başlamasında bir dönüm noktasıdır.¹⁴⁰ Sazonov'un bu ziyareti her ne kadar Rusya'nın çıkarına olsa da diğer Avrupalı devletler de kendi çıkarları gereği Rusya'ya açıktan destek vermiyorlardı. Ruslar için Boğazlar kaçınılmaz olsa da diğer Avrupalı devletler Balkan Savaşı sürecinde Rusya'nın boğazlardaki üstünlüğünü asla kabul etmiyordu. Dolayısıyla Balkanlardaki savaşın esas sebebi Avrupalı devletlerin kendi çıkarları için uyguladığı politikalarıdır.¹⁴¹

Rusya, Balkan Savaşı öncesi tarafsızlığını ilan etmesine rağmen Bulgarlar Rusya'dan silah, cephane, gönüllü erat ve hatta uçak almakta

¹³⁷ Hüseyin Cemâl, *Yeni Harb Başımıza Tekrar Gelenler, Edirne Harbi, Muhasarası, Esâret Ve Esbâb-ı Felâket*, çev. Aziz Korkmaz, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014, ss. 5-6.

¹³⁸ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 522.

¹³⁹ Ercüment Kuran, “Osmanlı-Rus İlişkileri Çerçevesinde Ermeni Sorunu (1912-1914)”, *Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, S. 5 (1994), s. 228.

¹⁴⁰ Poincare, *Ateş*, s. 22.

¹⁴¹ Zeyrek, *Birinci*, s. 80.

oldukları ile ilgili duyumlar alınmıyordu.¹⁴² Hatta Bulgar ordusunda Rus zabitanın eğitim amaçlı bulunması da Bulgar ordusunun savaşa hazırlanmasında önemli bir rol oynamıştı. Balkan Savaşlarının önemli siması General Savof'da Petersburg Harp Akademisi'ne gönderilmişti. Savof buradan mezun olduktan sonra Avusturya ordusunda savaş tekniği konusunda kendini yetiştirmiş ve ispat etmişti.¹⁴³ Yani Rusya savaşa doğrudan katılmasa da kendi içinde bulundurduğu değişik unsurları destekleyerek Balkan müttefiklerinin arasına yerleştirmişti.

1.2.2. Fransa'nın Balkan Politikası

Fransa Balkanlarda Müslümanlığın ve Ortodoksluğun arasında Katolik mezhebini yerleştirebilmek için Adriyatik kıyılarına el atmıştı. Özellikle Balkanlar'da Fransa'ya kucak açanların başında bazı Arnavut kabileleri olmak üzere en ünlüleri "mirdites" topluluğuydu.¹⁴⁴

Fransa Osmanlı topraklarında Katolikliği yayma konusunda oldukça gayret ediyordu. Berlin Antlaşması'yla Osmanlı Devleti Balkanlardan kademeli olarak bir tasfiye sürecine girdi. Fransızlar Berlin Anlaşması ile Katolik mezheplere belirli haklar verilmesi konusunda gayret gösteriyordu.¹⁴⁵

Fransa Balkan Savaşı sürecinde Suriye üzerine takip ettiği politikadan dolayı diğer Avrupa devletlerinin menfaatlerinden uzaklaşmak istiyordu. Yani Fransa İngiltere, Rusya ve İtalya'nın çıkarlarını desteklediği için Suriye üzerinde bir politika izlemişti. Aynı zamanda diğer üç Avrupalı devletlerle çatışmamak için gayret gösteriyordu. Fakat İngiltere Suriye üzerinde 1912 yılının sonlarına kadar hak talep ediyordu. İngiltere ancak Suriye'nin Kuzey Bölgesi'ni Fransızlara vermeyi kabul ediyordu. Bu defa devreye Almanya girmişti. Almanya bu oluşumdan rahatsız olarak İngiltere ile Fransa arasındaki toprak paylaşımına karşı gelmişti.¹⁴⁶

¹⁴² Poincare, *Ateş*, s. 34.

¹⁴³ H. Wagner, *Bulgar Ordusuyla*, s. 112-113.

¹⁴⁴ Durmuş Yılmaz, *Fransa'nın Türkiye Ermenilerini Katolikleştirme Siyaseti*, Konya: S. Ü. Yayınları, 2001, s. 63.

¹⁴⁵ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 566.

¹⁴⁶ Velay, *Bahr-i*, s. 123.

Fransa Rusya'nın Balkanlardaki toprak paylaşımından kaygı duyuyordu. Fransa Başbakanı Poincare Rusya Hükûmetine bildirilmek üzere Petersburg sefirine şu Telgrafı çekmişti: “*Fransızların büyük menfaatleri sebebiyle Osmanlı Devleti'nin tamamıyet-i mülkiyesine çok kuvvetli bir bağlılıkları bulunduğunu*” söylemişti. Fransa sırf Balkan meseleleri yüzünden bir harbe girmek istemediğini ancak Almanya tarafından bir hücum olduğu takdirde harbin çıkabileceği konusundaki beyanatı Rus çevrelerinde iyi karşılanmamıştı.¹⁴⁷

Fransa Hükûmeti, Avrupalı devletlerin Balkan sorunlarıyla diğer devletlerden daha doğrudan ilgili olan Rusya ve Avusturya'yı Balkan başkentlerinde silahlı bir çatışmayı önlemek amacıyla birlikte görevlendirilmelerine teklif etti.¹⁴⁸ Bu hareket Balkan Savaşlarının durdurulmasında en somut örnekti. Fransa'nın tüm çabalarına rağmen Balkan Savaşı durdurulamamıştı.

Balkan devletlerinin kazanacağı kesinleşince Fransa diğer Avrupa devletlerine bir teklif sunarak tarafsızlığını ilan etti. Fransa'nın bu fikir değişikliğinin en önemli sebebi kendi çıkarlarının tehlikeye düşeceğini anlamasıdır.

Lüleburgaz-Pınarhisar mağlubiyetinin üzerine İstanbul'un müdafaası sıkıntıya düştüğünden Türk Hükûmeti Fransa'ya başvurmuş ve Batılı ülkelerden barışın sağlanmasını rica etti.¹⁴⁹ Fakat Fransa bu konuda yardımcı olmaya yanaşmamıştı.¹⁵⁰

Daha sonra Fransa Osmanlı topraklarının bütünlüğünden yana tavır aldı. Nitekim Almanya ve Avusturya Fransa'nın bu adımına karşı gelmişti. Bu devletlere ilaveten İtalya da katıldı.

Fransa Başbakanı Poincare'nin Paris elçisi Rıfat Paşa'ya söylediği sözler bunun bir işaretidir. “*Balkanlıların başarısından sonra eski sınırlar olduğu gibi kalamaz*” demişti.¹⁵¹

¹⁴⁷ Zeyrek, *Birinci*, s. 88.

¹⁴⁸ Betil Önuçak (çev.), *Kader Yılları. S. Sazonov'un Anıları*, İstanbul: Derin Yayınları, 2002, s. 69.

¹⁴⁹ Poincare, *Ateş*, s. 256.

¹⁵⁰ Zeyrek, *Birinci*, s. 91.

¹⁵¹ Süleyman Kocabaş, *Son Haçlı Seferi: Balkan Harbi*, İstanbul: Vatan Yayınları, 2000, s. 222.

Balkan Savaşı sırasında Fransa'nın takip ettiği politika İngiltere'yi tamamlar nitelikteydi. Çünkü Edirne'nin geri alınması sırasında İngiltere'nin endişelerini Fransa paylaşmıştı.

Fransız sosyalistlerinden Peirre Loti, Fransa'nın Balkan Savaşı'ndaki politikasına şöyle isyan etmişti:

“Kalkınız! Barbarların hürmetsizcesine ayakları altında çiğneyecekleri bakayamızı geliniz, müdafaa ediniz. Rahibelerimizin serpuşlarını, rahiplerimizin cübbelerini, muallim ve mürebbilerimizin eserlerini, mühendislerimizin fabrikalarını, tüccar ve memurînimizin hanelerini müdafaa ediniz! Büyük sultanın idare-i umur-ı hükûmet ettiği günden beri Fransızlara mihman-nüvazlık ibraz eyleyen ve yüz binlerce eşhasın ‘Domine salvam fac Galliarum Gentem’ (Yarabbi! Gol (Gal-Fransız) milletini muhafaza et) diye terennüm etmelerine mesâğ (ruhsat) gösteren o leke üzerinde Bulgar milliyetperverliği ve taassupluğu ile boğulmak tehlikesine maruz kalan Katolikleri himayeye şayan ediniz (yakışanı yapınız)! Geliniz! Bunca Fransızların davetine icabet ediniz! Ah! Ne için tekraren iade-i hayat edemiyoruz ki kısmen eserimiz olan ‘Şarki Fransa’ için ikinci defa olarak kanımızı dökelim! Hiç olmazsa küllerimizin hatıratı size tesir etsin. Eğer necib bir davayı ve aynı zamanda ‘Şarki Fransa’nın menafîini müdafaa edemez iseniz, hiç olmazsa namusunuz için olsun beş asırdan beri dostumuz olan mağlubîni tahkire müsaade etmeyiniz.”¹⁵²

1.2.3. İngiltere'nin Balkan Politikası

İngiltere Almanya'nın güçlenmesini istemiyordu. Çünkü Almanya Avrupa'da büyüyen devletler arasındaydı. O yüzden İngiltere Fransa ve Rusya ile yakınlaşarak Almanya'yı kontrol altına almak istiyordu. İngiltere Almanya'nın silahlandırılmasının durdurulmasını teklif etti. Almanlar bu durumu kabul etmeyerek İngiltere'nin teklifini reddetti. Bu durum hem

¹⁵² Pierre Loti, *Pierre Loti'nin Mektupları Ve Son Kitabı: Türkler Ve Ermeniler*, çev. Nazmi Eroğlu, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2015, s. 109.

Fransa'nın hem Rusya'nın çıkarlarına tersti. Böylece İngiltere Balkan siyasetinde Fransa ve Rusya ile anlaşarak Almanya'nın Balkanlarda kuvvetlenmesini engellemek istedi. Almanlar ise bu üçlü ittifaka dâhil olmamıştı.¹⁵³

İngiltere en büyük rakibi olarak İkinci Abdülhamid'i görüyordu. İkinci Abdülhamid'i etkisiz hale getirmek için Türkiye'deki en güçlü muhalefet hareketinin yanındaydı. İttihat ve Terakki Cemiyeti genel olarak İngiltere'nin yanında dururken ordusu Almanya'nın yanında duruyordu. İngiltere'nin özellikle Müslüman sömürgelerini rahatsız etmeyecek biçimde Türkiye üzerindeki baskılarını sürdürerek 1908 darbesiyle Osmanlı'daki rejiminin değiştirilmesinde büyük payı vardı.¹⁵⁴

İttihat ve Terakki Cemiyeti Balkan Savaşları'na kadar İngiltere ve Fransa ile iyi ilişkiler kurma peşindeydiler. Fakat bu durum Balkan Savaşları'ndan sonra değişmeye başlamış, Birinci Cihan Harbi'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti Almanlarla birlikte ilişkileri geliştirmişti.¹⁵⁵

Osmanlı Hükûmeti 1909 darbesinden sonra İngiltere ile Almanya arasında her defasında ikilem yaşıyordu. İngiltere Osmanlı Devleti'nin mevcut olumsuz durumundan faydalanmak isteyerek özellikle Fas buhranında Osmanlı Devleti'ne karşı hamleleri olmuştu. Bu durum Osmanlı Devleti'ni özellikle Enver Paşa'nın da Alman yanlısı olması hasebiyle Almanya ile ittifak sürecine taşımıştı.¹⁵⁶

Rusya Osmanlı Devleti'nin Almanlara bağımlı bir duruma düşmesini kesinlikle istemiyordu. Ancak Osmanlı ordusu Alman komutanlar tarafından eğitiliyordu ve Alman Türk birlikteliği pekişiyordu. Bundan dolayı İngiltere'nin Balkanlardaki siyasetini Rusya ile birlikte hareket etme noktasında daha dikkatli davranması gerekiyordu.¹⁵⁷

¹⁵³ Müfid Şemsi, *El-Hakku Ya'lû Velâ Yu'la Aleyh* (Şemsi Paşa, Arnavudluk, İttihad Ve Terakki), haz. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul: Şehir Yayınları, 2007, s. 114-115.

¹⁵⁴ Zeyrek, *Birinci*, s. 103.

¹⁵⁵ Ercüment Kuran, "Birinci Dünya Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 06, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 197.

¹⁵⁶ M. Şükrü Hanioglu, "Enver Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995, s. 262.

¹⁵⁷ Kemal Beydilli, "Avrupa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 04, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s. 147.

İngiltere, Balkan siyasetinde Rusya'yı iki açıdan önemsiyordu. Rusya'nın hem Asya'daki ilerlemelerine engel olmak hem de Almanya'ya karşı bir ittifak oluşturmak istiyordu. İngilizler kendi çıkarları için Ruslara Osmanlı'yı bölüşme teklifinde bulundu. Bunun sebebi Osmanlı Devleti'nin Almanlara ve Ruslara yakınlaşma girişimidir. Dolayısıyla Balkanlardaki Slav kökenlerinin Rusya aracılığıyla Doğu Avrupa'ya yerleştirilmesi Almanya'ya karşı bir güç olacak ve Almanların güç potansiyelini düşürecekti. Onun için İngiltere Asya'daki menfaatlerini Balkanlardaki menfaatlerinden daha üstün tutuyordu.¹⁵⁸

İngiltere Sırbistan'ın menfaatleri için harekete geçmişti. Bu durumun esas sebebi Avusturya'yı değil Almanya'yı yalnızlığa mahkûm etmekte. İngiltere bu siyaseti ile birlikte Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Osmanlı Devleti'ne protesto etme ve tazminat isteme konusunda destek veriyordu. Çünkü Bulgaristan'ı destekleyen Avusturya'ydı. Almanlar ise bu durum karşısında kayıtsız kalmıştı.¹⁵⁹

İngiltere'nin Akdeniz adaları üzerinde takip ettiği politikanın önemli bir amacı da Balkanların başka bir güç tarafından kontrolüne imkân vermemektir.¹⁶⁰ İngilizler Balkanlar'ın Yunanistan'a devredilmesinde hiçbir sakınca görmüyordu. Bu noktada İngiltere niyetini belli ettirerek Girit'i istediğini söylemişti. Böylece İngiltere Avusturya'ya Balkan sorunlarında yardım edecek, Avusturya da Girit meselesinde İngilizlere yardım edecekti.¹⁶¹

1912 yılının başından beri Osmanlı Devleti aleyhine ittifak grupları oluşuyordu. Osmanlı Devleti gittikçe yalnızlaşıyordu. Osmanlı Hükûmeti bunun için plan yapmalıydı. Aslında bunu ortaya çıkaran durum Hindistan'daki Müslümanların endişeleri ve İran petrol yataklarının tehlikeye düşmesidir. İngiltere bunun için Osmanlı Devleti'ni her türlü yardım konusunda destekleyecekti. Karadağ'ın barış bozucu davranışlarına

¹⁵⁸ Zeyrek, *Birinci*, s. 108.

¹⁵⁹ Mehmet Hacısalihoğlu, "Sırbistan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 37, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009, s. 123.

¹⁶⁰ Zeyrek, *Birinci*, s. 109.

¹⁶¹ Kemal Beydilli, "Avusturya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 04, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s. 176.

karşı gelecekti. Hatta Balkan Savaşı öncesi gerginliklerin giderilmesi konusunda Karadağ'ı zorlamıştı.¹⁶²

İngiltere Balkan siyasetinde Yunanlıların Oniki adayı almasında bir sakınca görmüyordu. İngilizler için en önemli stratejik nokta Akdeniz'di. İngiltere Büyük devletlerin Akdeniz'e yerleşmesini kesinlikle istemiyordu. Trablusgarp Savaşı'nda İngiltere İtalya'ya karşı bir tavır almamıştı. En önemli sebebi İtalya'yı Almanya'nın yanına itmemektir.¹⁶³

İngiltere'nin Akdeniz adaları üzerindeki kararlılığı Fransa ve Rusya tarafından da kabul edilmişti. Üç büyük devlet Akdeniz adalarının sahibinin Yunanistan olduğunda hemfikirlerdi. Böylelikle Birinci Dünya Savaşı'nın provasından önce İtilaf grubu kurulmuş oldu.¹⁶⁴

Balkan Savaşı'nın en önemli sorumluları İngiltere ve Rusya idi. Balkanlardaki amaç Türklerin hâkimiyetine son verilerek Almanya ile Avusturya'yı çember içine almaktır. İngiltere ve Rusya bu amacı gerçekleştirebilmek için Sırbistan'ı Balkanlarda üs olarak kullanıyordu. Bu görevi sabit kılmak için Sırp-Bulgar ittifak antlaşmasına özel bir madde ilave edilerek Sırbistan'ın Arnavutluk üzerinden Adriyatik Denizi'ne kadar ilerlemesine Avusturya engel olacak olursa Bulgarların Sırp ordusuna yardım etmesi taahhüt altına alınmıştı.¹⁶⁵

Balkan Savaşı sürecinde Bulgarlar Çatalca sınırına gelince İngiltere ve Rusya bu durumdan rahatsız olmuştu. Çünkü batı dünyası sanki Türkleri Balkan topraklarından çıkarma görevini Bulgarlara vermiş gibi bir izlenim oluşmuştu. Bundan dolayı Rusya Bulgarların daha fazla ilerlemesini istememiş ve İstanbul'un Türklerde kalmasını işaret etmişti.¹⁶⁶

Osmanlı Devleti Balkan Savaşı'nı kaybedeceğini düşünerek İngiltere'den yardım istiyordu. 9 Kasım 1912 tarihinde İngiltere Başbakanı Henry Asquith bu konuyu şöyle ifade etti:

¹⁶² Nenad Moacanin, "Karadağ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, s. 385.

¹⁶³ Karpat, *Kısa*, s. 91.

¹⁶⁴ Kuran, "Birinci", s. 198.

¹⁶⁵ Zeyrek, *Birinci*, s. 112.

¹⁶⁶ Bursalı Mehmed Nihad, *Balkan Harbi'nde Çatalca Muharebesi*, çev. Kasım Bolat, İstanbul: Aryan Basım, 2013, ss. 30-35.

“Hiçbir şey eskisi gibi kalamaz ve devlet adamlarının her yerde görevi gerçekleşen şeyleri tanımak ve kabul etmektir... Avrupa'nın haritası yeniden çizilecek... Muzaffer olanlar kendilerine çok pahalıya mal olan zaferlerinin meyvelerinden mahrum edilmeyecek.”¹⁶⁷

İngilizlerin bu yaklaşımı İttihat ve Terakki cemiyetini tam manasıyla Almanların yanında yer almasına zemin hazırladı.

İngiltere'nin bu yıkıcı politikalarına karşı Kamil Paşa Sir Grey'i 18 Aralık'ta bir kez daha uyardı ve şöyle söyledi:

“Osmanlı Devleti'ni şeref kırıcı bir sulh için tazyik etmeyiniz. Böyle bir şey, Türkiye ve İslam âleminde, İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı büyük nefret doğurur. Türkiye'yi batılı devlet olarak çok güçsüz kılar, Avrupa dengesi bozulur. Bu denge bozukluğu, mutlaka bir Avrupa harbi ile neticelenir. Edirne bizdedir. Bulgarlara bırakılmaz. Adalar işini batılı devletlere bırakmamız için bu devletlerin adalar hakkındaki düşüncelerini bilmeye mecburuz. Bunu bilmeden Anadolu adalarının geleceğini tesadüflere bırakamayız.”¹⁶⁸

İngiltere ayrıca Osmanlı Devleti'ni Basra Körfezi ve Süveyş kanalında güçsüzleştirmek için Balkanlarda her zaman Osmanlı Devleti'nin aleyhine politikalar sergilemişti.

1.2.4. İtalya'nın Balkan Politikası

İtalya için Balkanlar'ın önemli olmasının sebebi Adriyatik Denizi'ni bir iç deniz haline getirmek istemesidir. Ayrıca Avlonya limanı ve gerisindeki Güney Arnavutluk hinterlandını ele geçirmek istiyordu.¹⁶⁹ Bundan dolayı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'na karşı ve Osmanlı'ya yönelik genişleme siyasetini uygulamıştı.¹⁷⁰

İtalya Rusya'dan desteğini alarak Trablusgarp'ı işgal etmek ve Osmanlı Avrupa'sında Arnavutluk kısmına yerleşmek istiyordu. İtalya'nın

¹⁶⁷ Azmi Özcan, *Pan-İslamizm Osmanlı Devleti Hindistan Müslümanları Ve İngiltere (1877-1924)*, Ankara: İsam Yayınları, 1997, s. 207.

¹⁶⁸ Öztuna, *Avrupa*, s. 126.

¹⁶⁹ Zeyrek, *Birinci*, s. 122.

¹⁷⁰ Poincare, *Ateş*, s. 45.

Arnavutluk kısmındaki politikası İngiltere'nin de işine geliyordu. Çünkü hedef Osmanlı Avrupa'sını yok etmektir. Bu hedefine ulaşmak için de akrabalık kurduğu Balkan devletlerinden Karadağ ile işbirliği içindeydi. Karadağ topraklarını kullanarak Osmanlı Avrupa'sında icraatlarını sürdürmek istiyordu.¹⁷¹

İtalya kendi içerisinde bulundurduğu Arnavutlardan dolayı Arnavutlukla işbirliği içerisindeydi. Katolik Arnavutları silahlandırarak bölgedeki Osmanlı hâkimiyetine son vermek istiyordu. Böylece İtalya'nın Adriyatik politikası gerçekleşebilecekti.

Balkan coğrafyasında Türkleri Balkanlar'dan atma düşüncesinin en temel noktası İtalyanların Trablusgarp'ı işgal etmesine bağlıdır. Çünkü Balkan devletleri Trablusgarp Savaşı'ndan medet umarak Balkanlarda Osmanlı Devleti'ne karşı bir harp başlatacaklarını düşünüyorlardı. Hatta Rusya İtalya'nın Trablusgarp Savaşı'nı başlatmasında yardımcı olacağını söylüyordu.¹⁷²

İtalya her ne kadar hem Rusya'nın hem Almanya'nın desteğini alsa da savaşı başlatma konusunda temkinli davranıyordu. İlk etapta İtalyanlar basını kullanarak savaşı başlatacağını dile getiriyordu. Durum böyle olmasına rağmen Osmanlı Devleti'ne destek çıkabilecek hiç bir devlette görünmüyordu.¹⁷³

Rusya Trablusgarp Savaşı'nın Balkan savaşlarına dönüşmesini istiyordu. Fakat Balkanlardaki savaşın bir Avrupalı devletler savaşı olmasını istemiyordu. O yüzden Balkanlarda çıkabilecek kontrolsüz savaşları engellemek adına batılı devletler temkinli davranıyorlardı. Avrupalı devletler böyle düşünürken Balkan devletlerinden Karadağ Osmanlı Devleti'nden bazı topraklar talep etmişti.¹⁷⁴ Bu durumu Avusturya hükûmeti akıllı politikasıyla Balkanlarda olası bir krizi engellemişti. Fakat Avusturya İtalya'nın Balkanlardaki rolünü sınırlamaya çalışmıştı. Bundan dolayı İtalya Balkanlarda Sırbistan ile ittifak yaptı.¹⁷⁵

¹⁷¹ Dumont, *Bir*, s. 50.

¹⁷² Barbara Jelavich, *Balkan Tarihi II*, İstanbul: Küre Yayınları, 2009, s. 101.

¹⁷³ Dumont, *Bir*, s. 52.

¹⁷⁴ Dumont, *Bir*, s. 63.

¹⁷⁵ Poincare, *Ateş*, s. 51.

İtalya Trablusgarp Savaşı'ndan galip geldikten sonra Arnavutluk'a sızmak için Balkan devletlerinin Osmanlı Devleti karşısında başarılı olmasını istiyordu. Savaşın başlamasından sonra İtalya Arnavutluk sahillerine saldırmıştı. Bu durum Avusturya'nın ciddi protestosuna sebebiyet verdi. Avusturya Osmanlı Hükûmetine karşı ayaklanan Arnavutları uyardı. İtalya bu tutumundan dolayı müttefiki olan Almanya ve Avusturya'dan ayrılmıştı. 1912 yılından sonra İngiltere'ye yakınlaştı.¹⁷⁶

İtalyanların Balkanlara ilgisi 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nda daha çok artmıştı. Hatta İtalyanlar bu savaşta gönüllü birliklerini Yunanistan safına gönderdi. 1912 yılında Yunanlılar Osmanlıya karşı savaş ilanından bir gün öncesinde İtalyanlardan destek almıştı.¹⁷⁷ Bu destekçiler Girit'ten gelen Rum gönüllüleri ile İtalyan garibaldicilerdi.¹⁷⁸

1.2.5. Almanya'nın Balkan Politikası

Almanya siyasi birliğini sağladıktan sonra İngiltere ve diğer Avrupalı güçlerden geri kalmak istemiyordu. Büyük güç olmak için doğuya doğru genişleme ve yayılma siyasetini ortaya koyuyordu. Almanya Balkanlarda Slav tehdidini önledikten sonra Berlin'den Bombay'a uzanan 7B planını¹⁷⁹ uygulamaya başlamıştı.¹⁸⁰

Almanya ile Osmanlı Devleti özellikle Bağdat demiryolları konusunda ciddi bir işbirliği içerisindeydi. Bağdat demiryollarının iki önemi vardı. Birincisi ekonomi ikincisi ise askeridir. Fakat bu işbirliği 1909 yılında II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonra bozulmuştu. Dönemin şartları her iki devleti farklı politikalara sevk etmişti. Osmanlı açısından İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin tavırları Almanya'dan uzaklaştırdığı gibi Almanya'nın da kendi çıkarları gereği bu ittifakın sürdürülemeyeceği anlaşılmıştı.¹⁸¹

¹⁷⁶ Jay Winter, Geoffrey Parker ve Mark R. Habeck, *I. Dünya Savaşı Ve 20. Yüzyıl*, çev. Tansel Demirel, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012, s. 26.

¹⁷⁷ Zeyrek, *Birinci*, s. 133.

¹⁷⁸ Garibaldiciler: Giuseppe Garibaldi tarafından 1861 yılında İtalyan birliğinin sağlanması için oluşturulan bir topluluktur. Detaylı bilgi için bkz. Mahmut H. Şakiroğlu, "Vatikan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 42, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012, s. 566.

¹⁷⁹ 7B Planı: 7 tane şehri birleştirme planıdır. Berlin, Budapeşte, Belgrat, Bükreş, Bosphorus, Bağdat ve Bombay.

¹⁸⁰ Zeyrek, *Balkan*, s. 136.

¹⁸¹ Davut Dursun, "Almanya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 02, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, s. 515.

İkinci Meşrutiyet'ten sonra Osmanlı Devleti'nin Almanya'dan uzaklaşmasına sebep olan gelişmeler vardı. Girit'in Yunanistan'a katıldığını ilan etmesi, Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhakı, Bulgaristan'ın bağımsızlığı gibi durumlarda Alman diplomasisi sessiz kalmıştı. Bu durumlardan sonra Almanya boğazlara yönelmişti.¹⁸² Almanya boğazları kullanarak Hindistan ticaret yoluna ulaşmak istiyordu. Bunun için de Almanya Balkan siyasetinde Osmanlı'yı yalnız bırakıyordu.

Almanya Rusya ve Fransa ile birlikte Bulgarlara silah ve cephane sevk etmeye başlamıştı. Bu durum anlaşılıyor ki Almanya eski politikasından vazgeçerek Osmanlı topraklarını Balkan coğrafyasından atmak istiyordu. Avrupalı devletlerden desteği sağlayan Bulgaristan rüyasını gerçekleştirmek adına her türlü teşkilatçılığa başlamıştı. Bulgarlar için en önemli nokta Avrupalı devletlerin desteğini sağlayarak Balkanlarda hedefine ulaşmaktı.¹⁸³

Osmanlı Hükûmeti 1910'dan sonra kendi ordusunu iyi yetiştirebilmek için Alman komutanlardan destek almaya başlamıştı. Almanya stratejik ortağı olan Osmanlı Devleti'ni kaybetmemek adına Osmanlı ordusunu eğiterek sempatisini derinleştirmek istedi.¹⁸⁴

1912 Balkan Savaşı'na kadar Almanya Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünü korumuş ve ekonomik çıkarlarını genişletme politikalarını benimsemişti. Osmanlı subaylarını yetiştirirken kendi sanayi ürünlerini satarak ekonomik anlamda büyümeyi hedeflemişti.¹⁸⁵

Almanya ve Avusturya Balkan savaşında Balkan devletlerinin Osmanlı karşısında yenileceklerini düşünüyorlardı. Hatta Almanya savaşın başında Balkan hükûmetlerine hiçbir şekilde müdahale etmemişti. Ama Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşlarında ağır kayıplar vermesi Almanları büyük bir yanılgıya uğrattı.¹⁸⁶

Balkan savaşı sürecinde Almanya Bulgaristan'ın İstanbul'a girmesini istiyordu. Hatta Almanlar Balkan Savaşı'nı İsa-Muhammed arasındaki bir

¹⁸² Zeyrek, *Birinci*, s. 138.

¹⁸³ Dumont, *Bir*, s. 11.

¹⁸⁴ Leon Troçki, *Balkan Savaşları*, çev. Tansel Güney, İstanbul: Arba Yayınları, 1995, s. 25.

¹⁸⁵ Umrhan Gökyer, *XIX. Yüzyılda Avrupalı Devletlerinin Balkan Politikaları*, (Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 2011, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 289574), s. 17.

¹⁸⁶ Gökyer, *XIX. Yüzyılda*, s. 136.

savaş olarak görmekteydi.¹⁸⁷ Akdeniz'deki emellerine ulaşmak için de Balkanlardaki Osmanlı mağlubiyeti Almanlar için gerekliydi.

Almanya Osmanlı Devleti'nin sınırlarının geniş olmasını istemiyordu. Çünkü geniş topraklara sahip olan bir ülke ile ittifak yapıldığı zaman her defasında hücumla maruz kalılabildi. Balkan Savaşı sürecinde Almanya Osmanlı Devleti ile ittifak yapsaydı, İngiltere'ye karşı Suriye'de İtalya'ya karşı Trablusgarp'ta Fransa'ya karşı Suriye'de Avusturya'ya karşı Bosna'da ve Balkanlarda küçük Balkan devletlerine karşı mücadele etmesi gerekirdi. Dolayısıyla Osmanlı topraklarının ciddi bir korunmaya ihtiyacı vardı. Almanya açısından Osmanlı'nın talepleri sürekli bir tehlike oluşturuyordu. Bundan dolayı Almanlar Osmanlı Devleti ile ittifak konusunda tereddütte kalmıştı.¹⁸⁸

1.2.6. Avusturya'nın Balkan Politikası

Avusturya Balkan politikasında Almanya ile birlikte hareket ediyordu.¹⁸⁹ Bu konuda Dışişleri Bakanı Baron Ehrenthal şöyle diyordu:

“Balkanlarda siyasetimiz gereğince, biz toprak kazanma peşinde değiliz. Balkanlarda bizim sadece uygarlaştırıcı ve ekonomik bir rolümüz vardır. Balkan ülkeleri önemli bir gelişmenin arifesinde bulunmaktadır. Küçük Asya'nın ekonomik hayata açılması Alman ruhunun bir eseridir. Yeni ekonomik kaynaklar meydana getirmede demiryolu yatırımı çok önemlidir. İstanbul ve Boğazlar yoluyla muazzam bir mübadele amacı vardır. Şüphesiz biz de Bosna'nın işgalinden beri bir Balkan devletiyiz. Şartlardan bir demiryolu politikası öngörüyorum.”¹⁹⁰

Avusturya demiryolu projesi ile Bosna'yı İstanbul'a bağlayarak ticaretini Akdeniz'e taşıyacaktı. Bir diğer önemli politikası da Adalar denizine ulaşmaktı. Avusturya Almanya'nın Osmanlı Devleti'nin üzerindeki etkisinden yararlanarak Balkanlardaki nüfusunu barışçı yollarla artırmaya

¹⁸⁷ Zeyrek, *Birinci*, s. 152.

¹⁸⁸ Gökyer, *XIX. Yüzyılda*, s. 146.

¹⁸⁹ Gökyer, *XIX. Yüzyılda*, s. 312.

¹⁹⁰ Aram Andonyan, *Balkan Harbi Tarihi*, çev. Zaven Biberyan, İstanbul: Sander Yayınları, 1975, s. 157.

çalışıyordu.¹⁹¹ Yenipazar ve Bosna Hersek sancağını işgal eden Avusturya Balkanlar'a yönelik faaliyetlerini Türksüz bir Balkan devleti oluşturma yolunda diğer batılı devletler gibi düşünüyordu. Avusturya'nın Bosna Hersek'teki işgali bu defa Sırbistan tarafından kabul görmüyordu.¹⁹² Ancak Sırbistan'a rağmen İtalya Avusturya'nın bu hareketini destekliyordu.

Avusturya Viyana ile Selanik arasında daimi bir temas sağlamak için Vardar Vadisi'nden geçen Osmanlı demiryolu hattını kontrol altına almak istedi. Çünkü Avusturya hem Hint ticaretini sağlamlaştırmak hem de Orta Asya'ya ulaşmak istiyordu. Fakat bu durum Almanya'nın çıkarlarına ters düştüğü için Balkanlardaki hedefi sekteye uğradı. Bu durumdan sonra Avusturya bir yandan Rusya'nın Balkanlardaki nüfusunu dengelemeye çalışırken bir yandan da İtalya'nın Arnavutluk'taki ve Adriyatik'teki yayılma politikalarını önlemeye çalışıyordu.¹⁹³

Avusturya ile Rusya Balkanlarda statükoyu bozucu bir davranışta bulunamıyordu. Çünkü Avusturya Almanya'nın Rusya da Fransa ve İngiltere'nin rızasını almadan herhangi bir işe girişmek istemiyordu. Ancak Avusturya Trablusgarp Savaşı'nın başından beri askeri hazırlıklarına ağırlık veriyordu. Hatta Balkanlarda ve doğuda olası kötü bir durumda askeri birliklerini bölgeye sevk edecekti. Balkanlarda başlayacak olan savaşta hazır bulunması gerektiğini düşünüyordu.¹⁹⁴

¹⁹¹ Zeyrek, *Birinci*, s. 159.

¹⁹² Gökyer, *XIX. Yüzyılda*, s. 321.

¹⁹³ Zeyrek, *Birinci*, s. 162.

¹⁹⁴ Jelavich, *Balkan*, s. 41.

2. BÖLÜM

BİRİNCİ BALKAN SAVAŞI

Avrupalı devletlerin kışkırtmaları sonucunda Balkan devletleri Balkanlarda Osmanlı hâkimiyetine son vermek üzere faaliyetlerine başlamıştı. 1912 yılı Ağustos ayı ortalarına gelindiğinde Bulgaristan açıkça savaş ilan ediyordu. Karadağ ise 1878 Berlin Antlaşması'ndan beri Osmanlı sınırlarına göz dikmişti. Eylül ayına gelindiğinde Sırp, Bulgar, Yunan ve Karadağ Osmanlı Devleti'ne açıkça savaş ilan etti.¹⁹⁵ Bu gücü Balkan devletleri Avrupalı devletlerden destek alarak Balkanlardaki emellerine ulaşmak istiyorlardı.¹⁹⁶

Avrupalı devletler Balkanlarda her ne kadar barışı isteseler de kendi çıkarları gereği hiç bir adım atmamıştı. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce oluşan üçlü ittifak ve üçlü İtilaf grupları Balkan devletleri üzerinde etkili olarak Türk hâkimiyetine Balkanlarda son vermek istiyorlardı.¹⁹⁷

Avrupalı devletlerin desteğini alan Balkan devletleri 30 Eylül 1912 tarihinde seferberlik ilan ettiler. 1 Ekim 1912 tarihinde Osmanlı Devleti önlem almaya başlamıştı. Gerek Balkanların gerekse Osmanlı Devleti'nin tebaası savaş için gösteriler düzenliyordu.¹⁹⁸

Gazi Ahmet Muhtar Paşa, hükûmeti korumaya çalışırken Karadağ 7 Ekim 1912 tarihinde Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmişti. Bunun üzerine Osmanlı Devleti aynı gün Karadağ'a savaş ilan etmişti. Böylece 8 Ekim 1912 tarihinde Osmanlı Devleti ile Karadağ arasında savaş başladı. Avrupalı devletler ise bu durumu kabul etmişlerdi. Fakat Balkan Savaşları'nın bir Avrupa Savaşı'na dönüşmesini istemiyorlardı.¹⁹⁹

Avusturya ve Rusya Balkan savaşlarında Osmanlı Devleti'nin galip geleceğini düşündüğünden bu savaşın sonunda Rumeli'de sınır değişikliğini kabul etmeyeceklerdi. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nden 1878 Berlin

¹⁹⁵ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları*, C. 1, İstanbul: Devlet Arşivleri Yayınları, 2013, s. 145.

¹⁹⁶ Aydın, *Balkanların*, s. 338.

¹⁹⁷ BDAGM, *Osmanlı*, C.1, s. 211.

¹⁹⁸ BDAGM, *Osmanlı*, C.1, s. 157.

¹⁹⁹ BDAGM, *Osmanlı*, C.1, s. 183.

Antlaşması'nın 23. maddesinin ve buna göre 1880'de hazırlanan reformların Balkanlarda uygulanmasını istediler.²⁰⁰

Yapılan müzakereler sonucunda 17 Ekim 1912'de Bulgaristan ile Sırbistan bir gün sonra da Yunanistan Osmanlı Devleti ile anlaşamayıp harp ilan ettiler. Artık Osmanlı Devleti Balkan devletleriyle savaşmak durumunda kalacaktı.²⁰¹

Osmanlı Devleti 1909 darbesinden ve Trablusgarp Savaşı'ndan büyük ölçüde etkilenecek Balkan savaşına hazırlanamamıştı. Hatta seferberlik ilan edildikten sonra Osmanlı Devleti'nin gerçekçi bir planı yoktu. Erzak durumu kısıtlıydı. Ordunun ulaşım ve ikmâl durumu kötüydü. Askerlerin eğitim ve öğretimi eksikti. Subaylar arasında politikacılık yayılmış, Alaylı ve Mektepli olmak üzere iki kısma ayrılmıştı. Bu durumdan dolayı ordu disiplinsizdi ve emir komuta zinciri sağlanamıyordu.²⁰²

Osmanlı Devleti'nin kara ordusunda istikrarsızlık sürerken denizlerdeki başarısızlığın en önemli sebebi Yunanistan'ın denizdeki üstünlüğüdür. Özellikle 1897 yılında Türk-Yunan Savaşı'nda Osmanlı Devleti Yunanlılara karşı denizde üstünlük sağlayamamıştı. Osmanlı Devleti denizcilik alanında bir takım faaliyetleri yapmasına rağmen hem iç politikada hem dış politikada yaşananlar askeri başarısızlığa sebebiyet vermişti.²⁰³

Yunanistan bir taraftan İngiliz amirallerine donanmasında yer verirken diğer taraftan Almanya ve İtalya'dan savaş gemileri alarak Osmanlı donanmasından daha iyi bir konuma geliyordu. Osmanlı Devleti ise İngilizlerden savaş gemisi talep etse de İngilizler kabul etmedi. Bu defa Almanya'ya başvurarak Almanya'dan iki eski zırhlı gemi satın almıştı.²⁰⁴

Balkan Savaşı öncesinde Osmanlı Devleti ve Yunanistan donanmaları birbirine neredeyse eşitti. Fakat savaş başladıktan sonra Yunanistan İngiltere'den dört Almanya'dan iki yeni muhrip aldı. Böylelikle Yunanistan Ege'de üstünlük sağlamıştı. Osmanlı donanması bütün çabalarına rağmen

²⁰⁰ Uçarol, *Siyasi*, s. 512.

²⁰¹ BDAGM, *Osmanlı*, C.1, s. 199.

²⁰² Uçarol, *Siyasi*, s. 513.

²⁰³ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 563.

²⁰⁴ Kuran, *Birinci*, s. 197.

silah, personel, cephane, eğitim ve muharebe planı gibi birçok konuda eksikti.²⁰⁵

Osmanlı Devleti Balkan devletlerine karşı savaş için bölgedeki kuvvetlerini Doğu ordusu (Şark ordusu) ve Batı ordusu (Garp ordusu) olmak üzere ikiye ayırmıştı. Normalde bunların sefer planındaki toplam asker sayısı 812.663'tür. Ancak Balkan Savaşı'nın başlarındaki 21 Ekim 1912'de asker mevcudu toplam 290.000 idi. Aynı tarihlerde Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ ordularının toplam asker mevcudu ise yaklaşık 482.000 idi.²⁰⁶ Tarafların bu askeri durumu çerçevesinde Osmanlı Devleti'nin 115.000 mevcutlu "Doğu Ordusu" Trakya'da Bulgarlara karşı, 175.000 mevcutlu Batı Ordusu da Makedonya ve Arnavutluk'ta Yunan, Sırp ve Karadağlılara karşı savaşıyordu. Bundan dolayı savaş Doğu cephesi ve Batı cephesi olarak ayrılmıştı.

Osmanlı Devleti'nde Doğu Kuvvetleri Komutanlığına Abdullah Paşa getirilmişti. Abdullah Paşa'nın emrindeki kuvvetler şöyleydi:²⁰⁷

1. Birinci Kolordu Ömer Yaver Paşa'nın komutasında idi. Birlikleri Kırklareli'nin güneybatısında bulunuyordu.

2. İkinci Kolordu Şevket Turgut Paşa'nın komutasına verilmişti. Türk Bey ve Karaağaç dolaylarında kümelenmişti.

3. Üçüncü Kolorduya Mahmut Paşa komuta etmekteydi. Kuvvetleri Pınarhisar'daydı.

4. Dördüncü Kolordu Abuk Ahmet Paşa'nın komutasında bulunuyordu. Merkezi Lüleburgazdı. Edirne kalesinin savunulması Şükrü Paşaya bırakılmıştı. Emrinde iki tümen ile 3 yedek tümen bulunuyordu.

Bütün bu kuvvetlerin toplamı 100.000'i aşmaktaydı. Bu ordunun seviyesini iki katına çıkarmak için yeniden oluşturulan 16. ve 27. kolordular kısa zamanda dağılmışlardı. 24. Kolordu ise savaşa katılamamıştı. Bulgarların orduları ise 100.000 civarındaydı.²⁰⁸

²⁰⁵ BDAGM, *Osmanlı*, C.1, s. 161.

²⁰⁶ Uçarol, *Siyasi*, s. 515.

²⁰⁷ Karal, *Büyük*, s. 310.

²⁰⁸ Aydın, *Balkanların*, ss. 171-174.

2.1. Doğu Cephesi: Trakya Muharebeleri

Trakya çok az engeli olan, açık ve dalgalı bir ovaydı. Büyük orduların kolaylıkla hareket etmesine olanak sağlıyordu. Buna ek olarak İstanbul'un Balkan yarımadasına yakın olması başkentini koruması için de güçlü orduların mevzilenmesi gerekiyordu.²⁰⁹ Balkan devletleri de İstanbul'u ele geçirmek için Trakya Bölgesi'nin elverişli topraklarından faydalanmak istedi. İstanbul için stratejik bölge olan Kırkkilise Balkan devletlerinin hedefindeydi.²¹⁰ Bulgarlar ve Osmanlı Devleti Doğu Trakya coğrafyasında muharebe edecekti.²¹¹

Birinci Balkan Savaşı başlamadan önce 12 Ekim 1912 tarihinde Harbiye Nazırlığından Doğu Cephesinin nasıl teşkil edileceğine dair önemli bir emir gelmişti. Savaş başlamadan önce Harbiye Nazırlığından gelen emir ise şöyleydi:²¹²

“Çok gizli ve acildir.

Doğu Rumeli Ordusu Komutanlığına

Bulgaristan'ın henüz savaş ilan etmemesi nedeniyle kazanılmış olan zaman zarfında bugün Edirne Müstahkem Mevkisi düşmana başarıyla karşı koyabilecek bir hale geldiği gibi, Doğu Rumeli Ordusunu teşkil eden birliklerden özellikle nizamiye kolordularının toplanmaları da hayli ilerlemiş, mürettep kolorduların bir an önce hareket alanına yetiştirilmelerine gayret edildiğinden, Doğu Ordusu Trakya hareket alanında Bulgarların baskın tarzında şiddetli bir taarruzuna uğramaktan ve bu taarruza karşı başlangıçta geriye doğru çekilme hareketiyle harbi açmaktan kurtulmuş demektir. Aksine birliklerin bugünkü hal ve durumu, düşmanın şimdi savaş ilan etse bile Kırklareli ile güneybatısındaki araziye gelinceye kadar, geçirmek zorunda kalacağı zamana göre, bazı toplanma

²⁰⁹ BOA, HR. SYS, 2911/126 (18 Ekim 1912).

²¹⁰ Taha Akyol, *Rumeli'ye Elveda*, İstanbul: Doğan Kitap, 2013, s.123.

²¹¹ Hall, *Balkan*, s. 30.

²¹² Hülya Toker, Sema Demirtaş, Mustafa Toker (çev.), *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2012, ss. 70-74.

noktalarını biraz daha ileri almalı ve Doğu Ordusunu aşağıdaki gibi Kırklarli-Yenice Kabac genel hattında toplanmalıdır.

Üçüncü Kolordu: Kırklareli kuzey ve kuzeybetısı ile Kırklareli'nin doğu ve güneydoğusunda (7. Tümen Kırklareli'nde tamamıyla toplanmıştır. Oradaki tahkimatı daha çok yararlanılabilecek bir hale getirmeli, 8.Tümenle 9. Tümenin bir an önce kolorduya katılmaları için yürüyüşlerini hızlandırmalı, Ankara Tümeni en kısa yoldan kolordusuna gelmelidir.)

Birinci Kolordu: Kavaklı-Yenice-Tokucak muntıkasında (3. Tümen şimdi Kavaklı güneyine ulaşmıştır. 2. Tümen şimendiferle Dersaadet'te yola çıkarılmak üzere. 1. Tümenin Lüleburgaz'daki alayından başka birlikleri gelinceye kadar kendisine şu an Kavaklı civarındaki 1. Nişancı Alayının katılması mümkündür.)

İkinci Kolordu: Yenimahalle-Karaali-Hazinedar-Kurape muntıkasında. (4. Tümen Babaeski üzerinden Yenimahalle ve Karaali'ye yürümeli, 5. Tümen sol kanada katılmak üzere yürüyüşünü hızlandırmalı.)

Dördüncü Kolordu: 11. Tümeni Arda hattındaki Seymenli-Samane civarına kadar sürmeli, bu tümenin bir alayı zaten şimdiden Ortaköy'de, Kolordunun geri kalanı Kofalca-Taptık-Kabac muntıkasında. (İzmit Tümeni Kofalca ve Taptık'a yürümeli. Bursa Tümeni bunun sol kanadında Kabac civarına gelmek üzere yürüyüşü hızlandırmalı. 12. Tümen Uzunköprü'den başlangıçta Şalapler civarına alınmalı.)

Bağımsız süvari Tümeni başlangıçta bütün kuvvetiyle ordunun cephesinde kalmalı ve bu yığınağı örtmelidir.

On Altıncı Kolordu: Çerkezköy'de şimendiferlerden indirilip, Vize üzerinden ordunun kanat gerisine sevk edilmeli ya da o zamana kadar durumun alacağı şekle göre, sonraki birliklerini Lüleburgaz'da şimendiferlerden çıkararak, kolorduyu Babaeski

veya daha kuzeyi üzerinden Doğu Ordusunun cephesi gerisinde toplatmalı.

Trakya hareket bölgesinde kalması kararlaştırılan 2. Mürettep Kolordu (Denizli ve Uşak Tümenlerinden oluşan) Lüleburgaz'da toplanmalı, duruma göre tehlike olduğunda sonraki birlikleri Muratlı istasyonunda şimendiferlerden indirilmelidir.

17. Kolordu ve arkasından 18. Kolordunun Dersaadet üzerinden şimendiferle nakledilecek olan birliklerinin, hangi istasyonlara çıkarılacakları, hareketin o zamana kadar alacağı şekle bağlıdır. Başlangıçta ya Muratlı veya Lüleburgaz'da toplanmaları muhtemeldir. Doğu Ordusu yukarıda görüldüğü gibi merkez sıkletini Kırklareli cihetine, kendi sağ kanadına vermek ve Edirne Müstahkem Mevkisini kendi sol kanadı ilerisinde bulundurmaya üzere, başlangıçta Kırklareli-Kabac genel hattında bu şekilde toplandığı ve bir tümeni Arda gerisinde bulundurduğu takdirde (bu tümenin gerektiğinde Kuleliburgaz ile Edirne'den Meriç Nehri'ni geçebilmesi ihtimalini düşünmeli) eğer düşman bütün kuvvetleriyle Tunca doğusundan ilerlerse ona başarıyla karşı koymaya ve hatta sağ kanadıyla uygun bir zamanda karşı taarruza geçerek, düşmanı Edirne Müstahkem Mevki ve civarı üzerine atmayı başarabileceği gibi, düşman kendi kuvvetini ikiye ayırarak bir kısmıyla Tunca doğusundan ve diğer kısmıyla Tunca ile Meriç ve Meriç ile Arda arasından ilerlerse Edirne Müstahkem Mevkisiyle Arda'daki 11. Tümen karşılarındaki düşmanı başarıyla durdurdukları sırada, Doğu Ordusu 4-5 kolorduyla düşmanın Tunca doğusundan ilerlemiş olan kısımlarına, onun sol kanadını çevirmek üzere başarıyla taarruz edebilir. Eğer asıl kuvvetleriyle Tunca ile Meriç ve Meriç ile Arda arasından ilerlerse Edirne Müstahkem Mevki sayesinde ayrılmaya ve zayıflamaya mecbur olan kısmı üzerine uygun bir şekilde taarruzlar yapılabilir. Düşmanın bütün kuvvetleriyle Arda üzerinden Dimetoka yönünden sarkması halinde, Edirne

Müstahkem Mevkisinden yararlanılarak düşmanın sol kanadı ve gerileri aleyhine yapılacak taarruz harekatı fevkalade etkili olur.

Düşman, beklenenin aksine asıl kuvvetleriyle Makedonya taraflarından taarruz edip, Edirne tarafına karşı az bir kuvvet sevk ederse Doğu Ordusu düşünülen toplanma durumundan ufak bir sola dönüşle sağ kanadını Umurfakih-Kızılağaç yönüne karşı örtmek şartıyla Edirne Müstahkem Mevkisi içinde ve müstahkem mevkinin kuzey ve güneyinden geçerek ve orada garnizon olarak bırakılmış olan tümenlerin büyük bir kısmını da alarak, hemen Kuzey Rumeli içlerinde taarruz harekatına başlamalıdır.

2.Mürettep Kolordu ile 17. Mürettep Kolordu bildirilen harekate kısa yoldan şiddetle katılmak için çalışacağı gibi, hareket bölgesine sonradan gelecek olan 18. Mürettep, 23. Mürettep, 24. Mürettep Kolordular duruma göre kullanılacaklardır. Düşmanın Kırklareli, Karadeniz arasındaki dağlık ve ormanlık muntika dahilinden kuvvetli kollar sevk etmesi halinde, 16. Mürettep Kolordu ile o zamana kadar geriden gelecek olan 17. Mürettep Kolordu söz konusu kolları başarıyla durdurabilecek bir durumdadır.

(Çatalca hattının bir an önce bu gibi düşman kollarının baskın harekatına karşı tahkimi uygundur.) Doğu Rumeli Ordusu, askeri harekatının yukarıdaki tarzda idaresi sayesinde, içinde birçok koşumsuz mantelli top ve mühimmat bulunan Kırklareli gibi önemli bir mevkiyi, düşmana karşı boşaltmak zorunda kalınmayacağı gibi, Edirne Müstahkem Mevki içerisindeki tümenlerle de (Müstahkem Mevki komutanının faal davranması şartıyla) ortak hareket etmek ve düşman ne taraftan gelirse gelsin, kendisini başarıyla karşılayacak ve fırsat bulur bulmaz, Doğu Rumeli'ye doğru taarruz harekatına başlayabilecek bir durumda bulunması mümkün olur.

Bağımsız Kırcaali Müfrezesi: Savaş ilanıyla beraber geciktirmeden şiddetle ve baskın tarzında hududu geçerek, Hasköy ve Tirnova-Seymenli genel istikametinde ilerlemeli ve şimendifer hattını esaslı şekilde tahribata uğratmakla beraber, kendi üzerine mümkün merteye çok kuvvet çekmeye çalışmalı ve kendisi de bir yenilgiye uğramaktan kaçınmalıdır.

Yukarıdaki değerlendirmelere göre şimdi toplanma muntakasında hazır bulunan tümenlerden 3., İzmit, 12. ve 11. Tümenlerin zaman kaybetmeden, yukarıda bildirilen toplanma noktalarına kadar ileriye sürülmesi ve geriden gelmekte olan diğer tümenlerin kendilerine ayrılan toplanma mahallerine doğru yürüyüşlerinin hızlandırılmasının uygun olduğu değerlendirilmiş ve ordunun herakatından düzenli olarak ve aralıksız başkomutanlığa bilgi verilmesi rica olunur.

12 Ekim 1912

Osmanlı Ordusu Başkomutan Vekili Korgeneral Nazım”

Nazım Paşa'nın Doğu Cephesi komutanlığına gönderdiği bu emir Doğu Ordusu Komutanı Abdullah Paşa tarafından pek kabul edilebilir değildi. Çünkü bu emir Abdullah Paşa'nın düşünceleriyle ters orantılıydı. Abdullah Paşa bu emirlerin uygulanması halinde kötü sonuçlar doğurabileceğini söyledi.²¹³ Bu emre istinaden Abdullah Paşa şöyle cevap verdi:²¹⁴

“Başkomutanlık Vekâletine

Genel Karagâhın 12 Ekim 1912 tarihli emrine cevap:

Komutama verilmiş olan Doğu Ordusunun yığınak muntakasında, toplanma şekliyle ilgili ayrıntılı talimatlar elime ulaştı. Doğu Ordusu karargahınca da ordunun bugünkü durumu dikkate alınarak yazılı emrinizdeki hazırlıklara çok yakın tedbirler alınmış ve bu şekilde birliklerin yığınak muntikasına sevkine hızla başlanmıştı.

²¹³ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 75.

²¹⁴ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, ss. 75-76.

Şöyle ki 3. Kolordu Kırklareli civarında, 1. Kolordu ileri birliğiyle Yenice'de ve büyük kısmıyla Kavaklı'da, 2. Kolordu bütün kuvveti peyderpey gelinceye kadar şimdilik Babaeski kuzeyindeki Kavaklı-Nacak arasında, 4. Kolordu Taptık güneybatısında Pavli-Azatlı hattında, 11. Tümen Arda mıntıkasında, 16. Kolordu Vize, 17. Kolordu şimdilik Muratlı civarında toplanmaktadır. Ne var ki emrinizin içeriği ordunun ve hatta kolorduların bile yetki ve görevlerine müdahale etmekte olmasına rağmen, bu husus göz önüne alınarak dikkatinize arz eder ve bu durumun karargâhlar arasında istenilen iyi ilişkilerin bozulmasına sebep olabileceğini ilave ederim.

Doğu Ordusu komutanı ile karargâhı kendilerine ait olan görevi güçleri dahilinde iyi bir şekilde yapmaya çalıştığından, Büyük Genel Karargâhtan görevlerine müdahale değil, fakat kendilerini ikaz edebilecek uygun direktifler bekleyebilir.

Özetle bugünkü ayrıntılı talimat yerine; 'Doğu Ordusunun bugünkü kuvveti dikkate alınarak önceden alınan tertibatın değiştirilmesiyle birliklerin ileri sürülmesi uygun görülür.' Tarzındaki bir emriniz, orduya görevi hakkında yeterli bir talimat teşkil ederdi. Yukarıda arz ettiğim gibi genellikle kolorduların görevlerine müdahale etmek üzere, genel karargâhtan verilen talimat, Doğu Ordusunu fazla arada bıraktığından, eğer Doğu Ordusu karargâhına güven duyulmuyor ve gerek görülüyorsa kaldırılması, kolordulara bu emirlerin doğrudan verilmesi ve emir komutanın genel karargâh tarafından üstlenilmesi memleketin menfaati açısından daha uygun olacağını arz etmekle birlikte Büyük Genel Karargâhın Doğu ve Batı Ordularının harekâtı birlikte yapmalarının sağlamlasının daha uygun olacağı konusundaki görüşlerimi ayrıca belirtirim.

Doğu Ordusu Komutanı Abdullah Paşa”

Balkan devletlerinin savaş ilan etmesiyle Doğu Cephesi'ne hızlıca asker sevkياتının yapılması gerekiyordu. Ancak ordunun nakliyatının

hızlandırılması konusunda fazla bir şey yapılamamıştı. Doğu Ordusu Kırklareli-Hasköy hattı üzerinde toplandı ve teşkilat tamamlanmadan tarruzî muharebeye mecbur etmek üzere emirler Doğu Cephesi komutanlığına gelmeye devam etti.²¹⁵

Doğu Trakya’da kolordular şu mıntikalarda toplandı:²¹⁶

Birinci Kolordu: Kavaklı-Yenice-Tokucak-Yenimahalle hattında

İkinci Kolordu: Babaeski kuzeyinde Nacak-Huruşlu hattında

Üçüncü Kolordu: Kırklareli ve havalisinde

Dördüncü Kolordu: Pavliköy-Şalapler-Azatlı hattında

Süvari Tümeni: Süloğlu Çiftliği civarında

Onaltıncı Kolordu: Vize havalisinde

Onyedinci Kolordu: Lüleburgaz havalisinde

Orduların hangi mevkiide konuşlanması konusunda tablo netleşmişti. Ancak asker sevkiyatında ciddi gecikmeler yaşanmıştı. Bu durumu Abdullah Paşa şöyle açıklamıştı:²¹⁷

“5 Ekim 1912

Doğu demir yollarının Dersaadet-Edirne hattı kısmında günde 19 tren hareketi düşünülerek, Genelkurmay tarafından hazırlanan sevkiyat cetvelleri esas olarak kabul edilmiş ve yığınak planları da buna göre düzenlenmişti. Oysa iki günden beri yapılan sevkiyata göre günde ancak 2-3 tren hareket ettirildiği görülüyor. Bu durum fevkalade önemli olup, bunun kötü niyetle geciktirilmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Yığınağın hızlı bir şekilde yapılması kesin olarak gerekli ve acil olmasına rağmen, ertelenmesi tehlikelidir. Nafia Nezareti tarafından gerekli baskının yapılması ve kararlaştırılan sevkiyatın zamanında ve hızlı bir şekilde yaptırılmasının sağlanması için gerekenler hakkında emir ve idare buyrulmasını istirham ederim.”

²¹⁵ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 78.

²¹⁶ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 79.

²¹⁷ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 84.

Seferberlik ilan edildikten sonra nakliyat her geçen gün azalmış ve hükümet bu konuda somut adımlar atamayınca Doğu Cephesi'nde asker sayısı istenilen rakamın altına düştü. Yani Doğu Ordusu, 1, 3, 4. Kolordularla, 2. Kolordunun 4. Tümeninden ibaret olup, 65.000 mevcudunu geçmemiş ve bu mevcuttan ancak 57.000 tüfek hesap edildi.²¹⁸

2.1.1. Kırklareli (Kırkkilise/Lozengrad) Muharebesi

Kırkkilise Muharebesi'nden önce Harbiye Nezareti, taarruz harekâtının hazırlıklarının ne yönde olduğuna dair Doğu Ordusu komutanlığına telgraf gönderdi. Abdullah Paşa harekât hedefinin belirlenmemesinden dolayı taarruz hareketinin yapılamayacağını şöyle ifade etti:²¹⁹

“19 Ekim 1912

Harekât hedefi henüz belirlenmeden taarruz hazırlıkları soruluyor. Doğu Ordusu yığınağının tamamlanmasını takiben 3. Kolorduyla Eskipolos-Boyalık, 1. Kolorduyla Kiremitli-Kurtalan yönlerinde, Tunca Nehri'nin doğusunda, 4. Kolorduyla Tunca'yı geçerek Meriç'in sol sahilini takiben Harmanlı üzerine ilerlemek, Arda'nın savunmasına görevli 11. Tümeni Kırcaali Kolordusuyla harekâtını birleştirerek Hasköy üzerine sevk etmek, 2. Kolorduyu ihtiyat olarak ikinci hatta ve süvari tümenini sağ kanat ilerisinde bulundurmak düşüncesindeyim.

Bu harekâtın yapılabilmesi için kolordulara erzak ve cephanelerini tamamlamaları, kol ve katar teşkilatlarını bitirmeleri emredilmiştir. Hazırlıkların tamamlanmasına dair kolordulardan henüz bir cevap alınamamıştır. Dün kolordu komutanı olan Yaver Paşa, karargâha gelerek erzak tedariki hususunda çok fazla güçlük olduğunu bildirdi. Bu müracaat hemen her taraftan yapılmakta ve henüz yerlerinde bulunan kolorduların, iaşesinde meydana gelen zorlukların taarruz harekâtının başlamasını imkânsız hale getirerek, ordunun

²¹⁸ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 89.

²¹⁹ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 116.

felaketine sebep olması tehlikesinden korkuyorum. Erzak gönderilmesi hakkında defalarca yaptığım müracaatım ne yazık ki faydalı olmuyor. Bu hususta özellikle dikkatiniz çeker ve her ne suretle olursa olsun günlük bir erzak treninin harekât bölgesine sevkine fevkalade gayret edilmesini önemle arz ederim.

Redif birliklerinin sevkiyatı da durumun önemine uygun olarak hızlandırılmıyor. Büyük Genel Karargâh Dersaadet'ten geçen rediflerin seferberliklerini tamamlamış olduğunu bildiriyor. Oysa bunların birçok eksiklikleri vardır. Tekirdağ'a çıkarılan birlikler üç gün ekmek tedarik edememişlerdir. 2. Kolordu henüz dağınık bir haldedir ve Babaeski bölgesinde toplanmaya çalışıyor. Taarruz harekâtından iyi sonuç elde edebilmesi, erzak ve mühimmatın devamlı bir şekilde ikmaline ve birliklerin süratle sevkine bağlıdır. Bundan dolayı kış gelmeden önce savaşın süratle bitirilmesi için isteklerimin önemle dikkate alınmasını rica ederim.

Doğu Ordusu Komutanı Korgeneral Abdullah”

Abdullah Paşa ısrarla ordunun erzak ve mühimmat ihtiyacının tez zamanda karşılanması için ısrarcı davranırken Harbiye Nezareti taarruz emrini yinelemişti.²²⁰ İlerleyen saatlerde Nazım Paşa hemen taarruz harekâtına başlanması yönünde emir verdi. Abdullah Paşa ise bu emir üzerine Harbiye Nezaretine şu telgrafi gönderdi:²²¹

“19 Ekim 1912

Yine taarruz emrinizi aldım. Aramızda kabul edilmiş olan kararları henüz yerine getirmediniz. Mürettep ve redif tümenleri henüz gelmedi. Bu konudaki zorlukları bildiren bu dilekçeyi, bu sabah Teğmen Nihat Beye vererek gönderdim. Fakat iki üç saatten beri savaşın durumu açıklık kazanmaktadır.

²²⁰Ömer Zeki Çobanoğlu, *Balkan Harbi ve Şark Ordusunun Hezimetini*, İstanbul: Kitabhane-i İslam ve Askeri, 1332, s. 86.

²²¹Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 123.

Düşmanın bir kolunun Tunca'nın doğusunda ortaya çıkararak sınırı geçtiği ve diğer iki kolunun da büyük ihtimal yarın akşama doğru, Kırklareli üzerine geleceği ortaya çıkıyor. Bu duruma göre, iki üç güne kadar bir büyük meydan muharebesinin çıkması kesindir.

1, 2. Kolordular birlik ve askerleri yanında 300'er fişek var. Bunların tamamlanmasını ve Babaeski'de henüz toplanmakta olan, 2. Kolordu personeli İstanbul'da bulunduğundan, bunların da acilen yetiştirilmesi için gerekenlere emir veriniz. Bütün karargâh geceli gündüzlü çalışıyor. Fakat karşılaşılan zorluklar o tarafça bilinmiyor. Bildirilen eksiklikler tamamlanmadan yapılacak taarruzdan ordunun ve dolayısıyla memleketin uğrayacağı felaketi düşünmek, benim için bütün görevlerimin temelidir. Daima taarruz edilmesi emrediliyor. Fakat sürekli yapılan müracaatlarla eksiklerin tamamlanması hakkında bir emriniz alınamıyor. Bundan dolayı burada duruma göre savunma veya taarruz yapılacaktır. Bu konuda sonuna kadar gayret edileceğine inanınız ve güveniniz. Yapılan müracaatlar çerçevesinde eksiklerin bir iki güne kadar yetiştirilmesine gayret edilmesini arz ve hepimize tevfiyat-ı semadaniyyeyle mazhariyetimizi temenni ederim.”

Abdullah Paşa muharebede galip gelmenin ancak kadere bağlı olduğunu vurgulayarak bu işin sorumlusu olarak kendisinde görmemektedir. Çünkü gerçek şu ki ordu ihtiyacını gidermeden muharebede galip gelemez.²²² Abdullah Paşa, yapılacak en makul stratejinin savunma olduğunu dile getirmektedir.²²³

Kırkkilise Muharebesi'nde ilk çatışmalar 21-24 Ekim tarihlerinde Kırklareli ile Edirne arasında yaklaşık 65 kilometre uzunluğundaki bir cephe üzerinde yapıldı.²²⁴ Osmanlı ordusu sol kanadını Edirne kalesine bağlayarak düzenlemişti. Osmanlı Süvari Tümeni Edirne ile 4. kolordu arasındaki

²²² Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 125.

²²³ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 143.

²²⁴ İvan Lesiçkov, *Balkan Muharebatı Hatıratından. Kırkkilise'nin Sukûtu*, Filibe: Balkan Matbaası, 1913, s. 1.

büyük bir boşluğu örtüyor, bundan sonra da sırayla 1. Kolordu, 2. kolordu, sağ kanadı tutan 3. kolordu ile Kırklareli Kalesi bulunuyordu.²²⁵

Bulgar birinci ordusu Edirne'nin kuzeydoğusundan Kırklareli'nin Güneybatısına doğru hücum etti ve burada Osmanlı Trakya ordusunun büyük kısmı ile Edirne'den Kuzeydoğuya doğru hareket halindeki birliklerle savaşa tutuştu.²²⁶ 22 Ekim öğleden sonra iki güç arasında savaş başlamıştı.²²⁷ Osmanlı Trakya ordusunun yanı sıra Edirne'den kuzeye doğru ilerleyen birliklerle de karşı karşıya kalan Bulgar birinci ordusu en ağır savaşları göğüslemek zorunda kaldı.²²⁸ Edirne'den kendi sağ kanadına yönelen zayıf bir Osmanlı hücumunu püskürttü.²²⁹ Hatta Edirne ile Osmanlı Süvari Tümeni arasındaki bağlantıyı kesti. Edirne'de yapılan bu Osmanlı çıkışı, kararlı liderliğe sahip daha güçlü bir birlik tarafından yönetilememesi Bulgar ordusunun aleyhine oldu.²³⁰

Bulgar üçüncü ordusu Nazım Paşa'nın kanadı çevirmek için yaptığı deneme saldırısını bertaraf etti.²³¹ Bulgar Süvari Tümeni iki Bulgar ordusu arasında harekât yaptı. Osmanlılar 23 Ekim akşamı Kırkkilise'yi terk ederek panik içinde Güneydoğu'ya kaçmaya başladılar.²³² Bu durumu 1. Kolordu Komutanı Tümgeneral Ömer Yaver Paşa büyük bir üzüntü ve ümitsizlik içinde “*Bu işin bitmiş olduğunu, bu askerle savaşmanın imkânsız olduğunu söylüyor, 2. Tümenin düzensiz ve karışık bir halde geri çekilmeye başladığını ve 3. Tümen hakkında da bir bilgisinin olmadığını*” söyledi.²³³ Haber subayı Kurmay Binbaşı Hakkı Bey ise mağlubiyeti şöyle anlattı: “*Düşman cephe mevzisinden bizi püskürttü. Bozgunluk Petra'da kötü bir halde. Orada dikiş tutturmak mümkün değil. İhtimal bütün bataryalar düşmana geçecek, durum çok müthiştir.*”²³⁴

²²⁵ Hall, *Balkan*, s. 35.

²²⁶ Çobanoğlu, *Balkan Harbi*, s. 55.

²²⁷ BOA, Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO), Dosya No: 4110 Belge No: 308234. (5 Kasım 1912).

²²⁸ BOA, Hariciye Siyasi, (HR. SYS.), Dosya No: 2965 Gömlek No: 39. (22 Ocak 1913).

²²⁹ Mesut Uyar ve Edward J. Erickson, *Osmanlı Askeri Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014, s. 454.

²³⁰ Hall, *Balkan*, s. 36.

²³¹ BOA, HR. SYS. 2965/20. (03 Kasım 1912)

²³² Özçelik, “Fotoğraflarla”, s. 80.

²³³ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 174.

²³⁴ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 176.

23 Ekim 1912 tarihinden sonra ordu artık Pınarhisar-Lüleburgaz arasındaki Karaağaç Deresi gerisine çekildi.²³⁵ Osmanlı ordusu bu durumu tersine çevirecek halde değildi.

24 Ekim sabahı Osmanlı topçusu Bulgarların baraj ateşine yanıt vermeyince, Bulgar üçüncü ordusundan bir keşif kolu kalelere doğru ilerledi ve Osmanlıların ricatini farkettiler.²³⁶

24 Ekim'de Osmanlı birlikleri Edirne ile Kırklareli arasındaki hattın tümünde disiplinsiz bir ricat halindeydiler.²³⁷ Osmanlı 3. Kolordu Komutanı Mahmut Muhtar Paşa bu felaket hakkında şunları söylemişti:²³⁸

“Askeri tarihte, herhangi bir nedeni olmadan benzer bir kaçışın başlamasına hiçbir örnek yoktur. Bulgarlar savaşmadan büyük bir zafer kazandılar. Türkler düşmanın baskısına maruz kalmadan sadece kötü hava koşulları ve yolların durumu nedeniyle yenilerek telafi edilemeyecek bir felakete uğramış gibi kaçtılar ve savaş malzemelerinin üçte birini yitirdiler.”

Ayrıca Mahmut Muhtar Paşa iklim koşullarını elverişsizliğini şöyle anlatır:

“Yenilgimizin nedeni askeri örgütlenmemizin kötülüğünde ve ihtiyatlarımızın disiplinsizliğindedir, fakat ana neden bir hafta boyunca devam ederek ordumuzun moralini tümüyle yıkan ve üç gün boyunca yolları ve araziye trenlerimiz ve topçumuz için geçilmez hale getiren yağmurdur.”²³⁹

Osmanlı komutanları Kırkkilise'nin tehlikede olmadığını düşündüler. Fakat Bulgarlar için öncelikli hedef Kırkkilise'ydi.²⁴⁰ Bu konuda III. ordu harekât dairesi başkanı Yarbay Asmanof, Illustration muhabirine şöyle demek vermişti:²⁴¹

²³⁵ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 178.

²³⁶ Lesiçkov, *Balkan Muharebatı Hatıratından*, ss. 10-11.

²³⁷ Lesiçkov, *Balkan Muharebatı Hatıratından*, s. 16.

²³⁸ Mahmut Muhtar, *Balkan Harbi*, haz. M. Ziyaettin Engin, İstanbul: Kervan Kitapçılık, 1979, s. 43.

²³⁹ Serkan Er, “Balkan Harbi Çerçevesinde Osmanlı Ordusunun Demiryollarını Kullanıma Bakış”, *Balkan Savaşları Paneli. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü (03-04 Mayıs 2011)*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2012, s. 91.

²⁴⁰ Lesiçkov, *Balkan Muharebatı Hatıratından*, s. 13.

²⁴¹ Andonyan, *Balkan Harbi*, s. 454.

“Sınırı geçerken kıtalarımızın hedefi Lozengrad (Kırkkilise) idi... Şehri zapt etmek için iki çaremiz vardı: Kırkkilise’ye ya ani bir saldırıyla, ya da düzenli bir kuşatma sonucunda girecektik. Tertibatımızı bu esasa göre almıştık. Kuvvetlerimizi o şekilde bölmüştük ki, bu iki ihtimalden hangisi gerçekleşirse gerçekleşsin, Kırkkilise ne Pınarhisar’dan, ne Edirne’den, ne de başka yerden hiçbir takviye almasın. Müstahkem şehri ele geçirmek için sürpriz saldırı yolunu seçmiştik, fakat düşmanın geri çekilme yolunu kesmek şartıyla. Bu suretle, saldırı başarısızlıkla sonuçlansa da, kuvvetlerimiz, işgal ettikleri pozisyonlar sayesinde, Kırkkilise’yi kuşatarak düzenli bir kuşatmaya başlayabileceklerdi.”

Osmanlılar için tehlike arz etmeyen bölge Bulgarlar için stratejik bir noktaydı. Bulgarlar bölgeyi kuşatmak için şu planı uygulamıştı: İki kol Tekkedere’nin iki kıyısından ilerliyordu. Bu kolların yanları iki başka kolla korunuyordu; bunlar sağdan ve soldan kuşatma hareketini uygulayacaklar, merkezdeki iki kol da ani saldırıya geçecekti. Dolayısıyla III. ordu dört koldan ilerledi; IV. tümenden kurulu ikisi sağda, VI. tümenden kurulu ikisi solda; VI. tümen ise yedek kuvvet olarak merkezdeki iki kolu takip etti. Taarruz kollarının bölgede yerleştiği mevkiiler şu şekildeydi.²⁴²

I.Kol: Ocaköy, Ömer-Abbas, Çeşmeköy, Kiremitlice.

II.Kol: Devletliagaç, Karaniça, Eskipolo, Petra.

III.Kol: Malkoçlar, Erikler, Rakliça, Kırkkilise.

IV.Kol:Pencumalek, Taşdere, Elmacık, Kadıköy.

Bulgarların 4 koldan taarruz etmesiyle Osmanlı ordusu Kırkkilise Muharebesi’nde âdetâ hezimete uğradı.²⁴³ Bundan dolayı Mahmut Muhtar Paşa ordunun Lüleburgaz-Pınarhisar hattında toplanmasının uygun olduğuna karar verdi. Bu hezimetini Stephane Lauzanne şöyle anlattı:²⁴⁴

“O akşam, Hariciye Nazırı Gabriyel Efendi Noradunkyan’ın evinde yemeğe davetliydim. Yemekten önce, nazır birdenbire

²⁴² Andonyan, *Balkan Harbi*, s. 455.

²⁴³ Lesiçkov, *Balkan Muharebatı Hatıratından*, s. 11.

²⁴⁴ Andonyan, *Balkan Harbi*, s. 465.

salona girdi. Yüzü sapsarıydı. Şaşkınlık içindeydi. Kısık bir sesle dedi ki: Tarihimizde emsali olmayan bir şey cereyan etti... Askerlerimiz Kırkkilise'yi terk etmişler. Yenilmemişler; paniğe kapılmışlar!.. Sonra ilave etti: Bulgar ve Rum asıllı çok asker var saflarımızda; subaylarımızın sayısı da az; sonra, biraz gömülmüşlerdir siyasete.”

Stephane Lauzanne günlüğünde 24 Ekim 1912 tarihindeki Kırkkilise bozgununu şöyle anlattı:²⁴⁵

“24 Ekim Perşembe günü, kırmızı ve ışık saçan güneş altında, sabahın altısında, Bulgar ordusunun dört kolu görkemli bir savaş düzeninde Kırkkilise önüne geldiler. Ama müstahkem mevkiiler sessizdi, alan bomboştı, siperlerde kimsecikler yoktu; bin bir önlem alarak ilerleyen Bulgar öncüleri ilk evlere ulaştıklarında, süvarilerin ya da askerlerin yerine, ellerinde çiçek demetleriyle bir kadın ve çocuk kalabalığının kendilerini karşıladığını büyük bir şaşkınlıkla gördüler. Kadınlar, çocuklar, çiçekler, artık Kırkkilise'de kalan yalnızca bunlardı.”

Osmanlı Devleti bu muharebeyi kaybetmişti ancak Bulgar ordusunun da kayıpları vardı. Bulgar zayıtı Kırkkilise etrafında 887 ölü 4034 yaralı ve 824 kayıptı. Bulgar birinci ordusu üçüncü ordudan daha ağır kayıplara uğradı. Osmanlı zayıtı 1500 ölü ve yaralı ile 2000-3000 esirdi. Buna ek olarak düzensiz bir ricat sırasında çok sayıda top yitirdiler.²⁴⁶

Osmanlı Devleti için Kırkkilise Muharebesi tam bir felaketti.²⁴⁷ Bir Osmanlı paşası daha sonra şöyle yazacaktı. *“Kırkkilise Osmanlı İmparatorluğu'nun anahtarıydı. Ve bu anahtar düşmana teslim edildi.”*²⁴⁸ Osmanlı subayları ve askerlerinin morali tamamen bozulmuştu.²⁴⁹ Abdullah

²⁴⁵ Stephane Lauzanne, *Uçurumun Kenarındaki Türkiye. I. Balkan Savaşı ve Çekilen Acılar*, çev. Teoman Tunçdoğan, İstanbul: Bileşim Yayınları, 2005, s. 35.

²⁴⁶ Hall, *Balkan*, s. 37.

²⁴⁷ Doğruöz, “Bir Bulgar”, s. 412.

²⁴⁸ Nazlı Eren, “Savaş Muhabirlerinin Gözüyle Osmanlı Halkı'nın Balkan Savaşı'na Yönelik Tutum Ve Algısının Değerlendirilmesi”, *Balkan Savaşları Paneli. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü (03-04 Mayıs 2011)*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 2012, s. 175.

²⁴⁹ Aydın, *Balkanların*, s. 430.

Paşa sükûnetini yitirdi.²⁵⁰ 25 Ekim günü Abdullah Paşa Mahmut Muhtar Paşaya şöyle demişti: “*Bu ordu ile savaşı sürdürmek ve ülkeyi savunmak mümkün değildir. Daha kötü bir duruma düşmemek için, senin de üyesi olduğun hükûmetin sorunu diplomasi yoluyla çözmesi için yalvarırım.*” Artık Kuzey Trakya Bulgarlara açıldı. Sırasıyla Lüleburgaz, Pınarhisar ve Çatalca Muharebeleri başlamıştı.²⁵¹

2.1.2. Lüleburgaz-Pınarhisar Muharebesi

Bulgarlar Kırkkilise zaferinden sonra artık dinlenmeye çekilmişlerdi. Üç günlük dinlenmeden sonra bir sonraki hedefi Lüleburgaz-Pınarhisar bölgesiydi.²⁵² Bulgarların Pınarhisar’dan İstanbul’a doğru ilerleme düşüncesi İstanbul’un müdafaası için tehlikeli bir adımdı. Bulgarlar dinlenmeden Osmanlı ordusuna saldırıya geçselerdi Kuzey Trakya’da topyekûn bir zafer elde edebilirdi.²⁵³

Herhangi bir şekilde taciz edilmeyen Osmanlılar İstanbul’dan önemli takviye getirmeyi başardılar ve Ergene Nehri’nin kuzeydoğusunda, Lüleburgaz-Pınarhisar kasabalarından geçen uzun bir süre boyunca sığ siperlerden oluşan bir savunma mevzisi oluşturdular.²⁵⁴ Fakat bazı Bulgar komutanlar zaman kaybetmeden hücumla geçilmesini istiyordu.

General Dimitriev ileri harekât için yüksek komutanlığı ikna etti. Dimitriev daha önce hücumla geçmek istiyordu. Fakat Osmanlıların sayısal üstünlüğü konusunda endişe duyan Savof ve Fichtev tarafından bu hücum planı engellendi. Dolayısıyla Osmanlı ordusundaki üstünlük Bulgarların daha ihtiyatlı davranmasına sebep olmuştu. 27 Ekim günü Bulgar orduları artık harekete geçti.²⁵⁵ Bulgarların üçüncü ordusu Kırklareli’nin güneyindeki açık ve dalgalı arazide ileriye doğru hareket etti ve birinci ordudan koşturdu. Dolayısıyla üçüncü ordu ile birinci ordunun irtibatsızlığı düzensiz ve istikrarsız olan Osmanlı ordusunu mağlup edemedi.²⁵⁶

²⁵⁰ Doğruöz, “Bir Bulgar”, s. 410.

²⁵¹ Wagner, *Bulgar Ordusuyla*, s. 136.

²⁵² Akyol, *Rumeli’ye*, s.130.

²⁵³ Poincare, *Ateş*, s. 244.

²⁵⁴ Hall, *Balkan*, s. 38.

²⁵⁵ BDAGM, *Osmanlı*, C.1, s. 248.

²⁵⁶ Hall, *Balkan*, s. 39.

Osmanlı ordusunun bu aşamada takviyeleriyle birlikte sayısı 130.000 kişiye ulaşmıştı ve Bulgarlardan 20.000 kişilik fazlaları vardı.²⁵⁷ Osmanlılar şimdi Trakya kuvvetlerini Lüleburgaz civarında birinci ve dördüncü kolordulardan oluşan Abdullah Paşa komutasındaki birinci ordu ile Pınarhisar civarında ikinci ve üçüncü ordular ile on yedinci ihtiyat kolordusundan oluşan Hamdi Paşa komutasındaki ikinci orduda toplanmıştı.²⁵⁸ Abdullah Paşa ve ikinci ordu toparlanmıştı. 28 Ekim'de Karaağaç köyünde meydana gelen bir çatışmadan sonra bir Bulgar Teğmeni bu olayı şöyle not almıştı; “*Burada Türkler ülkeleri için ölmesini bilen gerçek asker olduklarını gösterdiler. Şimdi hızla ve iyi nişan alarak ateş ediyorlar ve mevzilerini bırakmıyorlar.*”²⁵⁹

Bu muharebede Osmanlılar Kırklareli'ndeki düzenleri içerisinde mevzilenmişlerdi. Ancak bu kez 17. ihtiyat (redif) kolordusu ikinci ve üçüncü kolordular arasındaki mevziyi güçlendirmişti.²⁶⁰ Bulgar üçüncü ordusu 29 Ekim'de Lüleburgaz ile Pınarhisar arasındaki tüm cephe boyunca Türk mevzilerine karşı hücum etmişlerdi.²⁶¹ Bulgar birinci ordusu hava şartlarının kötü olmasından dolayı muharebe alanına daha önce gelmiş olan General Dimitriev'in komutasına girdi. Muharebe soğuk ve yağmurlu dört gün boyunca devam etti. Her iki taraf için de topçunun önemi daha iyi anlaşılmişti. Osmanlı ordusu Kırklareli muharebesinden daha iyi savaştı. 30 Ekim'de Lüleburgaz ile Pınarhisar arasındaki hattı savunarak Bulgar hücumlarını durdurup geçici süreliğine Bulgar ordusunu püskürttü.²⁶² Fakat bu geçici galibiyet Osmanlı ikmâl sistemini zorlamış ve Osmanlı ordusu ciddi bir sıkıntıya girdi.²⁶³

Osmanlı ordusunun Lüleburgaz'da geriye çekilme anını 2. Kolordu Komutanı Şevket Turgut Paşa şöyle anlattı:²⁶⁴

²⁵⁷ Hall, *Balkan*, s. 39.

²⁵⁸ Hacısalihoglu, “Bulgaristan”, s. 163.

²⁵⁹ Hall, *Balkan*, s. 39.

²⁶⁰ BOA, BEO 4140/310487 (17 Zilkade 1330/29 Ekim 1912).

²⁶¹ Troçki, *Balkan*, s. 252.

²⁶² Gustav Von Hochwächter, *Balkan Savaşı Günlüğü*, çev. Sumru Toydemir, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2007, s. 48.

²⁶³ Hall, *Balkan*, s. 40.

²⁶⁴ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 236.

“Saat dördü on geçe en emin olduğumuz bir zamanda nedeni anlaşılmayan bir panik meydana geldiği, bütün muharebe hattımızın yüz geri etmiş olarak karışık, perişan, kısmen de toplu bir halde geri çekildikleri görüldü. Her iki tümen adeta bütün kuvvetiyle geri çekilmeye ve bütün toplarımızı muharebe hattında bırakmaya, subay ve asker de kaçmaya başladı.”

Bulgarlar yeniden toparlanarak hücum ettiler.²⁶⁵ Dolayısıyla Bulgar orduları tüm birliklerini muharebeye sürerek üç günlük çok çetin çatışmalardan sonra üstün gelmişlerdi.²⁶⁶

31 Ekim'de Bulgar ordusu Ergene Nehri'ne ilerleyerek Osmanlı ordularının sol kanadını çözmeye başladı.²⁶⁷ Fransız gazeteci Georges Remond bu olayı şöyle anlatmıştı:

“Biz tam savaş alanına gitmek için yola koyulmak üzereydik ki, Karıştıran tarafından birdenbire bir insan sürüsü, beygir, arabalar, toplar, karmakarışık bir şekilde ortaya çıkıverdi. Bu kalabalık daima artıyor ve köprü üstünde toplanıyordu. Bu defa şüpheye mahal yoktu ki, Osmanlı ordusu yenilgiye uğramış, düzensiz bir şekilde geri çekiliyordu. Subaylardan bazıları Vasfi Bey'le konuştular. Vasfi Bey, gelip bize dedi ki: Efendiler, Genelkurmay Başkanlığı'ndan hiç haber alamıyoruz. Erzakımız yok, atlarımız yorgun. Çorlu'ya döneceğiz.”²⁶⁸

Emir-komuta mekanizmasının çöktüğü bu muharebede diğer Bulgar birlikleri de Osmanlı ordularının sağ kanadını çözmeye başlamıştı. Bulgarların bu ilerleyişi Kırklareli'ndeki durumun tekrarlanmasına sebebiyet verdi. Osmanlı ordusu paniğe kapılarak 2 Kasım'da geri çekilmeye başlamıştı.²⁶⁹ Mahmut Muhtar Paşa bu mağlubiyet hakkında şöyle söylüyordu: *“Bir kez daha Kırklareli'ne benzer şekilde yeni bir çöküşün acısını yaşadık. Nedenlerini açıklamak zordur.”²⁷⁰*

²⁶⁵ Wagner, *Bulgar Ordusuyla*, s. 152.

²⁶⁶ Hall, *Balkan*, s. 40.

²⁶⁷ Troçki, *Balkan*, s. 230.

²⁶⁸ Georges Remond, *Bir Fransız Gazetecinin Balkan Harbi İzlenimleri, Mağluplarla Beraber*, haz. Muammer Sarıkaya, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2007, ss. 42-43.

²⁶⁹ Hochwachter, *Balkan*, s. 52.

²⁷⁰ Hall, *Balkan*, s. 41.

Osmanlı III. Kolordu'nun topçularının ricat esnasında yanlışlıkla kendi birliklerini hedef alması, kötü iklim şartları ve yaralıların aç oluşu muhaberenin kaybına neden oldu.²⁷¹ Bir İngiliz gözlemci bu konu hakkında şöyle yazı yazmıştı:

“Türklerin muharebeye soktukları her bataryanın karşısına Bulgarlar yarım düzinesini savaşa sürüyorlardı ve Türk ateşi düzensiz ve kötü yönetiliyorken Bulgar mermileri aralıksız bir fırtına şeklinde maksimum tesirle Türk mevzilerine iniyordu. Gerçekte düşmanın Türk bataryalarına karşı gösterdiği itibar o kadar azdı ki ateşlerini nadiren onların üzerine yönlendiriyor, fakat bu ateşi muazzam kayıplar veren ve acı şekilde demoralize olan Türk piyadesi üzerinde topluyorlardı.”²⁷²

Bu muharebede her iki taraf da ağır kayıplar verdi. Bulgarlar, 2.534 ölünün olduğu 20.162 kayıp verdiler ki bunların çoğu Bulgar üçüncü ordusuna aitti. General Dimitriev'in acele etmesi üçüncü ordunun kayıplarını arttırmıştı. Osmanlılar 2.000 savaş esiri dâhil en az 22.000 asker, 45 top ve çok sayıda askeri malzeme yitirdi.²⁷³ Bu muharebe tüm Balkan Savaşları'nın en büyük ve en kanlı muharebesiydi.²⁷⁴ Lüleburgaz-Pınarhisar Muharebesi asker ve zayıat sayısı bakımından 1870-1871 Fransız-Prusya Savaşı ile 1914-1918 Birinci Dünya Savaşı arasındaki zaman diliminde Avrupa'da yapılan en büyük muharebeydi.²⁷⁵

Bulgarlar sonunda Osmanlı mevzilerini hem sağ hem de sol kanattan kuşatarak büyük bir zafer elde etmişti. General Dimitriev düzensiz Osmanlı birliklerinin üzerine giderek hücumlarını aralıksız sürdürdü.²⁷⁶ Osmanlı ordusu bir hafta içerisinde ikinci büyük yenilgisini aldı. Bu muharebe Kırklareli Muharebesi'nden daha büyük bir felaketti. Çünkü İstanbul'un

²⁷¹ Hochwachter, *Balkan*, s. 52.

²⁷² Hall, *Balkan*, s. 41.

²⁷³ Hall, *Balkan*, s. 41.

²⁷⁴ Bülent Yıldırım, “ I. Balkan Savaşı'nda Bulgaristan Ordusu'nda Taşnak Komitecisi Antranik Ozanyan Ve Faaliyetleri”, *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 284.

²⁷⁵ Hall, *Balkan*, s. 42.

²⁷⁶ Lesiçkov, *Balkan Muharebatı Hatıratından*, s. 17.

stratejik noktası olan Kırklareli kaybedilmiş ve İstanbul'un işgaline zemin hazırlanmıştı.²⁷⁷

Kırkkilise ve Lüleburgaz muharebelerinde Osmanlı ordusunun mağlup olmasında önemli bir iddia söz konusuydu. İddiaya göre Bulgar Genelkurmay Başkanı General Fiçef, Mustafa Kemal Atatürk ile yaptığı görüşmede Balkan Savaşları sırasında Osmanlı Genelkurmayı'nın planlarını ve bütün stratejik yığınak hesaplarını tümüyle öğrendiklerini, bu bilgileri kendilerine Alman subaylarının verdiklerini, özellikle Goltz Paşa'dan çok yararlandıklarını aktardı.²⁷⁸

Bu muharebe Osmanlı ordusunun lojistik sistemini tamamen çöktürdü. Bundan dolayı Osmanlı ordusunun başkente doğru düzensiz geri çekilişleri boyunca ordu yorgun düşmüş ve üşümüştü. Çoğu zaman gıda, su veya barınak bulamıyorlardı. Osmanlı ordusu bu koşullardan dolayı kolera ve dizanteri hastalığına yakalanmıştı.²⁷⁹ Bu hastalıklar Osmanlı ordusuna çok zayıf yaşattı. Dolayısıyla bu hastalıklarla beraber Türk ordusu 40 bin kişilik zayıf verirken Bulgar ordusunun zayıfı 15 bin kişiydi.²⁸⁰

Bulgar ordusu yenilmiş olan Osmanlı ordusunu hemen takip etmeyi başaramadı. Aslında bu başarısızlığın esas sebebi Bulgar askerlerinin yorgun olduğu ve istirahata ihtiyacı olduklarından ve General Nazlumov'un ise bu konuda ısrarcı olmasıydı. Bu durumdan dolayı Osmanlı ordusu tekrar kaçmayı başardı.²⁸¹ Bulgar süvarisinin kaçan Osmanlı ordusunu kovalamak yerine beklemeyi tercih etmesi İstanbul'un işgali için harekâtı geciktirdi.²⁸² Bununla beraber Osmanlı ordusunu tamamen bozguna uğratma fırsatı kaçırmıştı.

Bulgar ordusu tam 5 gün boyunca dinlendi. Bu dinlenme süresi Osmanlılara zaman kazandırmıştı. Bu süre zarfında Osmanlı Devleti Anadolu'dan asker getirterek savunma hatlarını Çatalca'da güçlendirmişti.

²⁷⁷ BOA. A. MTZ (04), 175/27 (20 Teşrin-i evvel 1328/2 Kasım 1912)

²⁷⁸ Hüseyin Kabasakal, *Mustafa Kemal Sofya Askeri Ataşeliğinde*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1982, s. 72.

²⁷⁹ Troçki, *Balkan*, s. 307.

²⁸⁰ Wagner, *Bulgar Ordusuyla*, s. 165.

²⁸¹ Hochwachter, *Balkan*, s. 35.

²⁸² Wagner, *Bulgar Ordusuyla*, s. 168.

Bulgar ordusu ise bu mevzilere geldiğinde iyice yorulmuş ve ordunun bir kısmında kolera salgını çıkmıştı.²⁸³

Bulgarlar Çatalca'ya hareket etmek üzereydi. Bulgar ordusu hazırlıklarını devam ettirirken İstanbul'da da telaş vardı. İstanbul'daki bu telaş Fransız gazeteci Georges Remond şöyle anlatıyordu:

“Beyoğlu'nda etkilenme ve heyecan fazlaydı. Ahali, kendilerinin savunulması için hazırlık yapıldığını görerek, tehlike hissetmeye başladılar. Yüzler heyecanlıydı. Konsolosluklarla elçiliklerin kapılarına koşuyorlardı. Bulgarlar, Hadımköy hattını yarmışlar, İstanbul'a geliyorlarmış. Mağlup Osmanlı ordusu da İstanbul'a geri çekiliyormuş, gibi rivayetler abartılı bir şekilde ağızdan ağza dolaşıyordu. Bir ufak gürültü, tabancadan hafif bir seda, bu kalabalığı birbirine katıyordu.”²⁸⁴

Stephane Lauzanne anılarında Lüleburgaz Muharebesi'nin kötü sonuçlanmasından sonra Abdullah Paşa ile ilgili vaziyeti şöyle dile getirdi:²⁸⁵

“Dört gün süren muharebe boyunca Türk ordusunun başkomutanı Abdullah Paşa, genel karargâh olarak seçtiği Sakızköy'deki küçük bir eve tıkilip kalmıştı. 29 Ekim akşamı, Daily Telegraph'ın başarılı savaş muhabiri Ashmead Bartlett uzun bir yürüşten sonra Abdullah Paşa'yı işte bu küçük evde buldu. Paşanın karnı zil çalıyordu ve emir subayları mısır tohumlarını çıkarmak, daha sonra da suyun içine atarak biraz unla kaynatmak için tırnaklarıyla bahçeyi kazıyorlardı. 175 000 kişilik bir ordunun başkomutanının bütün yediği işte buydu. Ashmead Bartlett, cömertçe bir davranışla, yanında getirdiği konservelerden birkaç kutuyu Abdullah Paşa'ya verdi ve üç gün boyunca Paşayı o besledi.”

Abdullah Paşa ile Nazım Paşa arasındaki ciddi iletişim problemi maalesef muharebelerin kaybına neden olmuştu. Abdullah Paşa ordunun ne

²⁸³ Hall, *Balkan*, s. 43.

²⁸⁴ Remond, *Mağluplarla Beraber*, s. 74.

²⁸⁵ Lauzanne, *Uçurumun Kenarındaki*, s. 51.

tür zorluklar içinde olduğunu ve bu mağlubiyetin sorumlusu olarak Nazım Paşa olduğunu şöyle ifade etti:²⁸⁶

“Ordu emri alındı. İçeriği Doğu Ordusunca önceden verilen ve ordunun sağ kanat birliklerinin harekâtına katılması amacına yönelik emrin aynı bulunması nedeniyle üçüncü defa olarak ve aynen kolordulara tebliğ edildi. Ancak kolorduların birliklerini nerede ve ne kadar toplayabilmiş oldukları orduca henüz bilinmemektedir. 1. Kolordu Komutanı Yaver Paşa Çorlu’da bulunuyor. Kendisi makine başına çağrılarak sebepleri ve birlikleri hakkında bilgi alınabilir. Devletin hayatının, Doğu Ordusunun yerinde kalmasına bağlı olduğu ifade ediliyor. Bunu bilmeyen bir fert yoktur. Harbin devam ettiği son iki gün zarfında, ben ve karargâh personeli ellerimizde revolver, düşmanın şiddetli ateşi altında hayatımızı hiçe sayarak, mevzisini terk eden birlikleri ileriye sürmüş ve harbin daha ilk gününde meydana gelecek felaketi ertelemeyi başarmıştık. Defalarca bildirdiğim halde, ordunun çekilmesini gerektiren durum ordunun aç ve cephanesiz kalmış olması iken şimdi de Çorlu’da ilerideki birliğe sevk edilecek ne peksimet ve ne de topçu cephanesi mevcut değildir. Moralin tamamen bozulması, mevzilerini terk etmeleri daha çok açlık ve sefaletten ileri gelmiş olan ve başlarında çoğunlukla subay bulunmayan askeri birliklerin, kâğıt üzerinde kalan emirlerle mevzi alması ve savaşması mümkün değildir.

Ordunun felaketinin açlık ve cephanesizlik sebebiyle olduğu gibi, bugünkü felaketine bundan ders almayarak, yine ordunun ihtiyacını temin etmeyenler sebep olmuşlardır. Buna dayanarak önceden arz etmiş olduğum gibi, nüfuzunuzdan yararlanmak ve şahsınızın emirlerini fiilen uygulamaya koyabilmek için ordunun yanına giderek durumu incelemek, noksanları tamamlamak ve askerlerin moralini yükseltmek gerekir. Şimdiki durumda

²⁸⁶ Toker, Abdullah Paşa’nın Balkan Savaşı Hatıratı, ss. 270-271.

birliklerin çoğu subayları yaralı ve şehit düştüğünden, birlikler hem subaysız bir halde kalmış ve hem de asker yaşamını sürdürmek için köylere dağılmıştır. Menzil heyetleri kesinlikle görevlerini yerine getiremiyor. Açlık orduda her türlü düzenin kurulmasına engel oluyor. Buna karşı gereken vasıtalara müracaat edilerek, ordunun savaş gücünü artırmak ve bunu sağlamak görevini genel karargâh düzenler.”

Abdullah Paşa'nın bu sözlerine karşılık olarak Nazım Paşa şöyle cevap verdi:²⁸⁷

“Şimdi aldığım telgrafınızda öteden beri ileri sürülen ve tekrar edilen iaşe ve menzil hizmetlerinden bahsediyorsunuz. Başkomutanlığın görevi menzil genel müfettişliği değildir. Doğu Ordusunun iaşe ve cephane hususunda bu kadar zorluklara uğraması, bizzat ordu tarafından gerektiği gibi ve zamanında iaşe ve cephane kolları teşkilatı yapılmamış olmasından, bu nedenle Dersaadet'ten sürekli akıp gelmekte olan erzak ve cephanenin, Çerkezköy ve Çorlu istasyonlarından ileriye düzenli bir şekilde alınarak, askeri birliklere yetiştirilememesinden ileri gelmektedir. Başkomutanlık nüfuzundan yararlanarak emirlerin fiilen uygulamaya konulması için ordu yanına gitmek bahsine gelince; bu şekilde ileride doğrudan doğruya birliklerle temasta bulunmak, harekâtın geriden düzenli bir şekilde sevk ve idaresini imkânsız hale getireceği, bu durumun felakete sebep olabileceği gibi, düşüncelerinizin tersine, yapılması mümkün olmayacak ve kesinlikle izin verilemeyecek bir durumdur. Bu konudaki işaret ettiğiniz noktaların taşıdığı anlam tamamen şahsınıza aittir. Koca bir ordunun genel harekâtını birleştirmek için ileride avcı hatları yanında dolaşmak değil, belki geride her yere telgrafla bağlı merkezi bir noktada bulunmak gereklidir. Ordunun yanına giderek durumunu incelemek, eksikliklerini tamamlamak, askerinin moralini yükseltmek meselesindeki

²⁸⁷ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 271

isteklerinizin amacının ne olduğunu bir türlü anlayamadım. Bahsettiğiniz askerlerin morallerinin yükseltilmesi meselesi ise onlara sürekli geri çekilme emri vermemek, gayret ve cesaretlerini kırmamakla mümkün olabilirdi. Bugün Başkomutanlık adına Tatarlı'da Kurmay Başkanı Hadi Paşa tarafından verilmiş olan emrin hükümlerini mutlaka yerine getirerek, sağ kanatta Hamdi Paşa komutasında 2. Doğu Ordusunun, yarın da şiddetle devam edecek olan taarruz harekâtını kolaylaştırarak, bu şekilde ordunun düşmana karşı mutlaka başarılı olmasını sağlamanızı tekrar ve önemle tavsiye ederim.”

Komutanlar arasındaki bu anlaşmazlık düşman kuvvetleri için bir avantajdı. Diğer önemli nokta ise Kırkkilise ile Lüleburgaz muharebelerinin kaybedilmesindeki Alman subaylarının Doğu Cephesi'nde Türk Subayları iyi eğitememesi ve Alman subayların muharebe alanındaki bilgisizliğidir. Alman subayların muharebe alanındaki bu durumunu Stephane Lauzanne şöyle dile getiriyor:²⁸⁸

“Örneğin; Lüleburgaz'da Abdullah Paşanın kurmay subayı olarak Yarbay Von Lussow'un ne yaptığı sorulabilir? Kırkkilise'de Mahmut Muhtar'ın yanında bulunan Binbaşı Hochwechter'in ne gibi tavsiyelerde bulunduğu sorulabilir? Sözüm ona Mahmut Muhtar'ın topçu bataryalarını gözetmekle görevli Albay Tupchefski'nin izlenimleri sorulabilir? Çok kısa olarak, Osmanlı üniformasını giymek için Alman üniformasını hemen terk eden ve Kırkkilise bölgesinde bir süvari kıtasına komuta eden Albay Weit'in at sırtındaki serüveni bilinmek istenebilir? Birçok konferansta (hatta savaştan hemen önce toplananlarda bile)

Türk kurmayında yer alan Alman heyeti, savaş sırasında geri hizmetlerinin (Fransız kurmayları, yaptıkları yirmi geziden on beşinde hemen hemen yalnızca bu hizmetleri öğretirler) birincil

²⁸⁸ Lauzanne, *Uçurumun Kenarındaki*, s. 64.

önemini eğer Türk kurmayına öğretmiyorsa ne için orada bulunduğu sorulabilir?

Son olarak, bütün bu savaş boyunca askerlerin neden yalnızca azık torbalarında götürdükleri ekmekten başka ekmeğe ve topçuların batarya sandıkları içinde götürdükleri mermiler dışında başka mermilere sahip olmadıklarını açıklamaları onlardan rica edilebilir?”

Ordudaki düzensizlik ve komutanlar arasındaki iletişim problemi hakkında Mahmut Muhtar Paşa'nın şu sözleri herşeyi daha iyi özetlemektedir:²⁸⁹

“Bir savaşta en büyük güç birlikte çalışmayla meydana gelir. Bunun için de hissiyatta, yöntemde birlik gereklidir. Askere rehber olacak, onları görev ve vatan uğrunda ölüme götürecek olan subaylar, general ve üst subayların hep aynı düşüncelerin hep aynı azmin ve kararın temsilcileri, savunucuları olması en büyük şarttır. Eğer ordumuz manen ve ahlâken bu seviyede olsaydı şüphesiz bütün maddi eksikliklerine, bütün yokluklara, hatta askeri hatalara rağmen yine zafer kazanabilirdik. Çünkü bizim o zamanki halimizde olumlu cereyanlar, daima dağılmayı gerektiren etkenler altında eksiksiz kalmaya, arada bir ümit ışığı parlarsa da ters rüzgârların etkisiyle sönmeye mâhkumdu.”

2.1.3. Çatalca Muhaberesi

Bulgar ordusu Trakya yollarının elverişsiz olmasına rağmen Çatalca mevkiine doğru yavaş bir şekilde ilerliyordu.²⁹⁰ Fakat Bulgar ordusunun İstanbul'a doğru ilerleyişini Ruslar çıkarları gereği kabul etmiyorlardı. Ruslar için İstanbul stratejik bir noktaydı.²⁹¹

Avrupalı devletler İstanbul'un düşmesi halinde buradaki Müslümanların Hristiyan nüfusa saldırabileceklerini düşündükleri için savaş gemilerini Boğaziçi'ne gönderdiler. Fransız Tuğamiral Dartige Du Fournet Fransa,

²⁸⁹ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 365.

²⁹⁰ Toker, *Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı*, s. 305.

²⁹¹ Poincare, *Ateş*, s. 265.

Almanya, İngiltere, Rusya, Avusturya-Macaristan, İtalya, İspanya, Hollanda ve Romanya gemilerinden oluşan uluslararası filonun komutasını üstlendi.²⁹² Bu filonun amacı tehdit altındaki kentte düzeni korumak ve Hristiyan halkı himaye etmektir.²⁹³

Çatalca'daki Osmanlı mevzisi diğer muharebelerden çok daha güçlüydü. Anadolu'dan gelen yeni askerlerle takviye edilen Osmanlı ordusu, ya Çatalca'da tutunacaklardı ya da başkentlerini ve savaşı kaybedeceklerini düşünüyordu.²⁹⁴ Bu savunma mevzilerine 280 topla birlikte 100.000 civarında asker yerleştirildi. Bu askerlerin komutasını Nazım Paşa üstlenmişti. Aynı zamanda Üçüncü Kolordu Komutanı Mahmut Muhtar Paşa Çatalca mevzilerine destek verdi.²⁹⁵

Bulgar orduları 9 Kasım'da Çatalca önlerinde görüldüler ve 14 Kasım'a kadar yapılan mücadeleler sonucunda tüm cepheyi işgal etmişlerdi. Bu işgal girişiminden sonra Bulgarlar daha fazla ilerlemek isteyip İstanbul'u ele geçirmek istiyordu.²⁹⁶

Osmanlı Hükûmeti bu olay karışısında herkesin sorumlu olduğunu, hataların ve dirâyetsizliğin bu hezimete sebep olduğunu belirtti ve bu konuyla ilgili duygusal bir beyanname neşretti:

“Sonuna kadar dayanamayarak geri çekildik. Lakin bizimle beraber binlerce dindaş yollara döküldü ve muhacir oldu. Muhacirler hep İstanbul'a geldiler ya İstanbul da giderse bunlar nereye gidecek. Bedbaht Rumeli kıtası gibi Anadolu'da mı perişan olsun. Bunca camiler ve medreselerle beraber şehirlerimiz kimin eline geçecek düşünmüyor musunuz? Allahın gazabından korkmaz mısınız? Peygamber efendimizden utanmaz mısınız? Kâ'betullâh ve Harem-i Resullah kimlere kalır. Ey kahraman ordu, bütün bu felaketlerin önünü almak devletimizi selamete eriştirmek sizin sebat ve muharebe etmeniz ve düşmanı püskürtmenizle mümkündür. Mertçe muharebe ederseniz

²⁹² Poincare, *Ateş*, ss. 271-272.

²⁹³ Hall, *Balkan*, s. 45.

²⁹⁴ Hall, *Balkan*, s. 45.

²⁹⁵ Hall, *Balkan*, s. 46.

²⁹⁶ Önder Bayır, “Arşiv Belgelerine Göre Balkan Harpleri”, *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 69.

düşman perişan olur. 35 sene evvel Plevne'de Osmanlı askerinin hiç topları yokken bile kendisinden üç misli bir kuvvetle beş ay geceli gündüzlü savaştılar. Cephanemiz zamanında yetişecektir. Sizden sebat ile muharebe etmeniz ve şehit ve gazi olmaktan başka bir talebimiz yoktur. Millet kan ağlıyor, Kâbe sarsılıyor. Evlatlar, yüreklerinizde Allah korkusu, peygamber sabrı, din gayreti kalmamış mıdır? Annelerimiz bizi bu günler için doğurmamış mıdır? Kanlı gömlekle huzura çıkmaya karar verelim. Dünya üzerinde padişahımız, efendimizin vekilidir. Ölmek var dönmek yok.”²⁹⁷

Bu beyanname Osmanlı ordusunun yeniden toparlanıp başkenti Bulgar tehlikesinden uzaklaştırmak için önemliydi.

Bulgar ordusu Osmanlı saflarında görülen kolera ve dizanteri gibi hastalıklara maruz kalmıştı. Bu hastalıklar Bulgar ordusunun hemen hemen tamamına bulaştı. Bulgar sağlık hizmetleri bu hastalıklarla baş edemiyordu.²⁹⁸ 17 Kasım'dan 3 Aralık tarihine kadar Çatalca'daki Bulgar kuvvetleri koleraya yakalanan 29.719 asker saymış ve bunların 4.615'i ölmüştü.²⁹⁹ Bu sayı Bulgar ordusunun yaklaşık altıda birine ulaşmaktaydı. Taarruz esnasında ise Bulgarların 176.081 askeri bulunmaktaydı. Tabii bu durumda Osmanlı ordusunda da hastalıklar devam etmesine rağmen başkente yakınlık Osmanlı sağlık hizmetlerinin aksamamasına olanak sağlamıştı.³⁰⁰

Bulgar ordusu 17-18 Kasım'da Çatalca mevzilerine saldırdı. Bulgar ordusunun bu saldırısını Mahmut Muhtar Paşa ile yaralanan kurmay subay Selahaddin Bey şöyle anlatıyor:

“17 Kasım Pazar günü, düşman tarafından vuku bulan sayısız hücumları savuşturmuştuk. Gece çöktü. İki ordunun ileri karakolları birbirine pek yakın oldukları halde, çalılar arasına gizlenmişlerdi. Paşa, düşmanın yorulduğunu ve arazinin de

²⁹⁷ ATASE, BLH. K. 139, D. 73, F. 18-1/1a (Beyanname).

²⁹⁸ Akyol, *Rumeli'ye*, s. 134.

²⁹⁹ Troçki, *Balkan*, s. 315.

³⁰⁰ Ayşe Karapınar, “Bulgarların Balkan Savaşları'na Bakışı: Dodov'un Günlüğü Ve Radev'in Hatıratı.”, *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 437.

uygun olduğunu görerek saldırıya geçmeye karar verdi. Sabah saat 04.00'de ileri karakolları kontrol etmek için beni gönderdi. Saat 05.00'de geri dönerek kendisine raporumu verdim. Beygirini istedi ve bana dedi ki: 'Kendim de bir defa görmek ve askerlere lazım olan şeyleri söyleyip, hücumu hazırlamak için gideceğim.' Şafak sökerken atlara bindik. Sis oldukça yoğundu. Ben Paşa'ya rehberlik ediyordum ve askerlerimiz tarafından işgal olunan yerleri gösteriyordum. Birdenbire bizim tarafa doğru ateş edildi. Biz bunu bir yanlışlık zannederek ilerliyorduk. Ateş tekerrür etti. 500 metre mesafede bulunan İleri Tabyası'nda iki saat önce bıraktığım askerler, bizim üzerimize ateş ediyorlar zannettik. Dörtmala koşarak bağırarak: 'Durun, utanmıyor musunuz? Paşa'yı öldüreceksiniz. Hâlbuki 30-40 metre karşımızda Bulgar askerleriyle subaylarına rastladık. Bir tabur asker vardı. Bunların kalpaklarını gören arkadaşlarım hatayı anladıklarından hemen geri döndüler. Ben de geri dönecektim, fakat hayvanım yaralandığından yürüyemiyordu. Tüfek ateşi altında yere atladım. Saklanmaya çalışırken biri kolumdan, biri elimden, biri de bacağımdan olmak üzere üç yerimden yaralandım. Yere yuvarlandım. Bu sırada civarımızda askerlerimiz Bulgarlar üzerine ateş ettiklerinden şarapnel yağmuru altında metrislere çekildiler.'³⁰¹ Selahaddin Bey muharebe devam ederken Osmanlı ordusunun Bulgar ordusunu nasıl bertaraf ettiğini şöyle anlattı: "Sonra bizim askerler kötü bir tesadüf eseri olarak bizi kurşuna tutan Bulgar taburuna süngü ile hücum edip kuşattılar ve katlettiler. Bu yanlışlık ve karışıklık nasıl meydana gelmişti? Bu tabur şüphesiz gece vakti diğer Bulgar kuvvetleriyle irtibatını kaybederek ilerlemişti. Bizim bir siperimize ansızın hücum etmek istiyordu ve hücum etti. Bir yedek asker bölüğünden ibaret olan bizim askerler

³⁰¹ Remond, *Mağluplarla Beraber*, ss. 78-79.

*kayıplar vermişler veya firar etmişlerdi. Hâlbuki biz muharebeyi ne gördük, ne de işittik.”*³⁰²

Bu defa Bulgarların emir-komuta zinciri çözülmeye başladı ve ciddi can kaybı verdi.³⁰³

18 Kasım günü Bulgarların özellikle IX. Tümeni yenilgiye uğradı ve ağır kayıplar verdi. Bulgar ordusunun III. tümeni de saldırıya geçti lakin geri püskürtülmüştü. Mahmut Muhtar Paşa ise sisten istifade ederek şiddetli bir karşı saldırıya geçti. Bulgar ordusu takviye ve ikmalden yoksun kalınca ağır kayıplar vererek gerilediler. Hatta Bulgar topçusu yanlışlıkla kendi askerlerini bombardımana tutunca, çekilme paniğe dönüştü ve Bulgarlar kaçıp zor kurtuldular. Bulgarlar bu muharebede 10.000’den fazla insan kaybederken Osmanlı ordusu nispeten az kayıp vermişti.³⁰⁴

Nazım Paşa, Çatalca savaşlarını parlak bir zafer olarak ilan etti. Hatta Sultan ona şu tebrik telgrafını gönderdi:

*“Düşmanın saldırıları karşısında ordumuzun, Cenab-ı Hakkın yardımıyla, gösterdiği metanet ve mukavemet, benimle birlikte bütün Osmanlıları mesut kılmıştır. Vatanı kurtarmak için sarf edeceğiniz gayretler, bugün düşmanın çiğnediği memleketimizi vaktiyle fethetmiş olan ecdadımızın ruhlarını da şad edecektir. Padişahınızın ve bütün milletin kalbi sizinle beraberdir. Sizden ve bütün kumandanlardan, zabitlerden ve asker evlatlarımdan metanet bekliyorum. Askerlerin, vazifelerini cesaretle yapmalarının ve ordunun şerefini yüksek tutmalarının tam zamanıdır. Bu telgrafımı bütün askerlere bildirmenizi tavsiye ederim.”*³⁰⁵

Dolayısıyla bu savaş Osmanlı donanmasının değerli bir komutanın eline verildiği takdirde ne gibi işler yapabileceğini gösterdi.³⁰⁶

Bulgar ordusunun Çatalca mevzilerinde kaybetmesinin üç tane ana sebebi vardı. Birincisi modern taktik bilgiye sahip olmamasıydı. İkincisi

³⁰² Remond, *Mağluplarla Beraber*, s. 80.

³⁰³ Wagner, *Bulgar Ordusuyla*, s. 172.

³⁰⁴ Andonyan, *Balkan*, s. 489.

³⁰⁵ Andonyan, *Balkan*, s. 490.

³⁰⁶ Wagner, *Bulgar Ordusuyla*, s. 181.

kolera hastalığıydı ve Bulgar Ordusu'nda 17 Kasım'dan 3 Aralık'a kadar koleraya yakalanan yaklaşık 30 bin askerden 4615'i ölmüştü.³⁰⁷ Üçüncüsü topçu desteğinin etkili olmamasıydı. Bulgar ordusu Kırkkilise ve Lüleburgaz-Pınarhisar zaferlerinde önemli bir yeri olan topçu desteğini Çatalca mevzilerinde alamadı.³⁰⁸ Osmanlı ordusunun Çatalca mevzilerindeki başarısı ise Alman menşeli Krupp toplarının Bulgar toplarından daha başarılı olmasıydı. Nitekim Bulgar ordusunun Çatalca'da mağlup olmasında muharebeye geç başlamaları ve iklim koşullarının etkisi büyüktü.³⁰⁹

Stephane Lauzanne hatıralarında Çatalca galibiyetini şöyle anlattı:³¹⁰

“Kırkkilise'den sonra Lüleburgaz'dan sonra, Selanik'ten sonra, Türk hükümeti kendine güvenini bütünüyle yitirmişti ve Türk generalleri bütün umutlarını yitirmek üzereydiler; ne var ki, Çatalca dağlarının kırk kilometresi bozgunu durdurmaya, başkenti korumaya, taraflardan birinde bütün güçleri uyandırmaya, öbüründeyse bütün cesareti sarsmaya, Bulgarların haklı gururunun belini kırmaya ve Türkiye'nin askeri onurunu tarih karşısında kurtarmaya yetti.”

Bulgar ordusu Çatalca'daki yenilgiden sonra hiçbir zaman tam olarak toparlanamamıştı. Rütbeli subay ve askerlerini Osmanlı mevzileri önünde kaybetti. Bu durumdan sonra Sırp ve Yunanlılar Makedonya'da toprak talep edecekti.³¹¹

2.1.4. Edirne Muharebesi

Trakya bölgesinin stratejik açıdan diğer önemli şehri Edirne'dir. Edirne'nin düşman tarafından işgal edilmesi demek Kırklareli'nin tekrar geri alınmasının neredeyse imkânsız olması demektir.³¹² Edirne'de Bulgar

³⁰⁷ Zeyrek, *Birinci*, s. 266.

³⁰⁸ Nihad, *Balkan*, s. 55.

³⁰⁹ Hall, *Balkan*, s. 50.

³¹⁰ Lauzanne, *Uçurumun Kenarındaki*, s. 111.

³¹¹ Hall, *Balkan*, s. 51.

³¹² BOA, BEO, 4137/310246, (18 Safer 1331/26 Ocak 1913).

nüfusunun azlığı nedeniyle Bulgarlar için Edirne esaslı bir siyasi hedef değildi.³¹³

Bulgarlar Edirne'ye saldırmadan önce müttefiki Ruslarla birlikte hareket etmek istiyordu. Esasında Edirne'yi alma konusunda pek niyetleri olmayan Bulgarlar Rusların desteğini sağlamadan bu işe kalkışmanın faydası olmayacağını düşünüyorlardı. O yüzden Bulgar diplomatikleri Ruslardan desteği aldıktan sonra Edirne'nin alınması konusunda hemfikir olmuştu.³¹⁴ Bulgarlar Kuzey Makedonya'nın kaybedilmesine rağmen Edirne'nin alınmasını bu bölgenin telafisi olduğunu düşünüyorlardı.³¹⁵

Bulgar ordusu Edirne'ye 24 Ekim tarihinde kuvvetlerini göndermeye başladı.³¹⁶ Kırkkilise'deki galibiyet ile Lüleburgaz'daki ve Pınarhisar'daki galibiyetleri, Bulgar ordusuna Edirne'yi de almanın heyecanını vermişti.³¹⁷

Bulgarlar Edirne'yi kuşatırken Sırp'lardan destek bekliyordu. Sırp'lar ise gerektiği takdirde Bulgarlara yardım edebileceğini söylüyordu.³¹⁸ Sırp'lar Makedonya'yı işgal ettikten sonra 30 Ekim tarihinde Edirne'ye ikinci ordusunu nakl etmişti.³¹⁹ Sırp birlikleri Edirne'nin batı bölümünde Bulgarlar kuzeybatı, doğu ve güney bölümünde mevzilenmişlerdi.³²⁰

Bulgar ordusu Edirne muharebesini sürdürürken Doğu Trakya'da ilerlemeye devam etti. Dolayısıyla Şarköy ve Gelibolu Yarımadasının kuzey kısımlarında Marmara Denizi'nin kuzey kıyılarını işgal etmişlerdi.³²¹ Bu işgaller sonucunda Bulgarlar Batı Balkanlar'daki Osmanlı Makedonya Ordusu'nu tam olarak izole etti. Ayrıca Bulgar ordusu 30 Ekim'de Rodop bölgesini işgal etmişti. Özellikle Merhamlı muharebesinden sonra Bulgarlar

³¹³ Hall, *Balkan*, s. 52.

³¹⁴ Dumont, *Bir*, s. 65.

³¹⁵ Hall, *Balkan*, s. 54.

³¹⁶ Hochwachter, *Balkan*, s. 34.

³¹⁷ Hall, *Balkan*, s. 55.

³¹⁸ Tolgay Seçkin Birbudak, *Balkan Savaşları'nda Edirne* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2008, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 218994), s. 51.

³¹⁹ Bogdan Filov, *Balkan Savaşları Günlüğü*, Haz. Hüseyin Mevsim, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014, s. 28.

³²⁰ Hall, *Balkan*, s. 55.

³²¹ Taha, *Rumeli'ye*, s. 148.

Trakya'nın hemen hemen tümünü işgal etti.³²² Bulgar kuvvetleri Osmanlı ordusunu Rodoplardan dışarı çıkarmış ve Ege kıyısından uzaklaştırmıştı.³²³

Bulgarlar Çatalca muharebesinden sonra ağır insan ve malzeme kayıplarından dolayı askeri faaliyetlere girişemeyecek hale gelmişti. Osmanlı ordusu da Kırkkilise ve Lüleburgaz-Pınarhisar muharebelerinden sonra tek çarenin Çatalca ve Edirne'nin tam olarak muhafaza edilmesi gerektiğini düşünüyordu.

Osmanlı Devleti Trakya'nın üç küçük parçası olan Çatalca, Gelibolu ve Edirne'ye tutundu. Ancak Osmanlı Devleti, Edirne Müdafisi Mehmet Şükrü Paşa'nın Edirne'de altı ay boyunca süren mücadelesine rağmen Edirne, 26 Mart 1913 tarihinde Bulgarlara teslim olmuştu.³²⁴ 30 Mart 1913 tarihinde imzalanan Londra Barış Antlaşması'yla Edirne'yi kaybetti. Edirne'nin kaybı başkent İstanbul için ikinci defa büyük bir tehlikeydi.³²⁵

Edirne'nin düşüşünü Hafız Rakım Ertür anılarında şöyle anlatır: “*Günlerden 26 Mart 1913... Edirne'nin Kuzeybatısına düşen Hıdırlık Mevkii'nin karşısındaki Kazantepe'yi tutan Sırp alay komutanı Milanov Gavrilovich, az önce kendilerine bir ölüm seli halinde ateş açan Türk mevzilerinin hemen yanı başındaki telsiz kulesine beyaz bayrak çekildiğini fark eder. Karşılıklı çarpışma bir anda durur. Gerçekten bir gece önce Sırp ve Bulgar orduları kumandanı General İvanof ertesi gün ne pahasına olursa olsun Edirne'nin zaptını istemiştir. İsminin kim olduğunu bilmediğimiz bir Türk görüşmecisi Sırp Stenapoviç ile teslim şartlarını görüşmek istediğini bildirir. Kendisine refaket eden Sırp yüzbaşısı ile birlikte giderler. Düşman her şeyden önce Fransız, Bulgar ve Sırpların deyimi ile 'Tarihin en ele avuca sığmaz kahraman kumandanı Mehmet Şükrü Paşa'yı görmek arzusundadır. Sağda solda parçalanmış top arabaları, şehitler ve dikenli tellere takılmış hayvan ölüleri vardır. Ateş*

³²² Kazım Karabekir, *Edirne Hatıraları*, Haz. Ziver Öktem, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009, s. 135.

³²³ Hall, *Balkan*, s. 58.

³²⁴ Ratip Kazancıgil, *Hafız Rakım Ertür'ün Anılarından. Balkan Savaşı'nda Edirne Savunması Günleri*, Kırklareli: Sermet Matbaası, 1986, s. 89.

³²⁵ Hall, *Balkan*, s. 171.

kesilir ama Milanov Gavrilovich, taburu ile ilerlemeye devam eder. Yıkılmış köprünün yanında kümelenmiş Türk subayları görür. Onlara yanaşır. 'Geçmiş olsun, sizin de bizim için de iyi oldu.' der. Kolağası Emin Efendi cevap verir. 'Sizin için evet, ama bizim adımıza değil.' Gavrilovich sorar! 'İlerdeki bina ve önündeki kalabalık nedir?' Orada derler; 'Baş Kumandan Şükrü Paşa bekliyor.' Gavrilovich esas vaziyete geçer! 'Sizden rica ediyorum yüzbaşı' der, 'beni bu kahramana götürünüz'. der ve Gavrilovich Edirne Müdafaisi Şükrü Paşa'ya büyük saygı göstermişti.”³²⁶

Balkanlar'da yapılan mücadeleler sonucunda hem Balkan devletleri hem de Osmanlı Devleti ciddi manada yıpranmıştı. Artık bu durumdan sonra Balkan devletleri ile Osmanlı Devleti müzakere sürecine girdi. Bu müzakere süreci ile Balkan devletleri ile Osmanlı Devleti dinlenme sürecine girecekti.

2.2. Çatalca Ateşkesi

Bulgarlar uzun muharebelerden sonra artık barış istiyordu. Çatalca'da başlayan barış görüşmeleri 25 Kasım'da başladı ve 3 Aralık'ta sonuçlandı.³²⁷ İmzalanan mütarekenin sureti şudur:³²⁸

“Bir mütareke imzalanması için Sadrazam fehmetlü ve devletlü Kamil Paşa hazretleri tarafından teklife binaen bir tarafın hazret-i padişahiden mezuniyet ve salahiyet almış bulunan Osmanlı ordusu başkumandan Vekili ve Devlet-i Aliye-i Osmaniye'de Harbiye Nazırı olup birinci rütbeden Mecidi nişan zişanını hamil bulunan Ferik Nazım Paşa ile Devlet-i Aliye-i Osmaniye Ticaret ve Ziraat Nazırı olup Osmani nişan alisini haml bulunan Albay Ali Rıza Paşa katılmıştır. Diğer taraftan Bulgar Ordusu başkumandanı bulunan haşmetü Bulgaristan kralı hazretleri canibinden mezuniyet ve salahiyet almış ve Sırp ve Karadağ ordularına icra-yı vekaletе memur olan yazarın

³²⁶ Kazancıgil, *Hafız Rakım*, ss. 89-90.

³²⁷ Poincare, *Ateş*, s. 314.

³²⁸ Bursalı Mehmed Nihad, *Balkan Harbinde Çatalca Muharebesi*, haz. Kasım Bolat, İstanbul: Çatalca Kaymakamlığı, 2013, ss. 61-63.

imza Bulgaristan'da Meclis-i Mebusan reisi olup netülkisander nam Bulgar nişasının birinci rütbesini hamil bulunan Doktor Şoyan Zanev ile Bulgar Ordusu başkumandan Vekili olup meritmilter nam Bulgar nişasının birinci rütbesini hamil bulunan Ferik General Mişel Savof ile Bulgar Ordusu Erkan-ı Harbiye-i Umumiye reisi olup meritmilter nam Bulgar nişasının birinci rütbesini hamil bulunan Tuğgeneral General Fiçef arasında zikredilen durumlar kararlaştırılmıştır.

Evvela muharip tarafın arasında barışın sağlanması için müzakerelere daha sağlıklı başlanabilmesi adına; bir taraftan Büyük Osmanlı Devleti'nin elde mevcut ve hazır kuvvetleri, diğer taraftan Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ kuvvetleri nazarı dikkate alınarak bir mütareke akt olunmuştur.

İkinci olarak bu mütareke müzakereleri barışın bütün devamı müddetince ve adı geçen müzakerelerin müsait bir neticeye varana kadar geçerli ortaya çıkması için akt olunmuştur.

Üçüncü olarak barış yapanların akdine mahsus müzakereler Londra'da cereyan edecek ve iş bu protokolün imzasından 20 güne sonra başlayacaktır.

Dördüncü olarak, iş bu müzakereler neticelenmediği takdirde muharip taraflardan her biri görüşmeler için başlanacak tarih ve saati beyan ederek mütarekenin ne durumda gerçekleşeceğini 4 gün önce ilan etmeye mecburdurlar. Bu dört gün taraflardan birinin başkumandanı tarafından diğer tarafın başkumandanına icra-yı tebligat eylediği zaman müteakip günün akşamında saat birden itibaren uygulanmaya başlanacaktır.

Beşinci olarak, muharip tarafların hazır askeri mevziilerini müteakiben işgal ve muhafazaya devam edeceklerdir. Muharip tarafların başkumandanları maksatını sure-i mahsusa da tayin edilecek olan zabitler tarafından bitaraf bir muntaka tesis edilecektir.

Altıncı olarak mütareke iş bu protokolün imza tarihinden itibaren işleme konulup uygulanacaktır. Eğer muharip

tarafından birinin askeri iş bu mütarekenin akdinden sonra hattı tecavüz ederse önceki mevziilere tekrar geri dönelecektir.

Yedinci olarak Osmanlı Hükûmeti, Karadeniz limanlarından ablukayı kaldıracak ve adı geçen limanlara serbestçe dolaşılmasına müsaade edecektir. Diğer yandan Bulgar askerine Karadeniz yoluyla uzak veya yakın yerlere gidişinde herhangi bir uygulama yapmayacaktır. Bulgaristan'dan gelen veya oraya geri dönen Bulgar askeri trenlerinin Edirne istasyonu dâhil olduğu halde Edirne kalesinin mıntıkasındaki demir yolundan serbestçe mürur etmelerine müsaade etmeyi dahi taahhüt eder.

Sekizinci olarak, mütareke 1912 senesi Teşrinisani-i Rûmînin sekizinci günü (Miladi: 21 Kasım 1912) akşam saat 7'den itibaren başlayacaktır.

İş bu protokol 1912 senesi Teşrinisani-i Rûmînin 28'inde (Miladi: 11 Aralık 1912) Çatalca'da 4 nüsha olarak tanzim ve imza olunmuştur.

İş bu protokolün takip eden maddesinde mevzubahis olan Bulgar askerine uzak ve yakın bulunan mekânın zamanı gerçek müzakereleri kabul ettikten sonra, o günden itibaren başlayacaktır.”

Bu ateşkesin esas amacı çatışmaların kesilmesi için gerekli koşulları oluşturmaktı. Bundan sonra Londra'da bir barış anlaşması için görüşmeler başladı. Ateşkes koşullarına göre üç kale (Edirne, İşkodra ve Yanya kaleleri) hiçbir ikmâl maddesi alamayacak ordular hâlihazırdaki yerlerinde kalacak ve Osmanlılar Bulgaristan'ın Karadeniz limanlarına uyguladıkları ablukayı kaldırarak, Bulgarların Çatalca'daki birliklerini ikmâl etmeleri için Edirne'den geçen demir yolunu kullanmalarına izin verecekti.³²⁹ Yunanlılar Yanya'yı alamadıkları için de bu ateşkes anlaşmasını imzalamadılar. Bu nedenle kuşatmalarına devam ettiler.³³⁰

³²⁹ Bayır, “Arşiv”, s. 67.

³³⁰ Hall, *Balkan*, s. 92.

Ateşkes koşulları her ne kadar Balkan müttefiklerin lehine olsa da Balkan devletleri tümüyle tatmin olmamışlardı. Bulgaristan, Yunanistan ve Karadağ kuşatılmış kaleleri hâlâ almak istiyorlardı. Ateşkes süreci tamamlandıktan sonra devreye artık Avrupalı devletler girmişti. Bundan sonraki barış süreci Londra Barış Konferansıyla devam etti.

2.3. Londra Barış Konferansı

Londra'da aynı anda iki konferans toplandı. 16 Aralık'ta Balkan devletleri ile Osmanlı Devleti'nin temsilcileri ile barış anlaşması için Saint James sarayında toplanmıştı.³³¹ Bulgarları Danev, Yunanlıları Venizelos, Karadağlıları Lazar Mijuskiviç, Sırpıları Stojan Novakoviç temsil ederken Osmanlı Devleti'ni Paris'teki büyükelçi Mustafa Reşid temsil etmişti.³³²

Osmanlı Devleti barış görüşmelerinden beri oyalama taktiklerini uyguluyordu. Ayrıca Balkan devletlerinin kendi arasındaki anlaşmazlıklarından yararlanmıştı. Hatta Reşit Paşa, Yunanlıların ateşkesi imzalamamasından dolayı bu duruma itiraz etti. Reşit Paşanın bu manevrası Osmanlı Devleti'ne 24 Aralık'a kadar zaman kazandırmıştı. Görüşmeler daha sonra Bulgaristan tarafından talep edilen Edirne ile Yunanlıların talep ettikleri Çanakkale ağzındaki dört Ege adası yani Semadirek, Gökçeada, Bozcaada ve Limni sorunları üzerinde çıkmaza girdi. Osmanlı Devleti haklı olarak başkent İstanbul'un savunması için bu durum hayati önem taşıyordu.³³³

Danev barış konferansında Osmanlı Devleti'nden Edirne'yi talep etti. Edirne'yi talep etmesinin en önemli nedeni Makedonya'daki tartışmalı bölgedeki kayıplarını telafi etmek ve Trakya savaşlarındaki ağır kayıplarını haklı göstermekti. Osmanlı Devleti bu durumu kabul etmemişti. Bir Osmanlı diplomatı daha sonra Danev'e şunları söylüyordu “*Size ait Edirne Haremimize açılan bir penceredir.*” Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki ilk başkentleri olması aynı zamanda Sultan Selim'in 16. yüzyılda yaptırdığı

³³¹ Oğuz Kaan, “Balkan Savaşlarında Osmanlı'nın Siyasal Durumu: İktidar Muhalefet İlişkisi”, *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 643.

³³² Hall, *Balkan*, s. 93.

³³³ Necdet Hayta, *Balkan Savaşları'nın Diplomatik Boyutu Ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2008, s. 143.

camii nedeniyle Edirne'ye duygusal bağılıklar Osmanlı Devleti'nin kırmızı çizgisiydi.³³⁴

Osmanlı Devleti 1 Ocak 1913 tarihindeki barış görüşmelerinde Edirne vilayetinin batısındaki tüm toprakların kaybını kabul etti.³³⁵ Ancak Trakya veya Ege Adaları'nı kaybetmek istemiyordu. Bu duruma Yunanlılar ve Bulgarlar tamamen karşı geldi. 6 Ocak 1913 tarihinden sonra görüşmelere ara verildi.³³⁶

Anlaşma sağlanamayınca Yanya ve İşkodra'da savaş başladı. Yanya'da üç ay İşkodra'da dört ay muharebe devam etmişti. Bulgarların Edirne konusundaki ısrarlarından dolayı barış sağlanamadı.³³⁷ Ancak Bulgarlar küçük bir Bulgar nüfusa sahip olan Edirne'yi ele geçirmek için çok çabaladı. Bununla birlikte Yunanlılar, Osmanlılar ve Avrupalı devletler Bulgarlara karşı cephe oluşturmuştu. Bulgarların daha fazla ilerleme arzusu İkinci Balkan Savaşı'nın patlak vermesine neden oldu.³³⁸

2.4. Londra Büyükelçiler Konferansı

Londra'da yapılan üçüncü konferans daha önemliydi. Bu konferans Berlin Antlaşması'nı imzalayan altı büyük Avrupalı devletlerin büyükelçilerinin yeniden bir araya gelme toplantısıydı. Bu toplantının esas noktası Balkan Savaşı'nın Avrupalı devletler tarafından yeniden şekillendirilmesiydi. Avrupalı devletlerinin bu konuda hassas davranmasının bir diğer nedeni de savaşın daha büyük bir çatışmaya dönüşmesi yönündeki endişeleriydi.³³⁹

17 Aralık'ta başlayan Büyükelçiler Konferansı'nda Avrupalı devletler kendi aralarında özellikle de Balkanlar'da doğrudan çıkarı olan Avusturya-Macaristan, İtalya ve Rusya'nın kendi arasındaki farklılıkları çözmeyi hedefliyordu. Yani Avrupalı devletler Berlin Antlaşması'nı bir Londra

³³⁴ Hall, *Balkan*, s. 93.

³³⁵ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 677.

³³⁶ Hayta, *Balkan Savaşları'nın*, s. 18.

³³⁷ Uçarol, *Siyasi*, s. 526.

³³⁸ Hayta, *Balkan Savaşları'nın*, s. 73.

³³⁹ Hall, *Balkan*, s. 94.

Antlaşması'na dönüştürmek istiyordu.³⁴⁰ Hatta bu antlaşma 1815'te sonuçlanan Viyana Kongresi'nden beri Avrupalı devletlerin emellerini kontrol altına almış olan kongre sisteminin son halkasıydı.³⁴¹

Londra Konferansı'nda esas problem Arnavutluk sorunuuydu. Arnavutlar 28 Kasım 1912 tarihinde bağımsızlığını ilan etti.³⁴² Balkan ordularının ilerleyişi ve Osmanlı Devleti'nin dağılışı Arnavutluk'u harekete geçirmişti. Aralığın ortalarında Yunanlılar Yanya'da Arnavutluk'un güney kısmını, Karadağlılar ise İşkodra'da kuzey kısmını kuşatıyorlardı. Sırp lar ise Kosova'yı işgal etti. Hatta Sırp lar daha da ileriye giderek Adriyatik'teki Draç limanını işgal etmiş ve çoktan beri arzuladıkları denizi kontrol altına almıştı.³⁴³

Sırp ların Adriyatik'teki egemenliği Arnavutluk'u memnun etmedi. Ayrıca bu durumdan İtalya'da rahatsızlık duyuyordu. Esasında Sırp ların arkasında Ruslar vardı. Ruslar Batı Balkanlar'daki Avusturya'nın emellerini Sırp lar aracılığıyla engellemek istiyordu. Avusturyalılar ise bu durumu fark ederek karşı bir politika izlemeye başladı.³⁴⁴

Avusturya Hükûmetine göre Sırp ların Adriyatik limanına sahip olması demek Rus deniz üssünün bu bölgede yani üsse sahip olması demektir. Bu durum Avusturya'nın deniz bağlantılarının tehdit altında olduğunu gösterir.³⁴⁵ Avusturya bunu önlemek için de Arnavutluk Devleti'nin oluşturulmasını öngörüyordu. Yeni oluşturulan Arnavutluk özellikle İşkodra, Prizren ve Yakova bölgelerini kapsamalıydı. Fakat bu yerler Sırp ve Karadağ emellerinin hedefleriydi.³⁴⁶

Yunanlılar 3 Aralık'ta Arnavutluk'un güney sınırındaki kenti topa tutmuştu. Avusturyalılar ve İtalyanlar bu durumdan rahatsız olan Yunanlıların bu girişimini kınamışlardı. Yunanlılar bu girişiminde diğer Avrupalı devletler hiçbir şekilde müdahale etmemiş ve hatta Avrupalı

³⁴⁰ Fehari Ramadani, Arber Çeliku, "Balkan Savaşları Ve Balkanlardaki Sonuçları", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 309.

³⁴¹ Hall, *Balkan*, s. 95.

³⁴² Uçarol, *Siyasi*, s. 519.

³⁴³ BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, s. 380.

³⁴⁴ Hall, *Balkan*, s. 96.

³⁴⁵ Poincare, *Ateş*, s. 331.

³⁴⁶ Hall, *Balkan*, s. 96.

devletler Yunanlıların bu girişimini engelleyecek ciddi bir mesele olarak bakmadılar. Avrupalı devletler için Arnavutluk'un güney sınırı o kadar önemli bir konum değildi. Bu durum bir süre çözümlenemedi.³⁴⁷

Bulgarlar ilk etapta Sırların bu girişimlerini destekledi. Bu desteğin esas nedeni daha önce yapılan ittifak anlaşmasıydı. Ancak Sırlar Makedonya'nın büyük bir kısmını işgal ettikten sonra Bulgarlar Sırlara Bulgaristan'ın yükümlülüklerini yerine getirmedeği gerekçesiyle Mart 1912 anlaşmasının geçerli olmadığını vurguladı.³⁴⁸ Bu durumdan sonra Sırlar kendi lehlerine çözümlenmesini sağlayacak bir diplomatik karar çıkmasını ümit ettiler. Özellikle Sırlar Rusya'dan yardım bekliyordu. Fakat Rusya Sırları her ne kadar desteklese de yardımları yetersiz kaldı. Neticede 20 Aralık tarihinde büyükelçiler bağımsız bir Arnavutluk'u tanıdılar ve kısa süre sonra yeni Arnavut Devleti'nin Draç'ı da içermesi üzerinde mutabakata vardılar.³⁴⁹

Büyükelçiler 1912-1913 kışı ve 1913 ilkbahar boyunca yeni Arnavut Devleti'nin sınırları üzerinde çekişip durmuşlardı. Avusturyalılar ve İtalyanlar Sırbistan ve Karadağ'ı sınırlamak ve böylece Adriyatik Denizi'ni kontrol edebilmek için Arnavutluk'u desteklediler. Ruslar Sırp ve Karadağlıların kazançlarını garantiye almak için Arnavutluk'u savunmuştu.³⁵⁰

Avusturya-Macaristan'ın esas odak noktası Karadağlıların kuşattığı kuzeydeki İşkodra'ydı. Hatta İşkodra ve çevre bölgelerin işgal edilmiş olması Arnavutluk'un bölgedeki varlığını tehdit ediyordu.³⁵¹ Dolayısıyla Balkanlar'da sürekli yaşanan anlaşmazlıklar İkinci Balkan Savaşı'nın habercisiydi.³⁵²

³⁴⁷ Hall, *Balkan*, s. 97.

³⁴⁸ Mustafa Gencer, "Alman Diplomatlarına Göre 1912 Balkan İttifakı'nın Oluşumu", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 258.

³⁴⁹ Hall, *Balkan*, s. 98.

³⁵⁰ Hall, *Balkan*, s. 98.

³⁵¹ Dumont, *Bir*, s. 68.

³⁵² BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, s. 521.

3. BÖLÜM

İKİNCİ BALKAN SAVAŞI VE KIRKKİLİSE

3.1. Bulgaristan'ın Diğer Balkan Devletleri İle Anlaşmazlığı

Avrupalı devletlerin çıkarıcı politikaları ve Bulgarların Birinci Balkan Savaşı'nın sonunda kazandığı topraklar diğer Balkan devletlerinin emellerine uymuyordu. Yapılan barış müzakerelerine rağmen Balkan devletleri Balkanlar'da kendi aralarında bölgeyi taksim edemediler.³⁵³ Tabii Balkan devletlerinin kendi aralarındaki bu anlaşmazlık Osmanlı Devleti'nin lehineydi. Özellikle İstanbul için stratejik nokta olan Kırkkilise'nin geri alınması hususunda, Osmanlı Hükûmeti bu durumdan faydalanıp adım atması gerekiyordu.

3.1.1. Bulgar-Yunan Anlaşmazlığı

Balkanlardaki ilk problem Bulgarlar ile Yunanlılar arasında çıktı. Bu problemin esas noktası liman kenti olan Selanik kentiydi. Yunanlılar kente 8 Kasım'da Bulgarlar ise bir gün sonra girdiler. Henüz savaş çıkmamıştı. Fakat her iki ordunun aynı kentte bulunması huzursuzluk çıkarıyordu. Yunanlılar Selanik, Kavala, Serez ve Sırbistan ile ortak bir sınır istiyordu.³⁵⁴ Ancak Bulgarlar Trakya'daki büyük askeri başarılarından dolayı Yunanlıların bu sınır bölgelerinde söz sahibi olmasını kabul etmiyordu. Yani Bulgarlar bölgenin taksimi konusunda adaletsizlik olduğunu vurguluyordu.³⁵⁵

Bulgar-Yunan anlaşmazlığının bir diğer önemli sebebi de Yunanlıların Selanik'i işgal ettikleri zaman bu kentteki Osmanlı savaş esirlerini serbest bırakmasıdır. Bulgarlar bırakılan esirlerin Osmanlı yönetimine tekrar dönerek kendilerine karşı savaşılmamasında endişe duyuyordu.³⁵⁶

Osmanlı ordusuna karşı kazanılan zaferlerden sonra her iki Balkan devleti, aralarındaki sorunları çözmeye yönelik bir girişimde

³⁵³ Poincare, *Ateş*, s. 14.

³⁵⁴ Dumont, *Bir*, s. 73.

³⁵⁵ Hall, *Balkan*, s. 99.

³⁵⁶ BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, ss. 569-571.

bulunmamışlardı. Ayrıca Londra'da yapılan görüşmeler de neticesiz kaldı. Yunanlılar Makedonya'nın büyük bölümünü Bulgaristan'a veren fakat Selanik'i Yunanistan'a bırakan bir teklifte bulunmuştu. Bulgarlar bu teklife sıcak bakmadılar. Bu anlaşmazlıktan dolayı iki Balkan devleti arasında savaş kaçınılmaz oldu.³⁵⁷

3.1.2. Bulgar-Sırp Anlaşmazlığı

Avrupalı devletler Adriyatik'te Sırp'ların önünü kesti. Sırp'lar buna karşılık olarak Makedonya'yı geri almak istiyordu. Makedonya'yı bir tarihi mirasın parçası olarak görüyorlardı. Dolayısıyla Sırp'lar Mart 1912 anlaşmasında Makedonya'nın büyük bölümünü Bulgaristan'a bırakmak istemiyordu.³⁵⁸

Sırp'lar Bulgaristan'a ait olan bölgelerdeki varlıklarını tahkîm etmeye başladı. Hatta Sırp'lar Bulgar yöneticilerini tutukluyor, Bulgar okullarını kapatıyor ve Bulgar papazlarını taciz ediyorlardı. Bu olaylar Bulgarlar için ciddi bir rahatsızlıktı.³⁵⁹ Mart 1912 anlaşmasının uygulanmasında Bulgarları Rusya'nın iyi niyetine daha fazla güvenmek durumunda bıraktı. Bulgarlar Rusların kendilerini destekleyeceğinden hiç şüphe duymuyordu.³⁶⁰

Sırp'lar Makedonya topraklarına girdikleri zaman Makedonya halkı Sırp'ları kabul etmedi. Hatta kendilerini Bulgar olarak tanımlamışlardı. Bu durum Sırp'ları hayal kırıklığına uğrattı.³⁶¹

Bulgarların savaştaki ana hedefleri Makedonya'ydı. Ayrıca Sırp askerleri Edirne'de Bulgarlar ile yan yana siperlerdeydi. Bulgarlar, Mart 1912 anlaşmasına garanti veren Rusya'nın bu uyuşmazlığı anlaşma çerçevesinde çözeceğine inanıyorlardı.³⁶²

Trakya'daki Bulgar zaferleri Osmanlıların Makedonya'yı geri almak için karşı taarruz yapmalarına imkân vermemişti. Bu gerçeği bilen iki Balkan devleti arasındaki anlaşmazlık iki devleti savaşa doğru sürükledi.³⁶³

³⁵⁷ BDAGM, *Osmanlı*, C.1, ss. 322.

³⁵⁸ Beydilli, "Avrupa", s. 147.

³⁵⁹ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 681.

³⁶⁰ Hall, *Balkan*, s. 100.

³⁶¹ Hall, *Balkan*, s. 101.

³⁶² Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 657.

³⁶³ Hall, *Balkan*, s. 102.

3.1.3. Bulgar-Rumen Anlaşmazlığı

Bulgarlar Balkanlar'da başarı kazandıktan sonra bu defa diğer bir Balkan devleti olan Romanya'nın tazminat talebi ile karşı karşıyaydı. Hatta Rumenler kendilerini Balkanlar'ın jandarması olarak görüyorlardı.³⁶⁴

Rumenler ilk başta Silistre'yi istediklerini ifade etti. Ancak Ocak 1913'te talepleri Kuzeybatı Bulgaristan'ın verimli Dobruca bölgesine ve özel olarak da Tuna üzerindeki Tutrakan'dan Varna'nın Kuzeyindeki Karadeniz limanı Balçık'a kadar uzanan bir hattın kuzeyinde kalan topraklara kadar genişledi.³⁶⁵ Bulgarlar bu talebe karşı direnmişlerdi.³⁶⁶

24 Şubat 1913 tarihinde Bulgar ordusu tekrar Çatalca ve Edirne'de konuşlanmaya başladı. Bulgarlar, Rusya ile diğer Avrupalı devletler tarafından emelleri için destek bekledi. Bununla birlikte Bulgarların diğer Balkan devletleri ile anlaşmazlığı çözülmemişti. Bundan dolayı Bulgarlar, Romanya ile olan anlaşmazlığı çözmek için Saint Petersburg'ta yapılacak olan barış müzakerelerine katılmayı kabul etti. Rumenler ise iki gün öncesinde bu konferansa razıydı.³⁶⁷

Bazı Bulgar yetkililer Romanya ile bir anlaşma yapılmasını dile getiriyorlardı. Fakat Bulgar Hükûmeti Rumen taleplerine karşı direndi. Ayrıca Bulgarlar Rusya'ya çok güveniyordu. Bu durum Bulgar politikası için ciddi bir hataydı.³⁶⁸

Bulgarların Güney Dobruca'dan feragat etmemesi İkinci Balkan Savaşı'nda, Romanya'nın Bulgaristan'a karşı Yunanistan ile Sırbistan'la ittifak kurmasına zemin hazırladı. Bu ittifak İkinci Balkan Savaşı'nın kimler arasında olacağını belirlemiş oldu.³⁶⁹

İkinci Balkan Savaşı'nın başlayacağı dönemde 23 Ocak 1913 tarihinde Enver Paşa liderliğindeki İttihat ve Terakki Cemiyeti darbeyle İstanbul'da iktidarı ele geçirdi.³⁷⁰ Bu eylemi harekete geçiren ana unsur Osmanlı

³⁶⁴ Dumont, *Bir*, s. 72.

³⁶⁵ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları* C. 2, İstanbul: Devlet Arşivleri, 2013, s. 35.

³⁶⁶ Hall, *Balkan*, s. 102.

³⁶⁷ BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, s. 599.

³⁶⁸ Hall, *Balkan*, s. 103.

³⁶⁹ Hacısalihioğlu, "Bulgaristan", s. 165.

³⁷⁰ Cevdet Küçük, "Bâbîâli Baskını", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.04, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991, s. 390.

sadrazamı Kamil Paşa'nın Edirne'yi Bulgarlara verme düşüncesi idi. Jön Türkler imkânları dâhilinde Edirne'yi kurtarmak istiyorlardı. Silah zoruyla Kamil Paşa'yı istifa ettirmişlerdi. Osmanlı Devleti'nde savaşta başarısızlıktan sorumlu tutulan Harbiye Nazırı Nazım Paşa vurularak öldürüldü.³⁷¹ Eski Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa sadrazam oldu.³⁷² Mahmut Şevket Paşa'nın esas görevi ise Edirne'yi mümkün oldukça elde tutabilmektir.

Birinci Balkan Savaşının sonrasında galip devletlerin toprak paylaşımında anlaşamaması yeni bir Balkan savaşının çıkmasına sebep olacaktı. Çok geçmeden de Şubat 1913 tarihinde savaş yeniden başladı.³⁷³

3.2. İkinci Balkan Savaşını Başlatan Antlaşma: Londra Antlaşması

Savaşın tekrar başlamasını istemeyen Avrupalı devletler 17 Ocak 1913 tarihinde Osmanlı Devleti'nin İstanbul'daki elçileri vasıtasıyla ortak bir nota verdiler.³⁷⁴ Avrupalı devletler bu notada Osmanlı Hükûmetinin Avrupalı devletlerin tavsiyelerini kabul etmesini istiyordu.³⁷⁵ Avrupalı devletler özetle notada şunu söylüyordu:

“Osmanlı Hükûmeti Edirne'yi Balkan ittifakı devletlerine bırakmalı ve Ege adaları hakkında Avrupalı devletlerin vereceği karara uymalıdır. Bu tavsiyeyi dikkate almazsa Osmanlı Hükûmeti barışın kurulmasını engellemiş olacağı için ağır bir sorumluluk altına girmiş olacaktır. Savaşın tekrar başlaması halinde de İstanbul tehlikeye girecek ve savaş devletin Asya'daki vilayetlerine bulaşacaktır. Böyle bir durumda ise Avrupalı devletlerden herhangi bir yardım gelebileceği hesaba katılmamalıdır.”³⁷⁶

Osmanlı Devleti'nde yaşanan Bâb-ı Âli baskınına rağmen Avrupalı devletler ile Balkan devletleri 17 Ocak tarihli notanın karşılığını beklemeye karar vermişlerdi. Cevap gecikince barış görüşmelerinin kesildiğini ve 30

³⁷¹ Kaan, “Balkan”, ss. 642-643.

³⁷² Küçük, “Bâbıâli”, s. 390.

³⁷³ Cevdet Küçük, “Balkan Savaşı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.05, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 24.

³⁷⁴ BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, s. 500.

³⁷⁵ BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, s. 475.

³⁷⁶ Karal, *Büyük*, s. 335.

Ocak'ta savaşın başlayacağını bildirdiler. Bu durumdan sonra Mahmut Şevket Paşa Hükûmeti Edirne'nin Meriç nehrinin sol kıyısında kalan kısmından vazgeçmemekle beraber sağ kıyısında kalan bölgeyi Avrupalı devletlerin tensibine bırakıyor, adalar üzerinde de Avrupalı devletlerin vereceği karara uyacağını bildiriyordu.³⁷⁷ Osmanlı Hükûmeti ayrıca gümrük tarifeleri yükseltmek, eşitlik ilkesine göre ticaret anlaşmaları yapmak hakkının kendisine tanınması yabancı postahanelerin kapatılmasını ve barışın imzalanmasından sonra kapitülasyonların kaldırılması yolunda teminat verilmesini istedi.³⁷⁸ Bu istek esasında notanın kabul edilmemesini sağlamak için vurgulandı. Balkan devletleri de nota geciktiği için Osmanlı Hükûmetinin talepleri kabul edilemez olduğunu vurguladı.³⁷⁹

3 Şubat akşamı mütareke sona ermiş ve 4 Şubat'ta savaş tekrar başlamıştı.³⁸⁰ İşkodra, Edirne ve Yanya kaleleri kendisini savunmaya devam edecekti.³⁸¹ Özellikle Çatalca ve Gelibolu savaş mevzileri kendilerini savundu. Çatalca'da 150.000 Gelibolu'da 50.000 Osmanlı askeri bulunmaktaydı. Bulgar orduları ise hem Çatalca'da hem de Gelibolu'da Osmanlı askerlerinden daha üstün durumdaydı. Çatalca ve Gelibolu'da yapılan muharebede her iki devlette istediği neticeyi alamamıştı.³⁸²

Yunanistan 6 Mart'ta Yanya'yı ele geçirdi.³⁸³ 20 gün sonra da Edirne'ye geldiler. Mart ayında Şükrü Paşa'nın Sırp kuvvetlerince desteklenen Bulgarlara karşı kahramanca savunduğu Edirne'de kıtlık başladı. Askerlere günde 150 gr. tuzsuz ekmek ve yağsız un çorbasından başka bir şey verilemiyordu. Yemsizlik yüzünden hayvanlar kırılmaktaydı. 24 Mart'ta yoğun bir topçu ateşinden sonra saldırıya geçen Bulgar ve Sırp kuvvetleri 25 Mart'ta Osmanlıların ileri mevzilerine girmeye muvaffak olmuşlardı. 26

³⁷⁷Zekeriya Türkmen, "Mahmut Şevket Paşa", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003, s. 385.

³⁷⁸ BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, s. 519.

³⁷⁹ Karal, *Büyük*, s. 336.

³⁸⁰ Tetsuya Sahara, "Zulüm, Direniş ve İşbirliği: Balkan Savaşları Sırasında Güney Balkanlarda Türk-Bulgar İlişkileri", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 271.

³⁸¹ BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, s. 536-537.

³⁸² Karal, *Büyük*, s. 336.

³⁸³ BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, s. 533.

Mart'ta ileri hareketlerine başlayınca şehir teslim olmak zorunda kaldı.³⁸⁴ Bu olaydan sonra Trakya'da Osmanlı direnmesi sona ermiş bulunuyordu.³⁸⁵

Osmanlı Hükûmeti 26 Martta Edirne'nin düşmesinden sonra Avrupalı devletlerin barış için aracılığını kabul edeceğini Londra Hükûmetine bildirdi. 16 Nisan'da Bulgarlarla bir mütareke imzalandıktan sonra Londra'da barış görüşmelerine tekrar başlanmıştı.³⁸⁶ Bu defa görüşülecek fazla bir konu yoktu. 30 Mayıs'ta şu şartlarda barış imzalanmıştı.³⁸⁷

1. İş bu anlaşma imzalandıktan sonra Osmanlı Devleti ile müttefik devletler (Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ) arasında sonsuza kadar barış ve dostluk olacaktır. (madde 1)

2. Osmanlı Devleti Ege Denizi'nde Enez'den Karadeniz'deki Midye'ye kadar çizilen hattın batısında bulunan Arnavutluk hariç bütün topraklarını müttefik devletlere devredecektir.(madde 2)

3. Osmanlı Devleti müttefik devletlere Girit Adası'nı ve bu ada üzerindeki egemenlik hakkını devredecektir. (madde 4)

4. Osmanlı Devleti ve müttefik devletler Arnavutluk'un sınırları ile Ege Denizi'ndeki bütün Osmanlı adalarının geleceğini belirleme işini Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rusya, İngiltere, Fransa ve İtalya'ya bırakmayı kabul ettiklerini belirteceklerdir. (madde 3,5)

5. Osmanlı Devleti ile müttefik devletler arasında savaş durumundan ve toprak değişimi ile ilgili olarak doğan mali sorunları Paris'te oluşturulacak uluslararası komisyon çözecektir. (madde 6)

6. İş bu anlaşma Londra'da 30 Mayıs 1913 tarihinde imzalanmıştır.³⁸⁸ Anlaşma en kısa zamanda onaylanıp Londra'da karşılıklı değiştirilecektir. (madde 7)

Antlaşmanın ikinci maddesiyle Kırkkilise, Midye-Enez hattının dışında kalarak kaybedildi. Dolayısıyla bu anlaşmada en zararlı çıkan Osmanlı Devleti'ydi. En karlı olan ise Balkan devletleriydi. Ancak Balkan

³⁸⁴ Karabekir, *Edirne*, ss. 204-205.

³⁸⁵ Karal, *Büyük*, s. 337.

³⁸⁶ BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, ss. 435-437.

³⁸⁷ Uçarol, *Siyasi*, s. 525.

³⁸⁸ BDAGM, *Osmanlı*, C. 1, s. 610.

devletlerinin her biri diğzerinin daha çok kazanç elde etmesinden dolayı savaş tekrar gündeme geldi. Bu defa savaş Balkan devletlerinin kendi arasında olacaktı.³⁸⁹

3.3. Bulgaristan'ın Mağlubiyeti

Londra Antlaşması Osmanlı Devleti ile Balkan devletleri arasında barışı sağlamıştı. Fakat Balkan devletleri kendi aralarında bölgenin taksimi konusunda birbirlerine düşman kesilmişlerdi. Özellikle Makedonya konusunda istenilen anlaşma sağlanamadı.³⁹⁰ Makedonya sorunu Osmanlı Devleti ile Balkanlar arasındaki savaşın başlıca nedeniydi. Toprak paylaşımı sırasında da Balkan devletleri arasında bir savaş çıkmasına neden oldu.³⁹¹

Bulgaristan Balkan Savaşları boyunca ağır yükün kendisine düşmüş olduğundan Sırp'ların işgal etmiş olduğu Manastır'ı istiyordu. Ayrıca Yunanlıların ele geçirmiş olduğu Selanik bölgesini de istiyordu. Sırp'lar ele geçirmiş olduğu yerlerden çıkma niyetinde değildi.³⁹² Sırbistan bu isteklerini daha haklı göstermek için Makedonya'da ele geçirdikleri yerleri Bulgaristan'dan yardım almadan yaptığını buna karşılık Edirne'nin zaptında Bulgaristan'a yardım etmiş olduğunu Yunanlılara ve Karadağlılara kendisine düşen paydan toprak bırakmak durumunda kalmış olduğunu da öne sürmekteydi. Yunanistan ise Selanik'ten vazgeçmeyi düşünmüyordu. Ayrıca Batı Trakya kıyılarında yayılmada kendisini haklı saymaktaydı.³⁹³

Bulgaristan toprak paylaşımı konusunda istediği sınırların Sırbistan'a ve Yunanistan'a dayanması Sırbistan ve Yunanistan'ın Bulgaristan'a karşı bir ittifak yapmasına zemin hazırladı. Bulgaristan ise Makedonya konusunda Sırp'ların teklifini reddetti.³⁹⁴ 1913 yılı Şubat ayının sonlarına doğru Sırbistan ile Yunanistan arasında başlayan görüşmeler 1 Haziran'da bir ittifak anlaşmasıyla neticelendi.³⁹⁵ Bulgaristan bu durumu kabul etmeyip iki devlete karşı savaşmayı düşünüyordu. Ayrıca Sırbistan ve Yunanistan Bulgaristan'a karşı savaşıldığı takdirde Romanya'nın da yardımını sağlamış

³⁸⁹ Karal, *Büyük*, s. 338.

³⁹⁰ BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, s. 24.

³⁹¹ Karal, *Büyük*, s. 338.

³⁹² BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, s. 29.

³⁹³ Karal, *Büyük*, s. 339.

³⁹⁴ BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, s. 39-41.

³⁹⁵ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 683.

oldu. Bu defa Rusya devreye girip aracılık yapmak istesede Bulgaristan Rusya'nın aracılığını etkisiz bırakmaya kalkıştı.³⁹⁶

29 Haziran 1913'te Bulgar kuvvetleri Sırlara karşı saldırıya geçmişti. Böylece İkinci Balkan Savaşı başlamış oldu. Savaş altı hafta kadar sürmüştü. Bulgarların kesin bir yenilgisi ile son buldu.³⁹⁷ Bulgarlar kolay bir zafer sağlayacaklarını düşünmüşlerdi. Ancak Yunanlılar ile Sırlar Bulgar saldırılarına karşı hazırlıklıydılar. Bulgar kuvvetleri ise ilk çarpışmalardan sonra geriye çekilmeye başladı. 8 Temmuz 1913 tarihinde Sırlar Bulgar sınırına doğru ilerlemekteydi. 5 Temmuz'da ise Yunanlılar Usturumca'ya girmişlerdi. 10 Temmuz'da Bulgaristan'a karşı savaşa girmiş olan Romanya Silistre'yi aldıktan sonra Sofya üzerine yürümeye başladı.³⁹⁸

Muharebeler devam ederken Osmanlı kuvvetleri Midye-Enez hattını³⁹⁹ aşarak Doğu Trakya'da ilerleyerek Edirne'yi istirdâd etti.⁴⁰⁰ Bu durumda Bulgaristan Birinci Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin durumuna düşmüştü.⁴⁰¹ Bundan sonra Bulgar Kralı Ferdinand savaşın durdurulması için Romanya kralına başvurdu. İsteği kabul edilerek barış görüşmelerine 20 Temmuz'da Bükreş'te başlanacağı kendisine bildirildi.⁴⁰²

İkinci Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti Balkan devletlerinin anlaşmazlıklarından faydalanmak istiyordu. Fakat Osmanlı Hükûmeti karşı saldırı için nasıl bir plan yapabileceğini tam olarak belirleyememişti. Devletin yeni bir savaşa girmesi için iç ve dış koşullar elverişli değildi. Ayrıca siyasal partiler arasında sert bir münakaşa vardı. 11 Haziran'da Hürriyet ve İtilafçıların kurdukları bir pusu ile Sadrazam ve Harbiye Nazırı Mahmut Şevket Paşa öldürülmüştü.⁴⁰³ Sait Halim Paşanın sadrazamlığında kurulan İttihatçı Hükûmet bu defa muhaliflerin peşine düştü. Osmanlı Devleti'nin hazinesinde memur ve askerin maaşını ödemek için parası

³⁹⁶ Karal, *Büyük*, s. 340.

³⁹⁷ Daniela Viktoria Buşa, "Romanya ve Balkan Savaşları: Balkanlar Üzerine Mülâhazalar", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 361.

³⁹⁸ Karal, *Büyük*, s. 340.

³⁹⁹ BOA, DH.SYS, 112/61 (02 Ramazan 1331/05 Ağustos 1913).

⁴⁰⁰ BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, s. 53.

⁴⁰¹ BOA, HR.SYS, 2916/78 (14 Temmuz 1913).

⁴⁰² Karal, *Büyük*, s. 340.

⁴⁰³ Feroz Ahmad, *İttihat Ve Terakki. 1908-1914*, çev. Nuran Yavuz, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2007, s. 161.

kalmadı. İstanbul Rumeli'den gelen göçmenler, yaralıları ve hastalarla doluydu. Genel tabloya bakıldığında Osmanlı Devleti'nin yeni bir savaşa girmesi oldukça güç ve neticesi karanlık bir girişimdi.⁴⁰⁴

Bu tabloya rağmen ittihatçı grubunda bulunan Talat Paşa en azından Edirne'nin geri alınmasını istiyordu. Talat Paşa Dâhiliye Nazırı olduğu için kabinedeki diğer üyeleri bu düşüncede toplamaya başlamıştı. Edirne üzerinden yapılacak bir saldırı Avrupalı devletlerinin karşı gelmesine neden oldu. Hatta Fransa, İngiltere ve Almanya savaşa karışılmaması önerisinde bulunmuştu. İkinci Balkan Savaşı'nda yaşanan gelişmeler ve Bulgar ordularının yenilmesi İstanbul'da savaşa girme taraftarlarını kuvvetlendirdi.⁴⁰⁵ Talat Paşa, hükûmet üyeleri arasında bir fikir birliği sağladıktan sonra borçlanmaya gitti. Başkomutan İzzet Paşa ile karargâhta görüşen Talat Paşa artık hazırlık hareketlerine geçilmesini istiyordu. Talat Paşa bunu yaparken de Avrupalı devletlerinin psikolojik etkisini göz önünde bulundurmak istedi.⁴⁰⁶

Osmanlı Devleti her ne kadar Avrupalı devletlerin tepkisine yol açmayacak şekilde Edirne'yi almak isteselerde iki olaydan dolayı niyetleri ortaya çıkmıştı. Birincisi 13 Temmuz'da Yunanlıların Dedeoğaç'ı almaları ve Edirne üzerine yürüyecekleri ihtimalinin ortaya çıkması. İkincisi ise Bulgar Hükûmetinin savaşta mağlup olması durumundan dolayı Romanya kralına barış için başvurmasıydı. 19 Temmuz'da Osmanlı Hükûmeti İstanbul'un güvenliğini sağlamak ve Bulgar işgali altında bulunan Türklere yapılmakta olan zulümleri önlemek için ordusunu Midye-Enez hattına gönderdiğini bildirdi.⁴⁰⁷ Bu bildirin Avrupalı devletlerin eline geçmesinden bir gün sonra Türk kuvvetleri bir direnmeye rastlanmaksızın 22 Temmuz günü Edirne'ye girmişti.⁴⁰⁸

Edirne muzafferiyetinden sonra Osmanlı Devleti Batı Trakya'nın da alınmasını istiyordu. Batı Trakya Edirne vilayetinin Ortaköy, Kocaali kazalarıyla Dedeoğaç, Gümülcine sancaklarını kapsamaktaydı. Nüfusun

⁴⁰⁴ Karal, *Büyük*, s. 341.

⁴⁰⁵ BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, s. 53.

⁴⁰⁶ Karal, *Büyük*, s. 342.

⁴⁰⁷ ATASE, BLH. K. 149, D. 119, F. 04 (17 Temmuz 1329/30 Temmuz 1913)

⁴⁰⁸ Karal, *Büyük*, s. 342.

büyük bir bölümü Türk ve Müslümandı. Birinci Balkan Savaşı sırasında Bulgarların eline geçmişti. İkinci Balkan Savaşı'nda Bulgarlar Sırp ve Yunan ordularına karşı savaştığından Batı Trakya'da ufak çaplı çeteler kaldı. Batı Trakya sorununu Teşkilat-ı Mahsusa milis kuvvetleri ile çözmeye çalışacaktı.⁴⁰⁹ Teşkilat-ı Mahsusa Batı Trakyalılarla işbirliği yaparak bu bölgeyi Bulgar çetelerinden temizledi. Teşkilat-ı Mahsusa bu işi “Garbi Trakya Teşkilatı Milli Komutanlığı” adıyla başarmıştı. Bu başarıdan sonra Batı Trakya'da bağımsız bir geçici hükûmet kuruldu.⁴¹⁰ Hükûmetin merkezi Gümülcine'ydi.⁴¹¹ Dedeağaç, İskeçe, Eçirdere, Darıdere, Kırcaali ve Koşukavak şehirleriyle diğer bazı ilçeler bu hükûmetin sınırları içinde kaldı. Bu hükûmet Temmuz ortalarından Eylül ortalarına kadar varlığını devam ettirmişti.⁴¹²

Edirne'nin geri alınması ve Batı Trakya'nın Osmanlı Devleti'ne geçmesi Avrupalı devletlerini bir hayli kızdırdı.⁴¹³ Özellikle Rusya daha önce yapılan anlaşmayı bozan Osmanlı Devleti'ne tehdit yağdırıyordu.⁴¹⁴ Enver Paşa ve Başkomutan Vekili İzzet Paşa Edirne'nin alınması konusunda geri adım atmayacağını beyan etmişlerdi. Bu durumun vahim olduğunu düşünen Avrupalı devletler İstanbul'daki elçilerine birer nota gönderdi. Bu notada Avrupalı devletler, Londra Antlaşması'nın maddelerine saygı gösterilmesini ve Osmanlı kuvvetlerinin Midye-Enez hattının gerisine çekilmesini istedi.⁴¹⁵ İttihat ve Terakki Hükûmeti önderliğindeki Osmanlı Devleti ise bu notaya karşılık Midye-Enez sınırı ile İstanbul ve Boğazların güvenliği sağlanamaz şeklinde karşılık verdi.⁴¹⁶

Osmanlı Devleti'nin bu tavrını Almanya ve Avusturya da kabul etmedi. Avrupalı devletler ilk etapta mali boykot uyguladılar.⁴¹⁷ Sonra Osmanlı topraklarını daha doğrusu Edirne'yi abluka altına alacaklarını bildirmişlerdi.

⁴⁰⁹ BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, s. 71-72.

⁴¹⁰ Yusuf Halaçoğlu, Halit Eren, “Batı Trakya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 05, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 145.

⁴¹¹ Poincare, *Ateş*, s. 13.

⁴¹² Karal, *Büyük*, s. 343.

⁴¹³ Sean Mcmeekin, *I. Dünya Savaşı'nda Rusya'nın Rolü*, çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013, s. 46.

⁴¹⁴ BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, s. 76.

⁴¹⁵ BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, ss. 84-86.

⁴¹⁶ Karal, *Büyük*, s. 344.

⁴¹⁷ BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, ss. 127-128.

Fakat ilerleyen zamanlarda Avrupalı devletler, Osmanlı ile Bulgarlar arasındaki meseleye daha fazla karışmayarak iki devleti anlaşma yapması hususunda baş başa bıraktı.⁴¹⁸

Doğu Trakya'dan gelen sevindirici haberlerden sonra Osmanlı Hükûmeti daha önce kaybedilmiş olan bölgeleri yapılacak anlaşmalarla geri kazanmaya çalıştı.⁴¹⁹ Bilhassa İstanbul'a yakın olması ve Doğu Trakya'nın stratejik bölgesi olan Kırkkilise'nin, yapılacak olan anlaşmalarla geri alınması için girişimlerde bulunulmuştu.⁴²⁰

3.4. Bükreş Antlaşması

30 Temmuz'da Bükreş'te yapılan toplantıya Yunan delegasyonu Venizelos, Sırp delegasyonu Pasiç, Karadağ Başbakanı Vukotić ve ev sahibi heyeti başkanı Titu Maioresku katıldı. Avrupalı devletler ise Bükreş'teki büyükelçiler vasıtasıyla toplantıya katıldı. Osmanlı Devleti toplantıya çağrılmadı. Bu durum Bulgaristan için dezavantajdı.⁴²¹

Bükreş'teki toplantıya Bulgaristan'ın yeni maliye Bakanı Dimitri Tonchev katılmıştı. Tonchev'in esas amacı muzaffer olan üçlü ittifakı bölmektir. Fakat Yunanlıların, Sırpların ve Rumenlerin birlikte Bulgarlara karşı cephe açması Tochev'in umudunu yitirdi.⁴²²

Bükreş Barış Antlaşması'ndaki en önemli maddeler şunlardı:⁴²³

1. Romanya-Bulgaristan sınırı, Tutrakan'ın Batısında Tuna'dan ayrılacak Ekrene (Akranıye)'nin Güneyinden Karadeniz'e ulaşacaktı.
2. Sırbistan-Bulgaristan sınırı, Vardar ve Struma-Karasu Ovalarının su bölümü çizgisi olacaktı.
3. Yunanistan-Bulgaristan sınırı, Serez ve Drama'nın Kuzeyinden geçerek ve Kavala'nın 30 kilometre Doğusunda Mesta Karasu'nun ağzında Ege'ye ulaşacaktı.

⁴¹⁸ Karal, *Büyük*, s. 345.

⁴¹⁹ ATASE, BLH. K. 149, D. 119, F. 06 (21 Temmuz 1329/ 3 Ağustos 1913).

⁴²⁰ ATASE, BLH. K. 149, D. 119, F. 07 (25 Temmuz 1329/ 7 Ağustos 1913).

⁴²¹ Hall, *Balkan*, s. 163.

⁴²² Hall, *Balkan*, s. 163.

⁴²³ Uçarol, *Siyasi*, s. 532.

Bulgarlar ilk olarak Rumenlerle anlaşmışlardı ve Güney Dobruca'yı Rumenlere vermeyi kabul etmişlerdi. Rumenler hem Güney Dobruca'yı hem de Bulgaristan'ın zayıflaması ile ilgili amaçlarını elde ettikten sonra Bulgarlara karşı ılımlı siyaset izlemeye başladı.⁴²⁴ Rumenler her ne kadar Bulgaristan'ın güçlenmesini istemiyorsa da Sırp-Yunan ittifakının güçlenmesini de istemiyordu. Rumenler bu şekilde Balkanlar'da en güçlü devlet olarak kalacaktı.⁴²⁵

Bükreş'teki toplantıda Bulgaristan ile eski müttefikler arasındaki en önemli problem Makedonya'nın paylaşılmasıydı. Sırlar ile Bulgarlar arasındaki Makedonya sorununa Rusya ile Avusturya-Macaristan müdahale etti. Rusya ve Avusturya-Macaristan'ın baskıları üzerine Sırlar taleplerini daha ılımlı hale getirmek mecburiyetinde kaldı.⁴²⁶

Bulgaristan ile Yunanistan arasındaki en önemli problem Kavala idi.⁴²⁷ Avrupalı devletler bu iki Balkan devletlerinin arasına girerek Kavala'nın paylaşılması konusunda fikir ayrılığına düşmüşlerdi. Avusturya ve Rusya Bulgaristan'ın Kavala'yı almasını isterken Almanya ve Fransa Yunanlıları desteklemişlerdi. Neticede Almanlar Yunanlıları destekleyerek limanın Yunanistan'a bağlanmasında önemli rol oynadı.⁴²⁸

Karadağlılar Makedonya'daki Sırp emellerini desteklemek suretiyle Yenipazar Sancağının Sırlar ile aralarında bölüşülmesini istiyorlardı. Karadağlılar Birinci Balkan Savaşı'nda istediği başarıyı elde edememişlerdi. İkinci Balkan Savaşı'na katılmalarının tek nedeni ise bu bölgenin Sırlar ile paylaşılmasında bir avantaj elde etmektir. Karadağlılar bunda başarılı oldular. Çünkü Sırbistan Bükreş'te Sancak'ın büyük bir bölümünü Karadağ'a verdi.⁴²⁹ Karadağ ile Sırbistan arasında 7 Kasım'da anlaşma imzalanmış ve toprak paylaşımında anlaşmışlardı.⁴³⁰

⁴²⁴ Cengiz Okman, "Tarihsel Perspektifte Balkanlar'da İstikrar", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 45.

⁴²⁵ Hall, *Balkan*, s. 164.

⁴²⁶ Hacısalihoğlu, "Bulgaristan", s. 166.

⁴²⁷ Armaoğlu, *19. Yy.*, s. 688.

⁴²⁸ Hall, *Balkan*, s. 165.

⁴²⁹ Hall, *Balkan*, s. 165.

⁴³⁰ Buşa, "Romanya", s. 362.

Bükreş'teki toplantı 8 Ağustos'ta bitti. İki gün sonra Bükreş Antlaşması imzalandı.⁴³¹ Bu anlaşmanın neticesinde Makedonya üç parçaya ayrıldı. Yunanistan Ege bölgelerini, Sırbistan Makedonya'nın en büyük bölümünü yani Vardar Havzası'nı almışken Bulgaristan sadece Pirin Makedonya'sı diye bilinen güneydoğu köşesini almıştı.⁴³²

Bükreş Antlaşması Yunanistan, Sırbistan ve Romanya için zaferdi. Ancak Bulgarlar için bu anlaşma büyük bir felaketti. Çünkü Bulgarlar Birinci Balkan Savaşı'nda elde ettiği Batı Trakya topraklarını büyük ölçüde bu anlaşmada kaybetti. Yani Bulgarlar Bükreş Antlaşması'nı nihai bir çözüm olarak görmedi. Bu konuda Bulgar lideri Dimitur Tochev “*ya büyük güçler bunu değiştirir ya da biz bunu parçalarız*” demişti.⁴³³

3.5. İstanbul Antlaşması: Kırkkilise'nin İstirdâtı

Bulgarlar Bükreş'te ağır kayıplar vermesinden sonra bu defa Osmanlı Devleti ile barış yapmak zorunda kaldı.⁴³⁴ Bulgarlara sadece Rusya yardım ediyordu. Ancak Rusya diğer Avrupalı devletlerin Balkan sorununda adım atmamasından dolayı Bulgaristan'a olan desteğini geri çekti.⁴³⁵

Bulgaristan ile Osmanlı Devleti arasındaki görüşmeler 6 Eylül'de başladı.⁴³⁶ Bulgaristan'ı Andrei Toshev, Grigor Nachoviç ve General Savov temsil etmişti.⁴³⁷ Osmanlı Devleti'ni Hariciye Nazırı Mehmet Talat Paşa, Mahmut Paşa ve Halil Bey temsil etti.⁴³⁸ Bulgarlar hâlâ en azından elinde tuttuğu Kırkkilise'yi muhafaza etmek istiyorlardı. Ancak Osmanlı diplomatları bunun kesinlikle kabul edilemeyeceğini vurgulayarak alınan yerlerin Osmanlı'ya ait olduğunu söylemişlerdi.⁴³⁹

İstanbul Barış Antlaşması'nın başlıca koşulları şunlardı:⁴⁴⁰

1. İki ülke arasındaki sınır, Karadeniz kıyısında bulunan “Rezavaya” (Rezve) suyu ağzından başlayarak bu suyun çıkışı yönünde,

⁴³¹ Poincare, *Ateş*, s. 13.

⁴³² Hall, *Balkan*, s. 165.

⁴³³ Hall, *Balkan*, s. 166.

⁴³⁴ Tasvir-i Efkâr Gazetesi (28 Eylül 1913).

⁴³⁵ Armaoğlu, *19. Yüzyıl*, s. 689.

⁴³⁶ İkdâm Gazetesi (29 Eylül 1913).

⁴³⁷ Sabah Gazetesi (30 Eylül 1913).

⁴³⁸ Aydın, *Balkanların*, s. 476.

⁴³⁹ Hall, *Balkan*, s. 167.

⁴⁴⁰ ATASE, BLH. K. 151, D. 126, F. A-1/A-1-3 (29 Eylül 1913).

Tunca'nın batısından Meriç'in Mustafa Paşa Köprüsü'nün Doğusunda Kuzeye doğru buradan, Meriç'in dirseğinden Güneye doğru Arda ile Meriç arasındaki sırtları daha sonra Arda'nın sağ kıyısını izleyerek "Meriç"e ulaşacak; bu noktadan itibaren de, Meriç yatağını nehrin iki kola ayrıldığı noktaya kadar oradan da "Ferecik" in civarından geçen sağ kolun yatağını izleyerek "Adalardenizi" ne ulaşıp son bulacaktır (Madde 1).

2. Antlaşmanın imzalanmasından sonra taraflar arasında diplomasi ilişkileri ile posta, telgraf ve tren ulaşımı hemen yeniden başlayacaktır (Madde 3,4).
3. Bulgaristan'a "geri dönen toprakların" tekrar işgali sırasında, kanunen kurulacak hükûmet tarafından belirlenecek ve halka ilan edilecek iki haftalık sürenin bitiminde, işbu genel aftan yararlanma hakkı geçersiz olacaktır (Madde 6).
4. Bulgaristan'a bırakılan topraklarda bulunan halk, dört yıl içinde Osmanlı uyruğuna geçebilecek; Bulgaristan'da Bulgar uyruğunda bulunan Müslümanlar, Bulgarlarla aynı yönetim, siyasi, dini ve ibadet hak ve özgürlüklerine sahip bulunacaklardır. Müslümanların geleneklerine uyulacaktır (Madde7, 8).
5. Taraflar, mezarlıklara ve özellikle savaş meydanlarında hayatlarını kaybeden askerlerin gömülü oldukları yerlere saygı göstermek üzere illerdeki memurlarına gerekli emirleri vereceklerdir (Madde 14).
6. Londra Antlaşması'nın önceki maddelerle kaldırılmamış ya da değişiklik yapılmamış hükümleri Osmanlı Devleti ile Bulgaristan Krallığı hakkında geçerliliğini koruyacaktır (Madde 19).
7. Antlaşma, 6-29 Eylül 1913 tarihinde iki nüsha olarak İstanbul'da düzenlenmiştir. (Madde 20).
8. Sofya'da bir Baş müftü bulunacak ve bu başmüftü, Bulgaristan'daki müftülerin şeriata ait iş ve hakları için İstanbul'daki Şeyhülislam ve Bulgaristan mezhepler vekâleti ile yapılacak ilişkilere aracılık edecek, Müslümanların dini ve cemaat işlerini yürütecektir. Baş müftü Bulgaristan müftüleri, müftüler de Bulgaristan Müslüman seçmenleri tarafından seçilecektir (" 2 Numaralı Ek", Madde 1,2).

Yukarıdaki maddelerden de anlaşıldığı üzere Midye-Enez sınırındaki düz çizginin dışında kalan Kırklareli, Lüleburgaz-Pınarhisar ve Edirne Osmanlı Devletine geri bağlanmıştı.⁴⁴¹ Ayrıca anlaşma imzalandıktan sonra da geçici hükümet ortadan kalkmıştı.⁴⁴² Bulgarlar bu kötü yenilgiden sonra ilerleyen tarihte Yunanistan ve Sırbistan'a karşı bir savaş düzenleyerek Makedonya'nın geri alınmasını konusunda Osmanlı Devleti ile ittifak girişiminde bulunacaktı.⁴⁴³

İstanbul Anlaşması 30 Eylül 1913 tarihinde imzalandı.⁴⁴⁴ Fakat ittifak girişimi için görüşmeler sonbahar boyunca devam etti. Bu ittifak girişimi hiçbir zaman kesin bir anlaşmaya ulaşamamıştı.⁴⁴⁵

İstanbul Anlaşması'yla Osmanlı Devleti Birinci Balkan Savaşı'nda kaybettiği alanları geri kazandı.⁴⁴⁶ Edirne, Lüleburgaz-Pınarhisar ve Kırkkilise'nin geri alınması hem Avrupa'daki ilk başkent hem de başkent İstanbul'un güvenliğini sağlamıştı.⁴⁴⁷ Özellikle Kırkkilise'nin istirdâdı İstanbul yol güvenliği açısından son derece önemliydi. Çünkü bölgenin düşman tarafından uzun süre işgal altında kalması, İstanbul'un kısa sürede düşmesine olanak sağlardı. Dolayısıyla Kırkkilise'nin geri alınması Osmanlı başkentinin güvenliğini tehdit eden unsuru ortadan kaldırdı. Hatta bu başarıyla İstanbul'un güvenliği Birinci Dünya Savaşı'na rağmen 16 Mart 1920 tarihine kadar sağlandı.

İstanbul Anlaşması'yla Balkan Savaşları tam olarak sona ermemişti. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında 14 Kasım 1913 tarihinde Atina anlaşması imzalandı.⁴⁴⁸ Ancak bu anlaşmada her ne kadar ilişkiler yeniden kurulmuşsa da Ege Adaları sorunu çözülemedi. Oniki adaların İtalyanların elinde olması ve Bozcaada ile Gökçeada'nın Çanakkale'ye erişim açısından stratejik önemi bu sorunu karmaşık bir hale getirdi. Avrupalı devletler 1914'ten önce bu sorunu çözememişlerdi. Bu durumdan sonra Yunanlılar ile

⁴⁴¹ ATASE, BLH. K. 422, D. 22, F. 14 (27 Eylül 1329/10 Ekim 1913).

⁴⁴² Sabah Gazetesi (30 Eylül 1913).

⁴⁴³ BOA, BEO 4198/314824 (18 Şaban 1331/23 Temmuz 1913).

⁴⁴⁴ BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, s. 184.

⁴⁴⁵ Hall, *Balkan*, s. 167.

⁴⁴⁶ BOA, Dahiliye Mütenevvia (DH.MTV), Dosya No: 34 Gömlek No: 59 (24 Şaban 1331/29 Temmuz 1913).

⁴⁴⁷ ATASE, BLH. K. 149, D. 119, F. 15 (2 Ağustos 1329/15 Ağustos 1913).

⁴⁴⁸ Aydın, *Balkanların*, s. 479

Osmanlı arasındaki ilişkiler daha da gerginleşmişti. Daha sonra 15 Mayıs 1919 tarihinde Yunanistan'ın İzmir'i işgal etmesiyle Kurtuluş Savaşı başladı.⁴⁴⁹

Osmanlı Devleti ile Sırbistan arasında 14 Mart 1914 tarihinde İstanbul Antlaşması imzalandı. Bu anlaşma Londra anlaşmasının tekrarıydı. Karadağlılar ise Osmanlılar ile hiçbir zaman bir anlaşma imzalamadılar. İkinci İstanbul Antlaşması ile Balkan Savaşları nihayet sona erdi. Çatışmalar belli aralıklarla dokuz buçuk ay sürmüştü. Ancak sadece on ay sonra Balkanlar'da tekrar savaş başladı. Bu savaş Avrupa'da genelleşerek tüm dünyaya yayılmıştı.⁴⁵⁰

3.6. Balkan Savaşlarının Maliyeti

Birinci Balkan Savaşı Sırbistan'a 590.000.000 Karadağ'a 100.000.000 Yunanistan'a 467.000.000 ve Bulgaristan'a 1.300.000.000 franka mal olmuştu. Ancak bu rakamlar döneme ait ve muhtemelen 1912-1913 genel balkan felaketinin daha hassas bir ekonomik değerlendirmesi için yol gösterici niteliğindedir. Osmanlı Devleti'nin maliyetleri açık değildir.⁴⁵¹

Tüm bu devletler topraklarını genişletmek için devasa meblağlar kullandı. Hatta Balkan devletlerinin balkan muharebelerinde bütçeleri yetersizdi. Savaşta kendi çıkarları gereği galip olmak için Avrupalı devletlerden büyük oranda borç almışlardı. 1914 Ağustos sonunda bunun çok küçük bir kısmını karşılayabilmişlerdi. Daha sonra bu alınan borçların hiçbiri ödenmemişti.⁴⁵²

3.7. Balkan Savaşları Sonunda İnsani Kayıplar

İnsani kayıplar konusunda ciddi farklılıklar görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebi kayıt yönetiminin ve korunmasının kötü olmasından kaynaklanmaktaydı. Ayrıca salgın hastalıkları ve bunun sonucundaki sivil ölümleri durumu daha da karmaşıklaştırmaktadır.⁴⁵³

⁴⁴⁹ Cevdet Küçük, "Oniki Ada", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 33, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007, s. 354.

⁴⁵⁰ Mehmet Beşikçi, *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Seferberliği*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015, s. 4.

⁴⁵¹ Hall, *Balkan*, s. 184.

⁴⁵² Aydın, *Balkanların*, ss. 454-461.

⁴⁵³ Hall, *Balkan*, s. 179.

Birinci Balkan Savaşı'nda Bulgar kayıpları 19.000'i hastalıktan olmak üzere 33.000'i ölü 50.000'i yaralıdır. Bunun anlamı sadece Birinci Balkan Savaşı'nda Bulgar ordusunun %21'lik bir kayıp oranına sahip olduğudur. İkinci Balkan veya müttefikler arası savaşta Bulgar kayıpları 18.000 ölü 60.000 yaralı ve 15.000 hastalık nedeniyle ölümdür. İkinci Balkan Savaşı'ndaki yüksek kayıplar sadece altı hafta içerisinde meydana gelmişti. Yunan kayıpları Birinci Balkan Savaşı'nda 5.169 ölü 23.502 yaralı ve hasta İkinci Balkan Savaşı'nda ise 2.563 ölü 19.307 yaralı ve hasta şeklinde oldu. Birinci Balkan Savaşı Karadağ'a 2.836 ölü ve 6.602 yaralıya mal oldu. Karadağlılar İkinci Balkan Savaşı'nda ayrıca 240 ölü ve 961 yaralı verdiler. Balkan Savaşı'nda Sırp kayıpları 36.550 ölü ve 55.000 yaralı olarak tahmin edilmektedir. Bunların toplamının 82.000 olmasına rağmen, gerçek rakam 91.000'e kadar ulaşmıştı. Sırp kayıplarıyla ilgili diğer rakamlar Sırp'ların Bulgaristan'a karşı savaşta 9.000 ölü 5.000 koleradan ölüm ve 36.000 yaralı verdiklerine işaret etmektedir. Sırp'lar Bulgaristan'a karşı savaşta Osmanlı Devleti'ne karşı savaş sırasında uğradıklarından muhtemelen daha fazla kayıp verdiler. Balkan Savaşları bir nesil Bulgarı, Karadağlıyı, Yunanlıyı ve Sırbı yok etti. Bu durum özellikle her iki savaşta yüksek kayıplara uğrayan Bulgaristan için geçerliydi.⁴⁵⁴

Osmanlı Devleti'nin kayıplarını belirlemek çok zordur. Osmanlı kuvvetleri birçok kez muharebe alanından çekildikleri veya kaçtıkları için Osmanlılar, ölü ve yaralı sayısı hakkında güvenilir tahminleri ortaya çıkartamamışlardı. Osmanlı askeriyesinin seferberlik planlamasına göre ulaşılması hedeflenen personel miktarları, Şark Ordusu için 478.848 ve Garp Ordusu için 333.815 olmak üzere toplam 812.663 askerdi. Fakat 22 Ekim 1912'de taarruza başlamasına karar verilen Şark Ordusu, 21 Ekim 1912 itibarıyla ancak 115.000 kişilik bir insan gücüne ulaşabildi. Garp Ordusu'nun mevcudu ise 19 Ekim 1912 tarihinde 175.000 kişiydi. Bu rakamlarla beraber eldeki verilere göre Osmanlı zayıfatı yaklaşık 340.000 idi. Bu sayının 50.000'inin muharebede, 75.000'inin hastalıktan öldüğü; 100.000'inin yaralı ve 115.000'inin savaş esiri olduğu tahmin

⁴⁵⁴ Hall, *Balkan*, s. 180.

edilmektedir.⁴⁵⁵ Bu yüksek sayıdaki Osmanlı kayıpları Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecini hızlandırdı. Ayrıca Osmanlı Trakya'sı ve Bulgaristan'da çok sayıda sivil 1912 Sonbaharında kolera ve dizanteri felaketine yenik düşmüşlerdi.⁴⁵⁶ Bununla beraber Bulgarlar Kırkkilise'yi işgal ettiği yıllarda pek çok insanı katletti.⁴⁵⁷ Kırkkilise'nin dışında Babaeski ve Midye bölgesinde de mezalim yaptı.⁴⁵⁸

İstanbul Antlaşması'yla yeniden Osmanlı toprağı olan Kırklareli Birinci Dünya Savaşı boyunca Osmanlı sınırları içinde kaldı. Savaştan sonra 26 Temmuz 1920 tarihinde bu sefer Yunanistan tarafından işgal edildi. Şehir iki sene Yunan işgal ve istilası altında kaldıktan sonra 10 Kasım 1922'de Osmanlılar tarafından geri alındı.⁴⁵⁹ Bulgarlar ve Yunanlılar Kırklareli ve çevresini baştan aşağı yakıp, yıkmış ve yağma etmişti. Halkın büyük kısmı göç etmek zorunda kaldı. Son olarak 1923 Lozan Antlaşması'yla Kırklareli'nde bulunan Yunan ve Bulgar azınlıklar iade edilmişti.

⁴⁵⁵ Mehmet Beşikçi, “ On Yıllık Harp Ve Topyekûn Seferberlik”, *Dünya Savaş Tarihi, Osmanlı Askerî Tarihi, Kara, Deniz Ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)*, ed. Gültekin Yıldız, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013, ss. 215-218.

⁴⁵⁶ BDAGM, *Osmanlı*, C. 2, s. 205.

⁴⁵⁷ BOA, BEO 4189/314124 (01 Recep 1331/06 Haziran 1913).

⁴⁵⁸ BOA, DH. MKS, 1/1 (20 Temmuz 1329/2 Ağustos 1913).

⁴⁵⁹ Veysi Akın, *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1996, s. 136.

SONUÇ

Kırkkilise Osmanlı Devleti tarafından fethedilmeden önce İskitler, Persler, Makedonlar, Roma ve Bizans Devleti gibi devletlerin hâkimiyeti altındaydı. 1368 yılında Sultan Murad döneminde fethedilerek Osmanlı toprağı haline gelmiştir.

Şehrin fethinden 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi'ne kadar düşman ayağı basılmayan Kırkkilise bu tarihten itibaren zaman zaman işgallere maruz kalmıştır. Daha sonra 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nin akabinde imzalanan Ayastefanos Antlaşması'yla Kırkkilise Bulgaristan'a bırakılıyordu. Ancak Avrupalı devletlerin baskısı sonucunda, Berlin Kongresi kararlarıyla bu bölge tekrar Osmanlı Devleti'ne iade edildi. Bulgaristan bu karardan memnun olmayıp ilerleyen süreçte bu toprakları geri kazanmak için Rusya ile birlikte adım atmıştı.

Fransız İhtilali'yle başlayan milliyetçilik akımları Balkan coğrafyasında etkili oldu. Rusya'nın Panislavizm politikası ile milliyetçilik akımının etkisi birleşince Balkanlardaki gayrimüslim tebaa Osmanlı Devleti'nden ayrılmak istedi. Özellikle Slav kökenliler Rusya'nın kışkırtmaları sonucunda bağımsızlık için mücadele etmişti.

Osmanlı Devleti'nde yaşanan 1909 darbesi, topraklarını genişletmek isteyen Balkan devletleri için birinci fırsattı. Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp Savaşı'nda İtalya'ya yenilmesi ise ikinci fırsattı. Balkan devletleri, Osmanlı topraklarının işgali için zemin oluştuğundan dolayı bundan sonraki süreçte Avrupalı devletlerin desteğini almak istiyordu. Özellikle Kırkkilise'nin işgali için Rusya Bulgaristan'ı destekledi.

7 Ekim 1912 tarihinde Balkan Savaşı başladı. Osmanlı Devleti daha Trablusgarp Savaşı'nı tamamlamadan ikinci savaş başlamıştı. Devletin iki savaşı birden götüreceği gücü yoktu. Sonunda 18 Ekim 1912 tarihinde İtalya ile Uşi Antlaşması imzalandı. Osmanlı Devleti bundan sonra Balkan devletleri ile mücadele edecekti.

Birinci Balkan Savaşı'nda Osmanlı Devleti mağlup oldu. Ancak Balkan devletleri savaşın sonucunda kendi aralarında toprak paylaşımı

yapamadıkları için bu defa ikinci bir savaş patlak vermişti. Bu kez Bulgaristan'a karşı Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ ittifak kurarak hak iddia ettikleri yerleri almak için İkinci Balkan Savaşı'nı başlattılar. Osmanlı Devleti ise bu savaştan faydalanarak Midye-Enez hattının batısında kaybettiği Edirne, Kırkkilise (Kırklareli), Lüleburgaz-Pınarhisar ve Vize mevkilerini geri almak için saldırıya geçmişti. Talat Paşa önderliğindeki İttihat ve Terakki Hükûmeti, askeri harekâta başarılı olduktan sonra 29 Eylül 1913 tarihinde İstanbul Antlaşması'nın imzalanmasıyla Edirne, Kırkkilise, Lüleburgaz-Pınarhisar ve Vize mevkilerini geri aldı.

İstanbul için stratejik bir bölge olan Kırkkilise'nin geri alınması İstanbul'un güvenliğini de sağladı. Çünkü Osmanlı Devleti Balkanlarda her ne kadar büyük oranda toprak kaybetse de Osmanlı Trakyası'nın merkezi bölgesinde yer alan Kırkkilise, Avrupa ile Asya arasındaki yol güzergâhının güvenliği açısından önemlidir. Bölgenin uzun süre işgal altında olması İstanbul'un işgaline zemin hazırlardı.

Kırkkilise 26 Temmuz 1920 tarihine kadar Osmanlı sınırları içinde kaldı. Bu tarihten sonra Yunanistan şehri iki yıl işgal etmişti. 10 Kasım 1922 tarihinde Osmanlı Devleti şehri tekrar geri aldı. Yunanistan işgal sürecinde şehri yakıp, yıkmış ve yağma etmişti. Bundan dolayı halkın büyük bir kısmı göç etmek zorunda kaldı. Kırkkilise, Cumhuriyetin İlanı'ndan sonra il yapıldı ve 20 Aralık 1924 tarih ve 537 sayılı yasayla kentin adı resmen Kırklareli oldu.

KAYNAKÇA

- 1328 Balkan Harbi'nde Şark Ordusu Kumandanı Abdullah Paşa'nın Balkan Harbi Hâtırâtı*, Haz. Tahsin Yıldırım-İbrahim Öztürkçü, İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2012.
- Abdullah Paşa'nın Balkan Savaşı Hatıratı ve Mahmut Muhtar Paşa'nın Cevabı*, Çev. Hülya Toker-Sema Demirtaş-Mustafa Toker, İstanbul: Alfa Yayınları, 2012.
- AGOSTON, Gabor. "Savaş (Osmanlı Dönemi)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 36. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2009).
- AHMAD, Feroz. *İttihat Ve Terakki. 1908-1914*. Çev. Nuran Yavuz, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2007.
- AKIN, Veysi. "Kırklareli Adının Tarihçesi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 23 (1997), ss. 9-12.
- AKIN, Veysi. *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, 1996.
- AKYOL, Taha. *Rumeli'ye Elveda*, İstanbul: Doğan Kitap, 2013.
- ALKAN, Necmettin. *Selanik İstanbul'a Karşı. 31 Mart Vak'ası ve Sultan Abdülhamid'in Tahttan İndirilmesi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- ANDONYAN, Aram. *Balkan Harbi Tarihi*. Çev. Zaven Biberyan, İstanbul: Sander Yayınları, 1975.
- ARMAOĞLU, Fahir. *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.
- AYAR, Mesut. "Kırklareli (Kırkkilise) Mekteb-i İdadisi", *History Studies*, Vol. 3, Issue 1 (2010), ss. 39-59.

AYDIN, Mahir. "Doksanüç Harbi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2009).

AYDIN, Mahir. *Şarki Rumeli Vilayeti. Ortaya Çıkışı, İdari Teşkilatı, İlhakı*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 1989. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 5969).

AYDIN, Selim. *Balkanların Acı Yüzü. Basın Tarihinde Balkan Savaşları*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2013.

Balkan Harbi Kataloğu (BLH), K. 139, D. 73, F. 18-1/1a (Beyanname).

Balkan Harbi Kataloğu (BLH), K. 149, D. 119, F. 04 (17 Temmuz 1329/30 Temmuz 1913).

Balkan Harbi Kataloğu (BLH), K. 149, D. 119, F. 06 (21 Temmuz 1329/ 3 Ağustos 1913).

Balkan Harbi Kataloğu (BLH), K. 149, D. 119, F. 07 (25 Temmuz 1329/ 7 Ağustos 1913).

Balkan Harbi Kataloğu (BLH), K. 149, D. 119, F. 15 (2 Ağustos 1329/15 Ağustos 1913).

Balkan Harbi Kataloğu (BLH), K. 151, D. 126, F. A-1/A-1-3 (29 Eylül 1913).

Balkan Harbi Kataloğu (BLH), K. 422, D. 22, F. 14 (27 Eylül 1329/10 Ekim 1913).

BOA, Bab-1 Ali Evrak Odası (BEO), Dosya No: 4110 Belge No: 308234. (5 Kasım 1912).

BOA, Bab-1 Ali Evrak Odası (BEO), Dosya No: 4137 Belge No: 310246. (18 Safer 1331/26 Ocak 1913).

BOA, Bab-1 Ali Evrak Odası, (BEO), Dosya No: 4140 Gömlek No: 310487. (17 Zilkade 1330/29 Ekim 1912).

BOA, Bab-1 Ali Evrak Odası, (BEO), Dosya No: 4189 Gömlek No: 314124. (01 Recep 1331/06 Haziran 1913).

BOA, Bab-ı Ali Evrak Odası, (BEO), Dosya No: 4198 Gömlek No: 314824. (18 Şaban 1331/23 Temmuz 1913).

BOA, Dahiliye Mütenevvia (DH.MTV), Dosya No: 34 Gömlek No: 59. (24 Şaban 1331/29 Temmuz 1913).

BOA, Dahiliye Siyasi, (DH. SYS.), Dosya No: 112 Gömlek No: 61. (02 Ramazan 1331/05 Ağustos 1913).

BOA, Hariciye Siyasi (HR.SYS.), Dosya No: 1551 Gömlek No:1. (29 Eylül 1911).

BOA, Hariciye Siyasi (HR.SYS.), Dosya No: 2911 Gömlek No: 126. (18 Ekim 1912).

BOA, Hariciye Siyasi, (HR. SYS.), Dosya No: 2916 Gömlek No: 78. (14 Temmuz 1913).

BOA, Hariciye Siyasi, (HR. SYS.), Dosya No: 2965 Gömlek No: 20. (03 Kasım 1912).

BOA, Hariciye Siyasi, (HR. SYS.), Dosya No: 2965 Gömlek No: 39. (22 Ocak 1913).

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. *Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları*. İstanbul: Devlet Arşivleri, 2013.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. *Osmanlı Belgelerinde Balkan Savaşları*. İstanbul: Devlet Arşivleri, 2013.

BAYAR, Celal. *Ben de Yazdım, Milli Mücadele'ye Gidiş*, İstanbul: Baha Matbaası, 1966.

BAYIR, Önder. "Arşiv Belgelerine Göre Balkan Harpleri" *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 66-77.

BAYUR, Yusuf Hikmet. *Türk İnkılâbı Tarihi*, C.II, Kısım: I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1983.

BEŞİKÇİ, Mehmet. *Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Seferberliği*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

BEŞİKÇİ, Mehmet. "On Yıllık Harp Ve Topyekûn Seferberlik", *Dünya Savaş Tarihi, Osmanlı Askerî Tarihi, Kara, Deniz Ve Hava*

- Kuvvetleri (1792-1918)*, ed. Gültekin Yıldız, İstanbul: Timaş Yayınları, 2013.
- BEYDİLLİ, Kemal. "Avrupa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2009).
- BEYDİLLİ, Kemal. "Avusturya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2009).
- BİRBUDAK, Tolgay Seçkin. *Balkan Savaşları'nda Edirne*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 2008. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 218994).
- BUŞA, Daniela Viktoria. "Romanya Ve Balkan Savaşları: Balkanlar Üzerine Mülâhazalar", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 358-363.
- CEVAD, Ali. "Kırkkilisa", *Memaliki Osmaniyenin Tarih Ve Coğrafya Lüğatı*, Dersaadet [İstanbul]: Mahmud Bey Matbaası, 1897.
- ÇELEBİ Evliya, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Haz. Mehmed Zillioğlu, İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1966.
- ÇELİKÜ, Arber ve Ramadani Fehari. "Balkan Savaşları Ve Balkanlardaki Sonuçları", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 308-317.
- ÇOBANOĞLU, Ömer Zeki. *Balkan Harbi ve Şark Ordusunun Hezimet*, İstanbul: Kitabhâne-i İslâm ve Askeri, 1332.
- DOĞRUÖZ, Türkan. "Bir Bulgar Gazetecenin Gözünden I. Balkan Savaşı'nda Kırkkilise (Kırklareli) Muharebeleri", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 408-419.

DURŞUN, Davut. "Almanya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 2 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1989).

DURŞUNKAYA, Ali Rıza. *Kırklareli Vilayetinin Tarihi*, İstanbul: Yeşilyurt Basımevi, 1948.

EBÜZZİYA, Ziyad. "Ahmed Rızâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 2 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1989).

"Edirne Salnamesi", Def'a 19, 1309.

EMECEN, Feridun. *Osmanlı Klasik Çağında Siyaset*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2009.

ER, Serkan. "Balkan Harbi Çerçevesinde Osmanlı Ordusunun Demiryollarını Kullanıma Bakış", *Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, Balkan Savaşları Paneli (03-04 Mayıs 2011)*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2012, ss. 75-98.

EREN, Nazlı. "Savaş Muhabirlerinin Gözüyle Osmanlı Halkının Balkan Savaşı'na Yönelik Tutum Ve Algısının Değerlendirilmesi", *Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, Balkan Savaşları Paneli (03-04 Mayıs 2011)*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 2012, ss. 161-195.

EREN Halit Ve Yusuf Halaçoğlu. "Batı Trakya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1992).

ERİCKSON Edward, Mesut Uyar. J. *Osmanlı Askeri Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2014.

FİLOV, Bogdan. *Balkan Savaşları Günlüğü*, Düz. Hüseyin Mevsim, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.

- GENCER, Ali İhsan. "Ayastefanos Antlaşması", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1991).
- GENCER, Ali İhsan. "Hüseyin Avni Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 18 Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2004).
- GENCER, Mustafa. "Alman Diplomatlarına Göre 1912 Balkan İttifak'ının Oluşumu" *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 258-265.
- GEORGEON, Paul Dumont ve François. *Bir İmparatorluğun Ölümü 1908-1923*. Çev. Server Tanilli, İstanbul: Cumhuriyet Yayınları, 1997.
- GÖKBİLGİN, Tayyip. *Edirne Ve Paşa Livası*, İstanbul: Üçler Basımevi, 1952.
- GÖKYER, Umran. *XIX. Yüzyılda Avrupalı Devletlerinin Balkan Politikaları*, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ, 2011. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No.289574).
- HACISALİHOĞLU, Mehmet. "Sırbistan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 37 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2009).
- HACISALİHOĞLU, Mehmet. "Yunanistan (Tarih)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 43 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2013).
- HACISALİHOĞLU, Neriman Ersoy. "Bulgaristan Tarih Ders Kitaplarında Balkan Savaşları", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 162-173.
- HALİD, Halil. *İngilizlerin Osmanlıyı Yok Etme Siyaseti*, Çev. Orhan Sakin, İstanbul: Ekim Yayınları, 2011.
- HALL, Richard C. *Balkan Savaşları 1912-1913. I. Dünya Savaşı'nın Provası*. Çev. M. Tanju Akad, İstanbul: Homer Kitabevi, 2003.

- HANİOĞLU, M. Şükrü. "Cemiyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 07 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1993).
- HANİOĞLU, M. Şükrü. "Enver Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1995).
- HANİOĞLU, M. Şükrü. "İbrahim Temo", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 21 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2000).
- HANİOĞLU, M. Şükrü. "İttihat Ve Terakki", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 23 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2001).
- HATİPOĞLU, Murat. "1897 Osmanlı-Yunan Harbi Ve Yunanistan'ın Makedonya Politikası" *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 02 Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, (1999).
- HAYTA, Necdet. *Balkan Savaşları'nın Diplomatik Boyutu Ve Londra Büyükelçiler Konferansı (17 Aralık 1912-11 Ağustos 1913)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2008.
- HİLMİ, Tunalı. *Makedonya: Mazi, Hâl, İstikbal*, Mısır-el Kahire, 1326.
- HOCHWACHTER, Gustav Von. *Balkan Savaşı Günlüğü*. Çev. Sumru Toydemir, İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2007.
- HÜLAGÜ, Metin. "1897 Osmanlı-Yunan Savaşı'nın Sosyal, Siyasal Ve Kültürel Sonuçları", *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. 02 Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, (1999).
- HÜLAGÜ, Metin. "Gazi Edhem Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 13 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1999).
- HÜSEYİN Cemal, *Yeni Harb Başımıza Tekrar Gelenler, Edirne Harbi Muhasarası, Esâret Ve Esbâb-ı Felâket*. Çev. Aziz Korkmaz, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.

- İkdam Gazetesi, (29 Eylül 1913).
- İNALCIK, Halil. *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.
- İPEK, Nedim. "1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 13, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, (2002).
- JAY Winter, Geoffrey Parker Ve Mark R. Habeck. *I. Dünya Savaşı Ve 20. Yüzyıl*. Çev. Tansel Demirel, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2012.
- JELAVÍCH, Barbara. *Balkan Tarihi*. Cilt II. İstanbul: Küre Yayınları, 2009.
- KAAN, Oğuz. "Balkan Savaşlarında Osmanlı'nın Siyasal Durumu: İktidar Muhalefet İlişkisi", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 636-649.
- KABAKÇI, Burcu Burnaz. *XIX. Yüzyıl ortalarında Kırklareli (Kırkkilise)'de Sosyal Ve Ekonomik Hayat*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2013. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 350125).
- KABASAKAL, Hüseyin. *Mustafa Kemal Sofya Askeri Ataşeliğinde*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1982.
- KARABEKİR, Kazım. *Edirne Hatıraları*. Düz. Ziver Öktem, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2009.
- KARAL, Enver Ziya. *Büyük Osmanlı Tarihi*. Cilt IV. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, ty.
- KARAL, Enver Ziya. *Büyük Osmanlı Tarihi*. Cilt V. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, ty.
- KARAPINAR, Ayşe. "Bulgarların Balkan Savaşları'na Bakışı: Dodov'un Günlüğü Ve Radev'in Hatıratı", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 432-445.

- KARPAT, Kemal H. *Kısa Türkiye Tarihi (1800-2012)*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2015.
- KAYMAZ, Oya Esin. *Kırklareli Şehri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 1995.
- KAZANCIGİL, Ratip. *Hafız Rakım Ertür'ün Anılarından. Balkan Savaşı'nda Edirne Savunması Günleri*, Kırklareli: Sermet Matbaası, 1986.
- KİEL, Machiel. "Lüleburgaz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 27 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2003).
- KOCABAŞ, Süleyman. *Son Haçlı Seferi. Balkan Harbi*, İstanbul: Vatan Yayınları, 2000.
- KURAN, Ercüment. "Birinci Dünya Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 06 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1992).
- KURAN, Ercüment. "Osmanlı-Rus İlişkileri Çerçevesinde Ermeni Sorunu (1912-1914)." *Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma Ve Uygulama Merkezi, S. 5, (1994), ss. 227-233.
- KURAT, Akdes Nimet. *Rusya Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1993.
- KURŞUN, Zekeriya. "31 Mart Olayının Arkasındakiler", *Sultan II. Abdülhamid Ve Dönemi*. Sultanbeyli Belediyesi Kültür Ve Sosyal İşleri Müdürlüğü Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, ss. 99-110.
- KÜÇÜK, Cevdet. "Abdülaziz", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 01 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1988).

- KÜÇÜK, Cevdet. "Abdülhamid II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 01 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1988).
- KÜÇÜK, Cevdet. "Bâbiâli Baskını", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 04 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1991).
- KÜÇÜK, Cevdet. "Balkan Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 05 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (1992).
- KÜÇÜK, Cevdet. "Oniki Ada", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 33 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2007).
- LESİÇKOV, İvan. *Balkan Muharebatı Hatıratından. Kırkkilise'nin Sukûtu*, Filibe: Balkan Matbaası, 1913.
- MANSEL, Arif Müfit. *Trakya'nın Kültür Ve Tarihi*, İstanbul: Ay Matbaası, 1938.
- MCMEEKİN, Sean. *I. Dünya Savaşı'nda Rusya'nın Rolü*, Çev. Nurettin Elhüseyni, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.
- MEVSİM, Hüseyin. "Dr. Bogdan Filov'un Balkan Savaşları Günlüğü Ve Fotoğraflarla Kırklareli İli", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 420-431.
- MOACANIN, Nenad. "Karadağ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2001).
- Mufassal Osmanlı Tarihi*, Cilt 06. İstanbul: Güven Yayınevi, 1972.
- MUHTAR, Mahmut. *Balkan Harbi*. Düz. M. Ziyaettin Engin, İstanbul: Kervan Kitapçılık, 1979.

- MUHTAR, Muhtar. *Maziye Bir Nazar. Berlin Antlaşmasından Harb-i Umûmîye Kadar Avrupa Ve Türkiye-Almanya Münasebetleri*, Çev. Erol Kılınç, İstanbul: Ötüken Yayınları, 1999.
- MÜFİD Şemsi, *El-Hakku Ya'lû Velâ Yu'la Aleyh (Şemsi Paşa, Arnavudluk, İttihad Ve Terakki)*. Haz. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul: Şehir Yayınları, 2007.
- NİHAD, Bursalı Mehmed. *Balkan Harbi'nde Çatalca Muharebesi*, Çev. Kasım Bolat, İstanbul: Aryan Basım, 2013.
- OKMAN, Cengiz. "Tarihsel Perspektifte Balkanlar'da İstikrar", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 36-59.
- ORTAYLI, İlber. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2016.
- ÖNUÇAK, Betil. *Kader Yılları. S. Sazonov'un Anıları*, İstanbul: Derin Yayınları, 2002.
- ÖZCAN, Azmi. *Pan-İslamizm, Osmanlı Devleti, Hindistan Müslümanları Ve İngiltere (1877-1924)*, Ankara: İsam Yayınları, 1997.
- ÖZÇELİK, Tarık. "Fotoğraflarla I. Balkan Savaşı", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 78-143.
- ÖZTUNA, Yılmaz. *Avrupa Türkiye'si'ni Kaybımız*, İstanbul: Babı Ali Kültür Yayınları, 2006.
- Pierre Loti'nin Mektupları Ve Son Kitabı: Türkler Ve Ermeniler*, çev. Nazmi Eroğlu, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, 2015.
- POİNCARE, Raymond. *Ateş Çemberindeki Balkanlar*, Çev. Rıza Katı, İstanbul: Pınar Yayınları, 2013.
- PRİFTİ, Kristaq. "Manastır", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 27 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2003).

Sabah Gazetesi, (30 Eylül 1913).

SAHARA, Tetsuya. "Zulüm, Direniş Ve İşbirliği: Balkan Savaşları Sırasında Güney Balkanlarda Türk-Bulgar İlişkileri." *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 266-281.

SAMİ, Şemseddin. *Kamusu'l Â'lam*, İstanbul: Mihran Matbaası, 1314.

SANDALCI, Sema. "Kırklareli İlinin Adları Ve Anlamları üzerine İnceleme" *Yıldız Dağları Yakın Çevresi Tarih Araştırmalar Sempozyumu Bildiriler Kitabı (22-25 Mayıs 2006)*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, (2007), ss. 112-119.

REMOND, Georges. *Bir Fransız Gazetecinin Balkan Harbi İzlenimleri, Mağluplarla Beraber*, Haz. Muammer Sarıkaya, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2007.

SEZEN, Tahir. *Osmanlı Yer Adları*, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2006.

SEZGİN, İbrahim. "Osmanlı Fethinden XX. Yüzyıl Başlarına Kadar Kırklareli (Kırkkilise) Şehri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, No. 8 (2003), ss. 73-82.

SÖYLEMEZOĞLU, Galip Kemalî. *Rusya Tarihi*. Ankara: Kanaat Kitapevi, ty.

Tasvir-i Efkâr Gazetesi, (28 Eylül 1913).

TROÇKİ, Leon. *Balkan Savaşları*, Çev. Tansel Güney, İstanbul: Arba Yayınları, 1995.

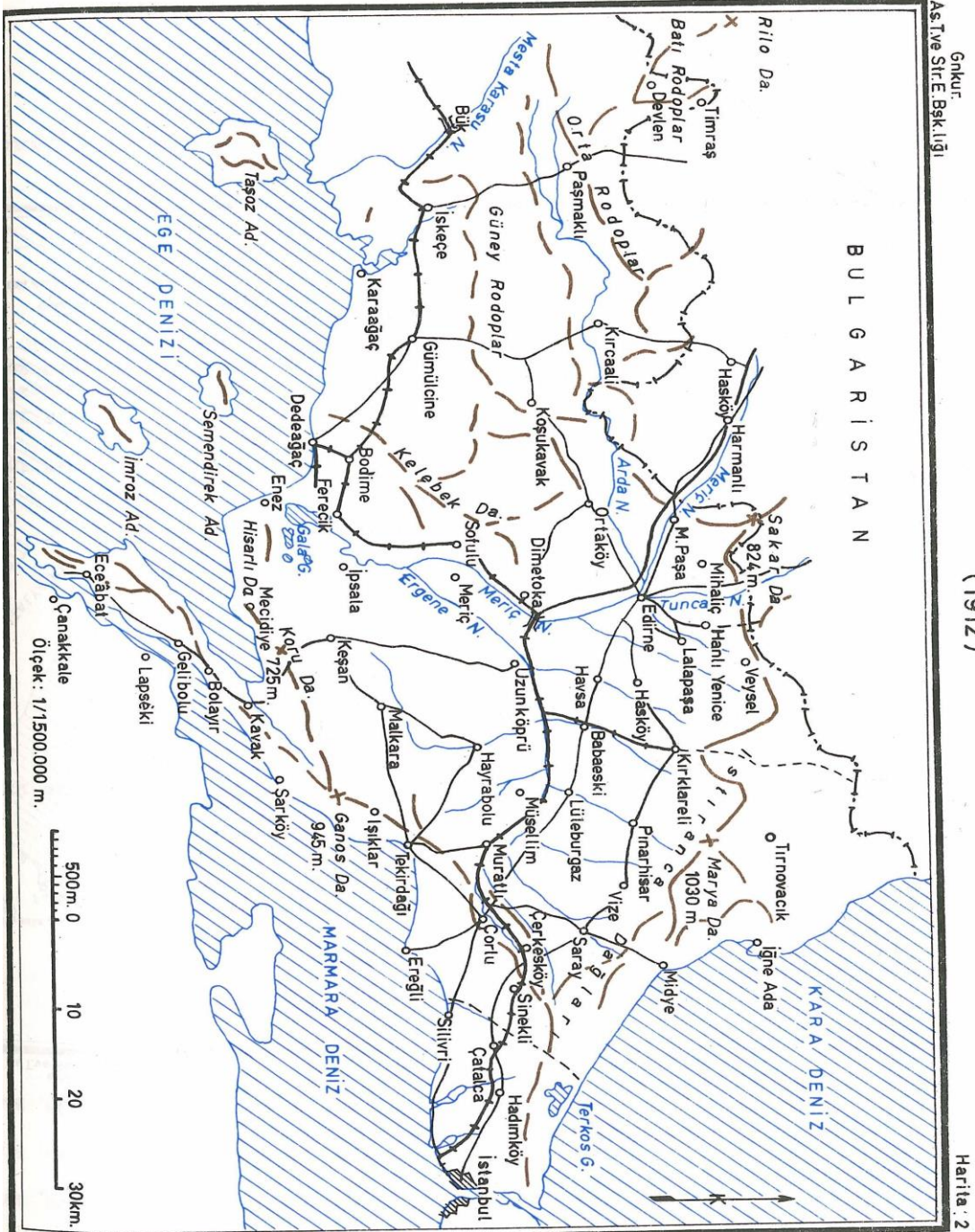
TUNCEL, Metin. "Kırklareli", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25 İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Yayınları, (2002).

TUKİN, Cemal. *Balkan Harbinin Teşekkülü Ve Bu Harbin Zuhuru*, Ankara: CHP Konferansları Kitap 5, 1939.

- TÜRKMEN, Zekeriya. "Mahmud Şevket Paşa" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi 27 (2003).
- UÇAROL, Rıfat. *Siyasi Tarih (1789-2001)*, İstanbul: Der Yayınları, 2008.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı. *Büyük Osmanlı Tarihi*. C. 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1982.
- VELAY, Şarl. *Bahr-i Sefid Meselesi Ve Asya-yı Osmanîyi Tehdit Eden Tehlikeler*, İstanbul: Resimli Kitap Matbaası, 1331 (1915).
- WAGNER H., *Bulgar Ordusuyla Muzafferiyete Doğru*. Çev. Mütercim Said, İstanbul: Artin Asaduryan Ve Mahdumları Matbaası, 1331.
- YAVUZ, Şerif. *Eskiçağda Kırklareli Bölgesi Ve Vize*, İstanbul Edebiyat Fakültesi Eskiçağ Tarihi Kürsüsü, Mezuniyet Tezi, İstanbul, 1979.
- YILDIRIM, Bülent. "I. Balkan Savaşı'nda Bulgaristan Ordusu'nda Taşnak Komitecisi Antranik Ozanyan Ve Faaliyetleri", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı. (11-13 Mayıs 2012)* İstanbul, 2012, ss. 282-297.
- YILMAZ, Durmuş. *Fransa'nın Türkiye Ermenilerini Katolikleştirme Siyaseti*, Konya: S.Ü. Yayınları, 2001.
- ZEYREK, Suat. *Birinci Balkan Savaşı Yenilgisinin İç Ve Dış Sebepleri*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul, 2012. Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 314470).

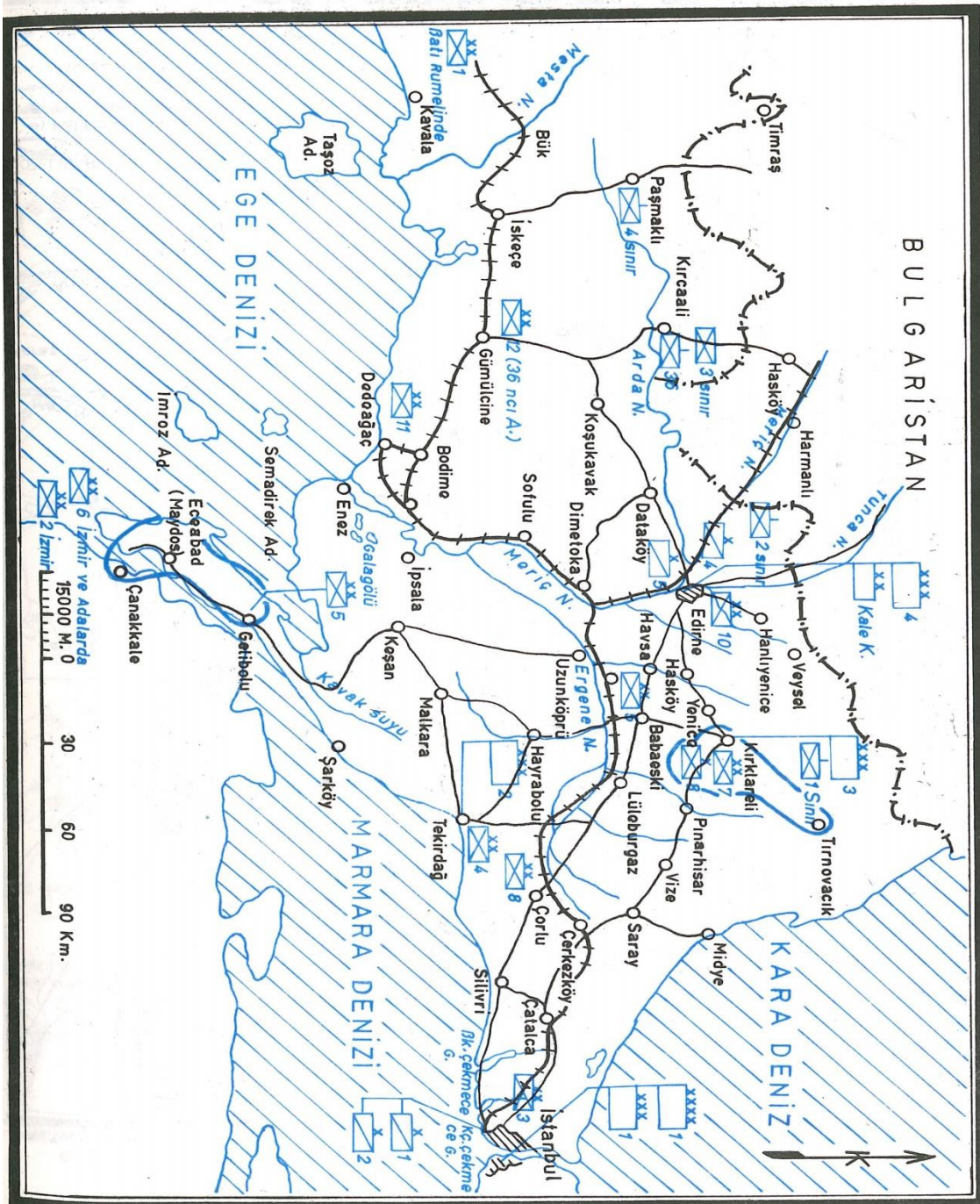
EKLER

Ek 1: Trakya'nın Coğrafi Durumu (1912)⁴⁶⁰

⁴⁶⁰ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi. Osmanlı Devri Balkan Harbi (1912-1913). Edirne Kalesi Etrafındaki Muharebeler, C. II. 3'ncü kısım, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1993, s.486.

Ek 2: Balkan Harbi'nde Türk Ordusunun Barış Konuşu⁴⁶¹

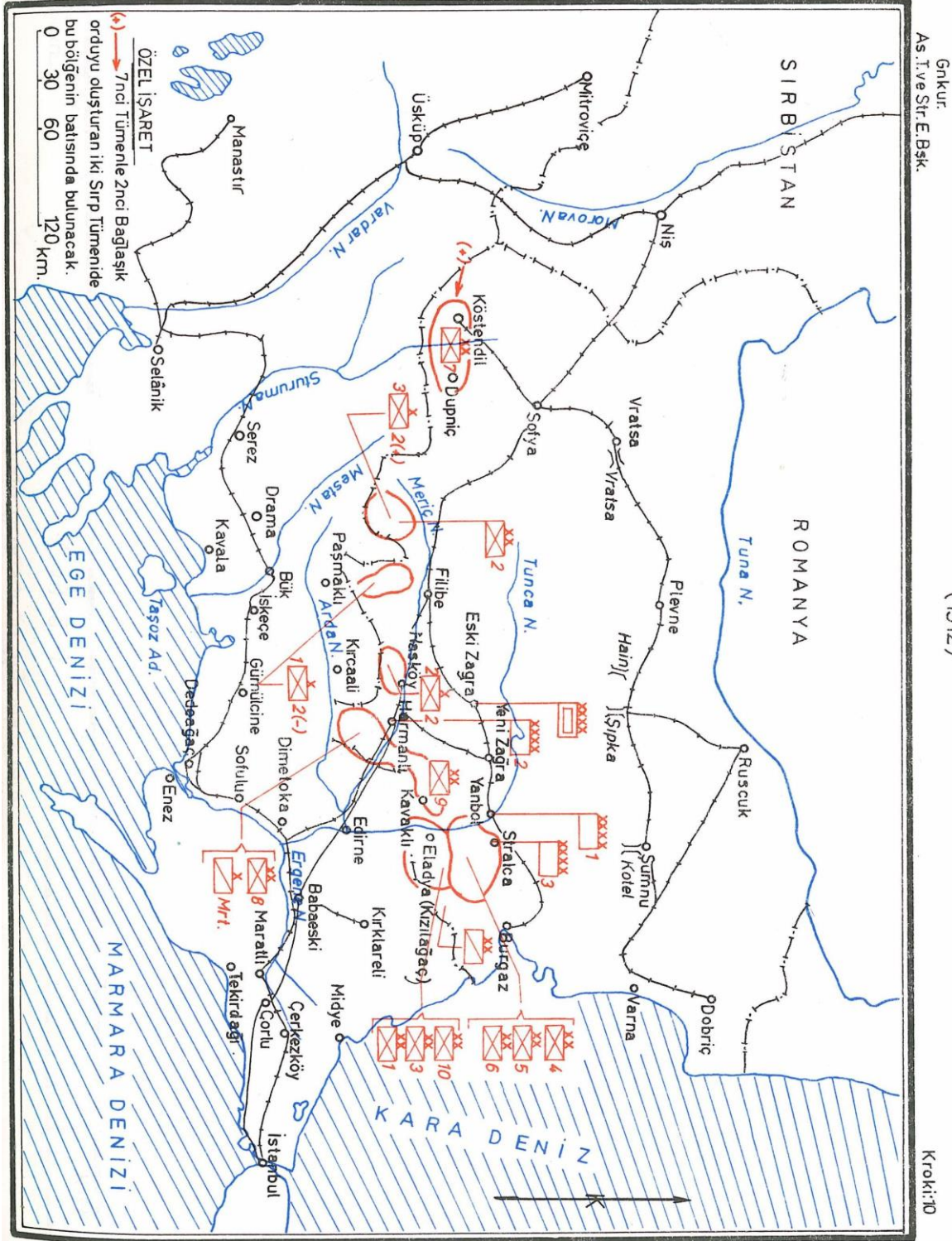
Gnkur.
As. I. ve Str. E. Bşk.

1nci Türk Ordusunun Barış Konuşu
(1912)

Kroki: 6

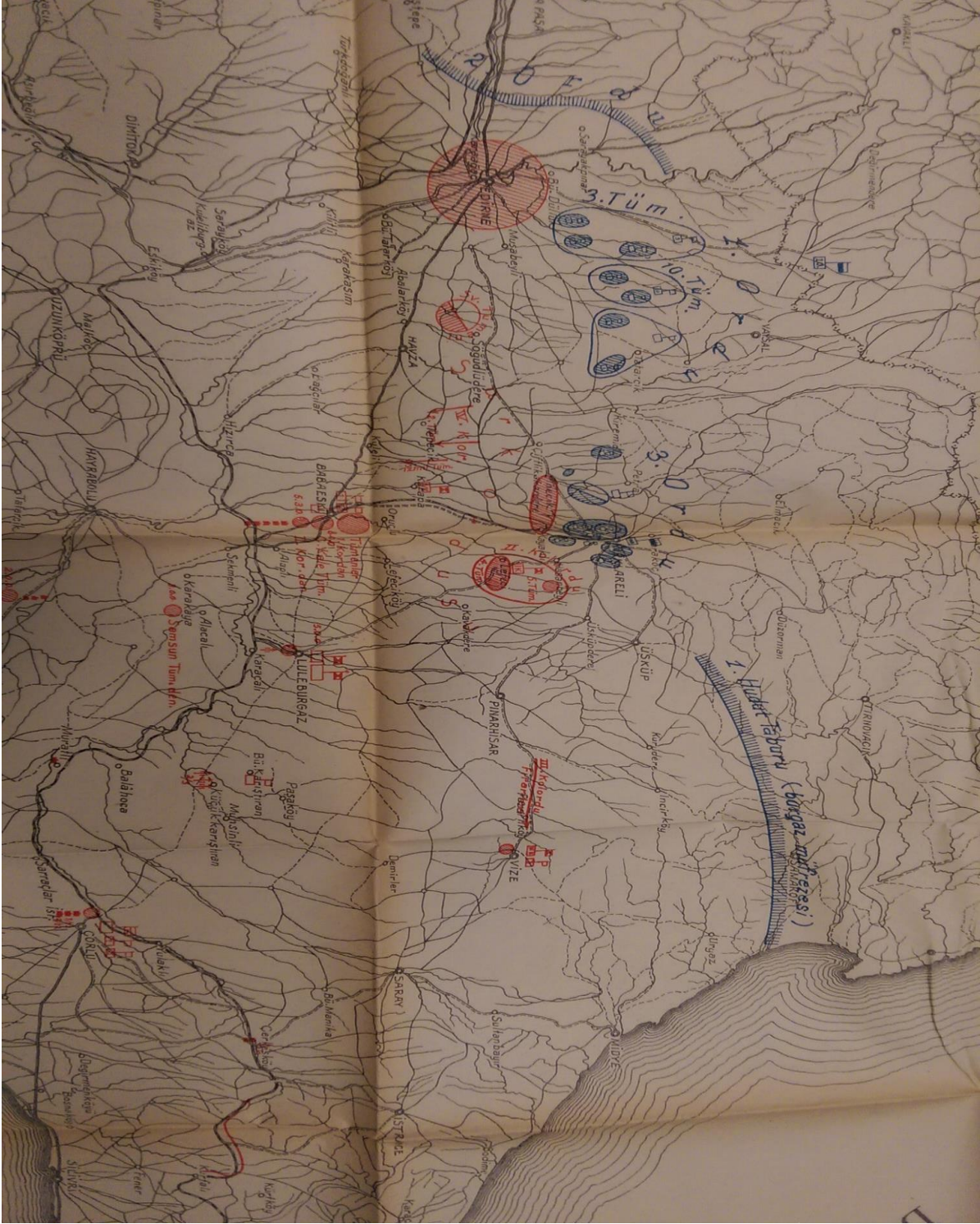
⁴⁶¹ Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi. Osmanlı Devri Balkan Harbi (1912-1913). Edirne Kalesi Etrafındaki Muharebeler, C. II. 3'ncü kısım, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1993, s. 492.

Ek 3: Balkan Harbi'nde Bulgar Ordusunun Barış Konuşu⁴⁶²

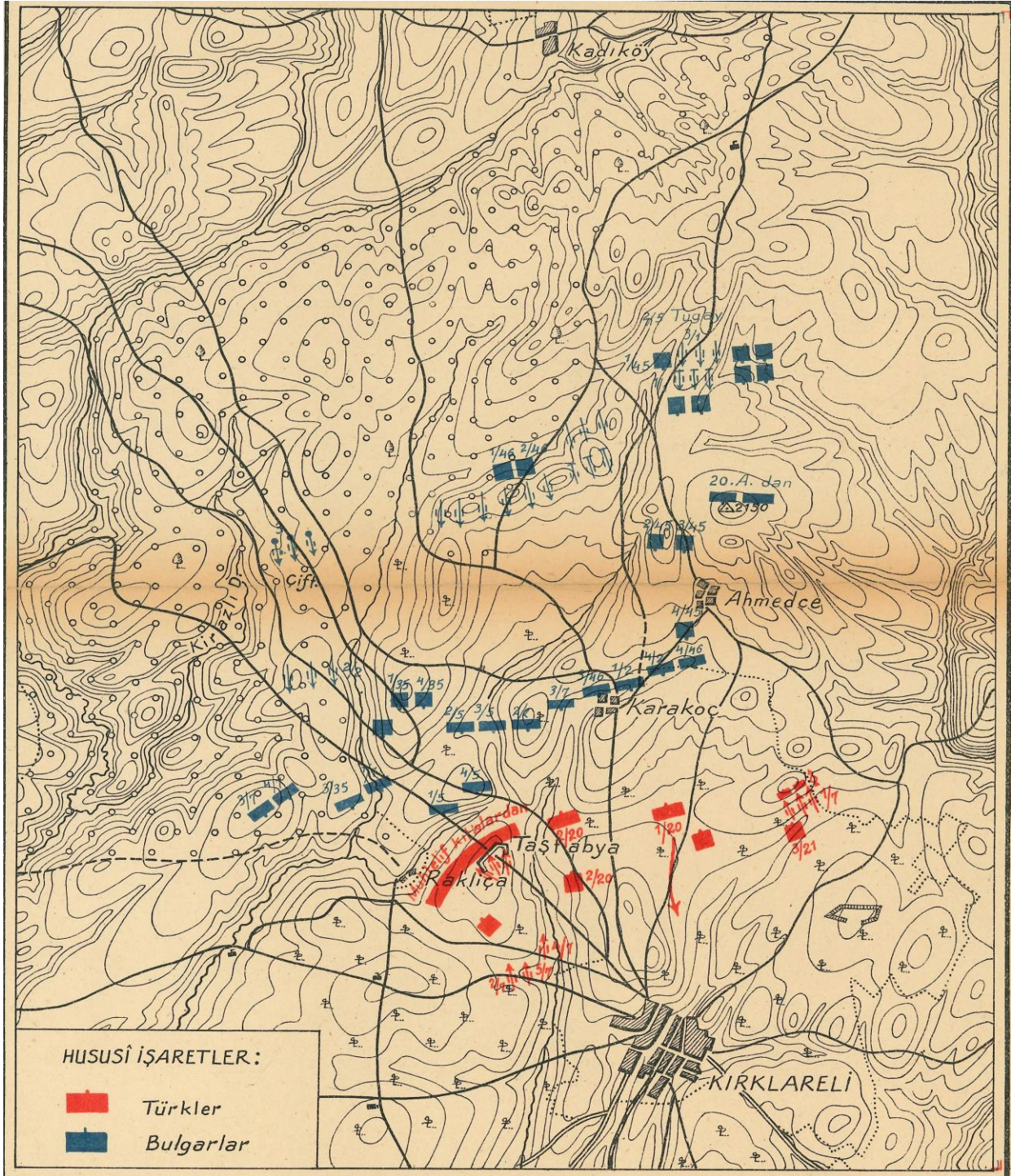
⁴⁶² Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi. Osmanlı Devri Balkan Harbi (1912-1913). Edirne Kalesi Etrafındaki Muharebeler, C. II. 3'ncü kısım, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1993, s. 496.

EK 4: Bulgar Ordusunun Kırklareli'yi İşgalini Gösteren Kroki.⁴⁶³

⁴⁶³ Murat Tunca, 1912-1913 *Balkan Harbinde Türk-Bulgar Harbi. Haritalar, C. II*, İstanbul: Askeri Matbaa, 1943.

EK 5: Kırklareli Muharebesinin Krokisi.⁴⁶⁴

⁴⁶⁴ Murat Tunca, 1912-1913 Balkan Harbinde Türk-Bulgar Harbi. Haritalar, C. II, İstanbul: Askeri Matbaa, 1943.

EK 6: Şark Ordusunun Kırklareli Ve Çevresinde Konuşlandığı Mevkiler.⁴⁶⁵

⁴⁶⁵ Murat Tunca, 1912-1913 *Balkan Harbinde Türk-Bulgar Harbi. Haritalar, C. II*, İstanbul: Askeri Matbaa, 1943.

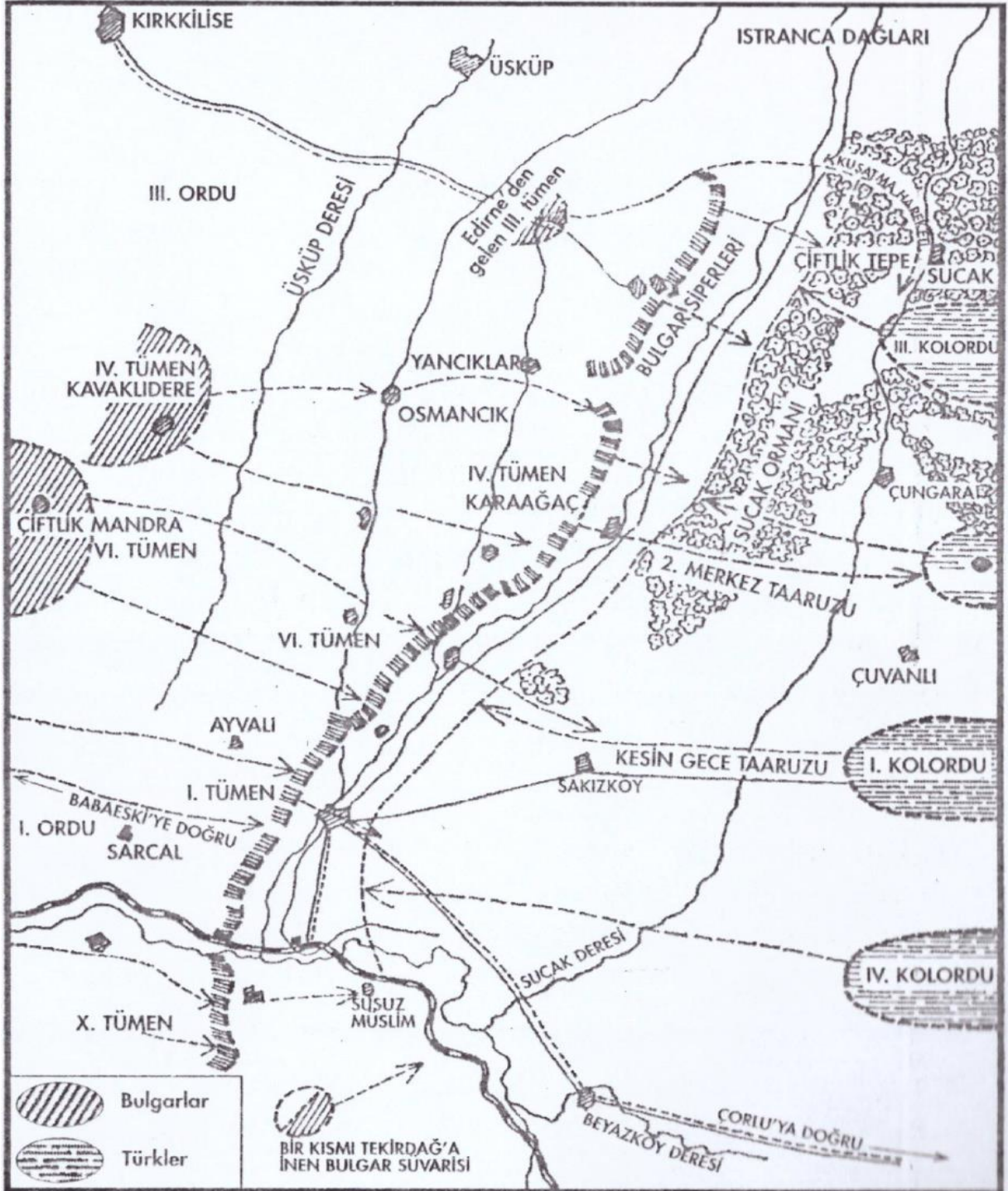

Üstte: Osmanlı-Bulgar yeni hududu etrafında.

Altta: Londra Protokolu hududuyla yeni Edirne hududu arasındaki farkı gösterir harita.

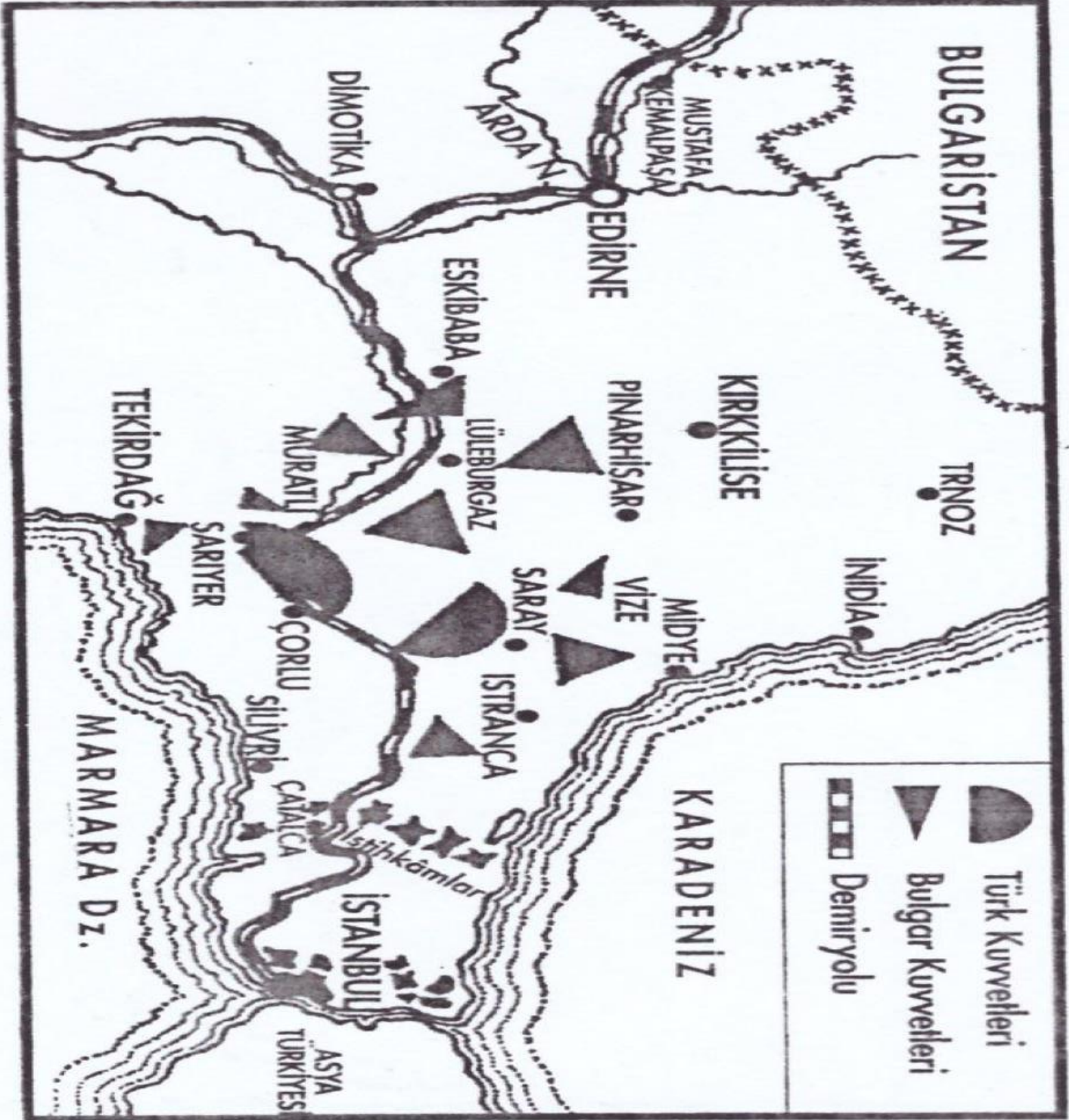
⁴⁶⁶ Tasvir-i Efkâr Gazetesi (29 Eylül 1913).

EK 8: Lüleburgaz Muharebesi.⁴⁶⁷

⁴⁶⁷ Andonyan, *Balkan Savaşı*, s. 473.

EK 9: Lüleburgaz Muharebesinden Sonra Türk ve Bulgar Orduları⁴⁶⁸

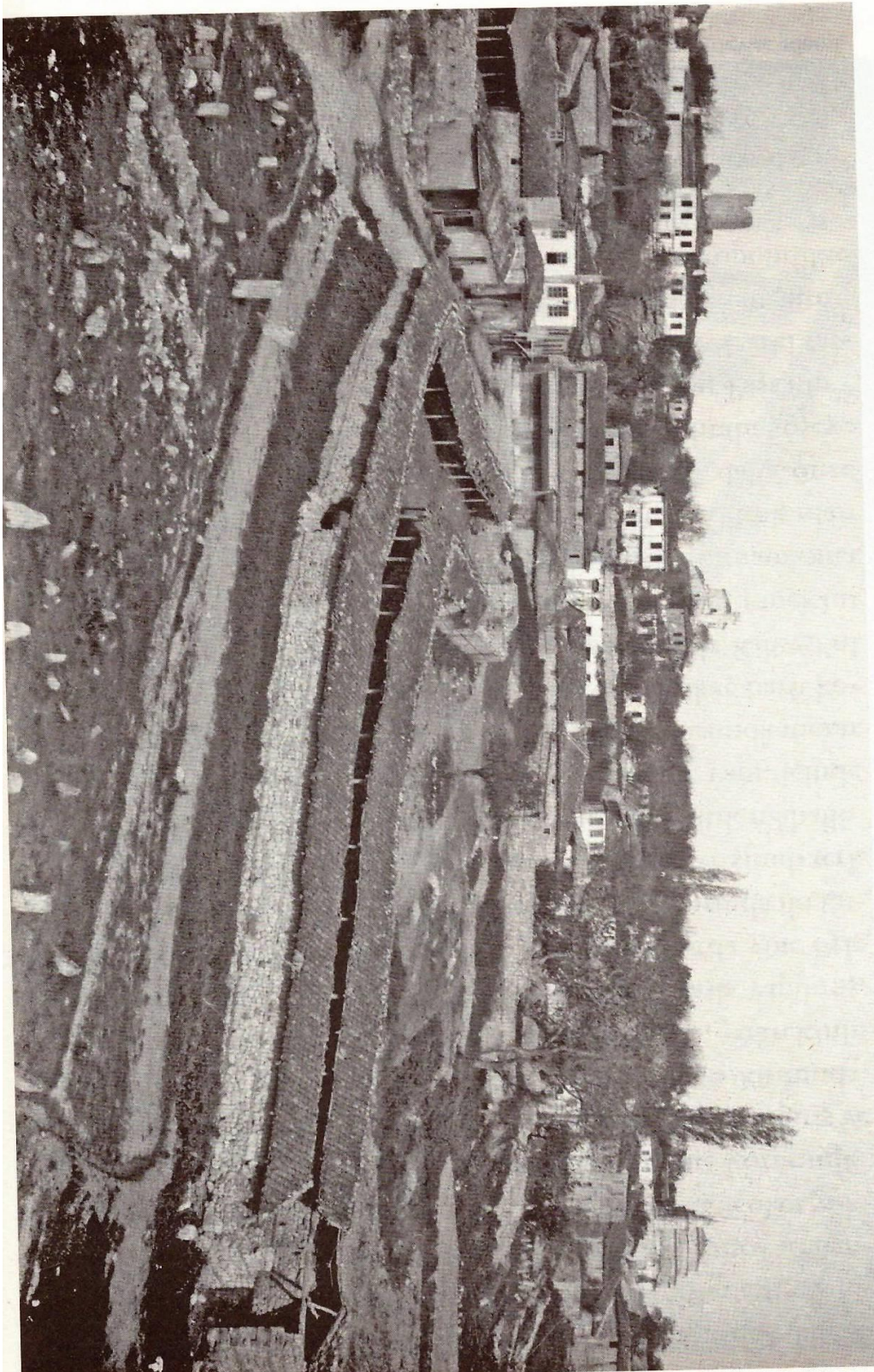
⁴⁶⁸ Andonyan, *Balkan Savaşı*, s. 483.

EK 10: Şark Ordusu Kumandanı Abdullah Kölemen Paşa⁴⁶⁹

⁴⁶⁹ Abdullah Paşa, *1328 Balkan Harbi'nde Şark Ordusu Kumandanı Abdullah Paşa'nın Balkan Harbi Hatıratı*, haz. Tahsin Yıldırım-İbrahim Öztürkçü, İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2012, s. 69.

EK 11: 17 Nisan 1913. Vize.⁴⁷⁰

⁴⁷⁰ Filov, *Balkan*, s. 98

EK 12: 22 Nisan 1913. Babaeski. Mimar Sinan Köprüsü.⁴⁷¹

⁴⁷¹ Filov, *Balkan*, s. 102.

EK 13: 19 Nisan 1913. Pınarhisar. Kale Giriş. ⁴⁷²

⁴⁷² Hüseyin Mevsim, "Dr. Bogdan Filov'un Balkan Savaşları Günlüğü Ve Fotoğraflarla Kırklareli İli", *Uluslararası Balkan Sempozyumu. Balkanların 100. Yılı (11-13 Mayıs 2012)*, İstanbul 2012, s. 429.

EK 14: Lüleburgaz Muharebesi Bozgunundan Sonra Geri Dönen Askerler.⁴⁷³

⁴⁷³ BDAGM, *Osmanlı*, s. 105.

EK 15: Fazıl Beyin Zevcesi Azize'ye Yazdığı Mektup.⁴⁷⁴

Fazıl Beyin zevcesine yazdığı mektup

Kırkkilisedeyim. Bir köyden sana evvelce gönderdiğim mektuptan esir olduğumu öğrenmiştin.

Burada daha kaç gün kalacağımızı bilmiyoruz. Bizi şüphesiz Sofya'ya sevk edecekler. Ben burada paşanın yanındayım. Bulgar zabitanı bize karşı hiç emir etmediğimiz fevkalade iyi muameleler gösterdiler. Benim için hiçbir tehlike yoktur. Hayatım sıhhatta olduğuna dair valideme mektup yazmanızı rica ederim.

Şimdilik daha param var. Ne vakit biter ise paşadan isterim. Bundan mâa'dâ Bulgaristan'ın bize bir maaş tahsis etmesi muhtemeldir. Eğer bir şeye ihtiyacınız olursa amcanızdan isteyiniz. Orada hastalık mevcut olduğuna dair bir söz işittim. Sıhhatınızı daima muhafaza etmenizi rica ederim. Azizem, artık hiçbir şeyden endişem yoktur. Tehlike zamanları hemen geçmiştir. Şimdi yalnız sizi ve çocuklarımı düşünüyorum. Eminim ki musâlih çok uzamayacak. Bulgaristan'a vasıl olunca size adresimi gönderirim. Sevkiyey-i i'zâm olunacağımızı emir ediyoruz.

Validemizin ellerini öperim. Tarafımdan kendilerine ihtiramatımı takdim ediniz. Aliye ve Hüsniye nasıl, iyi midirler? Benim yerime onları der âğuş ediniz. Bütün kalbimle size ihtiramatımı takdim ederim.

2 Kanun-ı evvel 1328

Kırkkilise

Fazıl

⁴⁷⁴ H. Wagner, *Bulgar Ordusuyla*, ss. 220-221.

EK 16: Kırkkilise müftüsünün mektubu.⁴⁷⁵

“Makam-ı Muallâ-yı Meşihat-i Celîle-i İslâmiyye’ye

Mâ’rûz-ı dâ’iyânemdir

Hasbe’l-istila Kırkkilise ve havalisinde Bulgar askeri ile kumandan ve zâbitânı ve hükûmet-i askeriye ve mülkiye memurîni tarafından kavâ’id-i medeniye ve insaniyeye muhalif ve hukuk-ı beyne’d-düvele mugayir olarak evvel ve âhir vuku’a getirilmiş olan ahvâl-i müteessife ve harekât-ı taarruz kârâne ve vahşiyâne hakkında makamât-ı âliye-i Osmaniyye’ye ber-tafsil ma’rûzâta değil iki satırlık bir tahrirâtın takdimine bile Bulgar sansürlerinin takayyüdâtı mâni olmakda olduğundan ve burada Avrupa Düvel-i Muazzaması memurîn-i siyasiyesi de bulunmadığı gibi başka bir vasıta da olmadığından ahvâl-i vâkı’aya dair şimdiye kadar arz u takdim-i ma’rûzâta bir çare-i imkân bulunamamış idi. Bu kere Dersaadet’e azîmet eden bir vasıta-i mü’te’mene ile işbu arıza-i dâ’iyânemin takdimine cür’etyâb oldum: İttilâ’-ı âlî-i cenâb-ı Meşihat-penâhîleri buyurulmuş olsa gerekdir ki üç yüz yirmi sekiz sene-i Rûmîsi şehr-i Teşrîn-i Evvelî’nin onuna müsâdif Çarşamba günü akşamı Kırkkilise’den asâkir-i Osmaniyye’nin münhezimen ric’at ve rüesâ-yı memurîn-i mülkiyenin dahi memleket ve ahali hakkında bir güne tedbir ittihâz ve bir kimseyi ve hatta belde müftüsü bulunduğum hâlde dâ’îlerini bile haberdâr etmeksizin terk-i mevki ve hükûmetle geceleyin firaren İstanbul’a azîmet eylemelerine binâen ahalinin kısm-ı küllîsi de –hâlin vehâmetinden havf ve telaşa düşerek numune-nemâ-yı kıyamet denecek bir hâlde koca karısını, karı kocasını, evlâd anasını, ana-baba evlâdını göremeyip herkes nefis nefis başının çaresine bakmak suretiyle bir takımı trenle ve bir takımı da leylen ve mâşiyen yollara dökülerek hicret etmişler, bir takım ahali ki bunların bazıları yürümeğe gayr-ı muktedir aciz ve acize kimselerden ibaretdir. Ertesi Perşembe günü sabahı trenle hicret etmek üzere İmrü’l-Kays’ın “elâ eyyühe’l-leylü’t-tavîlü’l-elâ tecellî bi-subhın ve me’l-asbâhu minke bi-emsal” beyt-i meşhuru lisan-ı hâl ve kâllerinde cârî olduğu hâlde tulû’-ı fecre intizâren gecelemişler idi. Vatkâ ki yevm-i mezkûr sabahı Kırkkilise şimendiferinin inkıta’-ı âmed şüdü vesâit-i

⁴⁷⁵ BDAGM, *Osmanlı*, C. 02, ss. 357-363.

saire-i nakliyenin fikdâni hasebiyle artık bir tarafa savuşup gitmek imkânı kalmamak ve Bulgar askeri dahi o gün ani bir surette memleketi işgal ve istila eylemiş olduğundan dâ'îninle beraber bazı memur ve mütekâidîn ve eytâm ve erâmil ve muinsiz efrâd-ı askeriye aileleri ve'l-hâsıl yerli ve köylü kadın ve çoluk çocuk olarak bini mütecâviz ahali-i İslâmiyye hıfz-ı Sübhânî ve savn-ı Samedânîye istinâden kasabada kalmıştır. İşte Kırkkilise'nin şu suretle vuku bulan ani sukûtunu buradan tâ İstanbul kapısına kadar yüzlerce kurâ ve kasabâtın ve belki bütün Rumeli vilâyât-ı şahanenin sukûtuna ve düşman ayakları altında harâb, türâb olmasına ve bu yüzden yüz binlerce halkın ahali-i İslâmiyye'nin felâket-i azîme ve sefalet eylemesine sebab-i bîgâne olmuştur. O ân-ı felâket ki Bulgar askerinin “ hurra” sadâlarıyla Kırkkilise'ye duhûlü ve ahali-i Hıristiyanîye tarafından şenlik silahlarının atılmakta olduğu ve memleketi bir dehşet ve zulmet kapladığı ve artık bir Müslümanın bulunduğu yerden başını çıkarmağa bile cesaret edemediği bir sırada melhûz olan her türlü tehlikeye karşı mücerred inâyet-i Bârî ve meded-i ruhâniyet-i peygamberîye istinâd ederek kisve-i ilmiye ve sıfat-ı memuriyetimin verdiği cesarete binâen mütevekkilen al-Allah tek başıma teşmîr-i sâk gayretiyle burada kalan ahali-i İslâmiyye'nin te'min-i muhafaza-i ırz ve canını vazife-i vicdaniye bilip esbâbına tevessül ve teşebbüsle sair istila olunan yerlerde işidilen fenalıklar gibi burada hamden sümme hamden öyle bir ahvâl-i müessife vuku'una meydan bırakılmamış ve bir gûne taarruzât-ı namus-şikenâneye uğramaksızın ırz ve namus-ı İslâm'ın muhafazasına avn-i Hakla muvaffakiyet hâsıl olmuş ise de Bulgar askerinin adeta bir haydut çetesi vâri kasabaya girmeleri ve burası da ilk istila ettikleri yerlerden bulunması hasebiyle tarih-i işgal ve istila olan 11 Teşrîn-i Evvel [1]328 tarihinden itibaren burada esnayı ric'atde Ordu-yı Hümâyûn tarafından terk edilen ve kıymet ve bahâları milyonlara bâliğ olan melbubât ve mühimmât ve erzak ve malzeme-i saire-i askeriyemizi yed-i igtisâblarına geçirdiklerinden sarf-ı nazar hükûmet-i mahalliye ve devâir-i resmiye ile cevâmî'-i şerife ve mekâtib-i İslâmiyye'nin hisselerine varıncaya kadar bütün mefruşât ve tezyinâtını aşırıdıklarından başka evrak ve kuyûdât-ı resmiye ve binlerce mesâhif-i şerife ve kütüb-i İslâmiyye parça parça edilerek sokak ortalarına atıp ayaklar altında çiğnenmiş ve mahv ü nâ-bedîd

edilmiş, bir taraftan da burada birkaç çamaşır almağa vakit bulamayarak hicret eden ahali İslâmiyye'nin eşya-yı beytiyesi dahi kısmen yağma edilmiş ve bunu müteâkiben boş kalan İslâm hânelerinin dahi tahribâtına devam olunmağla beraber diğer taraftan da Müslüman olmakdan başka bir kabahati olmayan ahali-i İslâmiyye'den bazıları dûçâr-ı tehdid ve tahkir olarak angarya suretiyle cebren başı açık yalın ayak sokak süpürmek ve hela tathîr etmek gibi hidemât-ı şâkka ve sefilede istihdam olunagelmış olduğundan ve hele bidâyet-i istilada buralarda her nasılsa perakende bir surette kalıp ele geçirdikleri efrâd-ı asâkir-i Osmaniyye üserâsından Hıristiyan olanları bi't-tefrîk yalnız İslâm olanlar ile efrâd-ı ahali-i Müslime'den dahi bazılarını hatta yetmiş yaşında Uncu Hafız Mehmed Efendi nâmında bir pîr-i nâ-tuvânı bile cebren esir-i harb sıfatıyla alarak Bulgaristan'a sevk ederken esna-yı râhda açlıktan ve hastalıktan ve ihtiyarlıktan yürümeye iktidarı olmayanları katl ve itlâf ve ve mûmâileyh Hafız Efendi'yi dahi bu miyânda katl ve telef eyledikleri meşhûden sabit olduğu gibi etraf-ı havalide kalan ahali-i İslâmiyye hakkında rivayeten işidilen bir takım ahvâl-i fecî'adan sarf-ı nazar liva dahilinde Midye'de tutmuş oldukları üserâ-yı Osmaniyye'den yirmiyi mütecâviz efrâd-ı Müslime'nin Kırkkilise'ye sevk edilirken yolda bir dere kenarında kâffesinin itlâf edilerek cesedlerinin dere içine atıldığı ve kezâ İğnece karyesinde esir tutulan on beş-yirmi kadar efrâd-ı asâkir-i Müslime'yi de bir hâne derûnunda kâmilen idam eylemiş olduklarını bizzat müşahede edenler te'minen beyân ve hikâye etmekte bulunduğundan gerek ahali-i Müslime ve üserâ-yı Osmaniyye ve gerek İslâm emlak ve hâneleriyle bütün âsâr-ı İslâmiyye hakkında revâ görülen ta'addiyât ve yağma ve tahribât ve'l-hâsıl şu ahvâl-i vahşet-i iştîmâlin men'-i îkâ'-ı için Bulgar general ve kumandanlarıyla memurîn-i lâzimesine mükerreren müracaatla edilen şikâyetlerin ismâ'ı kâbil olamamış ve binâenaleyh Bulgar Hükûmeti nezdinde bu bâbdaki teşebbüsât-ı dâ'iyânem maa't-teessüf akîm kalmıştır.

Kaldı ki buranın tarihi işgal ve istilasından biraz müddet sonra yani üç yüz yirmi sekiz sene-i Rûmî'si şehir-i Sâni'si ibtidâlarında Bulgaristan Kralı haşmetlü Ferdinand cenâblarının buraya vuku bulan seyahatlerinde şimdi Edirne'de vali mevkiinde bulunan General Gubernatörü Vazof tarafından ol

vakit emr u irâde-i kralî ile Türkçe, Rumca, Bulgarca neşr u ilân olunan ve bir nüshası merbûten takdim kılınan 10 Teşrîn-i Sâni [1]328 tarihli beyânnâme-i resmî burada kalan ahali-i İslâmiyye'ye bir dereceye kadar emniyet ve teslimiyet bahş olmuş idi. Maamâfih bunun üzerine yağma ve tahribâtın men'î ve hatta tevakkufu şöyle dursun bilakis irâde-i kralîyi mutazammın olan beyânnâme-i mezkûr ahkâmına rağmen tahribât-ı vâkî'a daha ziyade artmağla beraber dest-i tecavüz-i mekâbir-i İslâmiyye'ye kadar uzadılarak emvâtın sath-ı arzda mevcudiyetlerinin nişâne-i yegânesi olan kabir taşları bile şikest edilerek sokak ortalarına atılmışdır.

Yalnız hissiyât-ı İslâmiyye'yi değil bütün âlem-i medeniyet ve insaniyeti rencide eden ve bi'l-vücûh kavâ'id-i hukuk-ı beyne'l-milele mugayir bulunan şu hallere karşı sezâvâr-ı teessüfdür ki Kırkkilise'deki Bulgar hükûmet-i askeriyesince nazar-ı bî-kaydî ve musâlaha ile bakılmak ve elhâletü hâzihi bakılmakda ve adeta ahvâl ve harekât-ı vâkî'a-i tahribkârîye müsaadekârâne davranılmakda bulunulmuşdur.

Daha garibi: Bir taraftan yağma ve tahribâtın şiddetle memnû'iyeti resmen ilân olunduğu hâlde diğer taraftan müşârunileyh Kral Ferdinand'ın Kırkkilise'de buldukları esnada ikametine tahsis olunan hânenin tefrişât ve tezyinâtı İslâm hânelerinden yağma olunan kıymetli halı ve seccade gibi eşya-yı nefisiye ile ikmâl edildiği ve hatta sobasında ihrâk edilen odunların bile o sırada tahrib edimekte olan İslâm hânelerinin enkazından ibaret olduğu görülmüşdür. Ahvâl-i mezkûre bilumum kasaba ahalisinin malumu bulunduğu gibi o sıralarda buraya gelmiş olan ecnebi ataşemillerleriyle cerâid-i ecnebiye muhbir ve muhâbirleri Londra Balkan Komitesi Reisi Mösyö Leon Bogoston'un dahi meşhûdu olmuşdur. Binâberîn şifahî ve tahrîrî vuku bulan müracaat-ı mütevâliye-i dâ'iyâneme rağmen buradaki Bulgar Hükûmetince ahvâl ve harekât-ı tahribkârâne-i vâkî'anın önü alınmak şöyle dursun oldukça hafî bir suretde ve kısmen devam edegelen tahribâtın üç yüz yirmi sekiz senesi Şubatı'nın on ikisin den itibaren yani buranın tarih-i işgali ve istilasından üç ay sonra alenen ve resmen icrasına başlanmışdır. Şöyle ki: kasaba çarşısı derûnunda vâkî atik ve küçük cami denilen Serdar Ali Paşa Cami-i Şerifi vuku bulan müracaat-ı dâ'iyânem üzerine burada kalmış olan ahali-i İslâmiyye'nin edâ-yı salât etmeleri için

Bulgar Hükûmeti tarafından tahsis olunmuş ve derûnunda edâ-yı salat olunmakta iken cami-i şerif-i mezkûr ile ittisâlindeki on üç bâb vakıf dükkânlarının bir gûne mazarrat ve tehlikesi melhûz olmadığı ve sıfat-ı memuriyetim hasebiyle taraf-ı dâ'iyâneme de bir tebligât-ı resmiye ifa edilmediği ve kasabada mevcut sair cevâmî'-i şerifeden diğer birisinde dahi edâ-yı salâta müsaade olunmadığı hâlde mezkûr 12 Şubat [1]328 tarihinde bir suret-i resmiye ve aleniyyede hedm ve tahribine mübâşeretle iki üç gün zarfında kâmilen hedm etdirilip arsa haline getirilmiş ve bunu müteâkib diğer bazı akârât-ı vakfiye ile Sultan Bayezid, Hatice Hatun, Osman Ağa, Helva Baba, nâm-ı diğer Pehlivan Ağa ve Karaca İbrahim Bey, nâm-ı diğer Kapan Cami-i Şerifleri dahi maa-minarât hedm ve tahrib edilmiş ve hatta bazı minarelerin hedm ve tahribinde dinamit bile isti'mâl edilmiştir. Bundan başka kasabada mevcut bini mütecâviz İslâm hânelerinden yüzde yetmiş beş nisbetinde bir mikdarı ve kezâ bu havalideki kurâ-yı İslâmiyye külliyyen hedm ve tahrib ve hâk ile yeksân edilmiş ve fakat işbu yıkılan ve yerleri yurd edilen İslâm minarelerin ara ve hizasına tesadüf eden Hıristiyan hâneleri bu hedm ve tahribden müstesna tutulmuştur. Gerek hedm ve tahrib olunan cevâmî'-i şerife ile akârât ve dekâkin-i vakfiye ve gerek İslâm hânelerinin enkazı ve kiremid ve taşları dahi Bulgar Hükûmeti tarafından satılarak bedelini burada mevcut ashâbına bile i'tâ etmeyip yed-i gasblarına geçirmişler ve henüz hedm ve tahrib etmedikleri bazı akârât vakfiyeye ve hatta bizzat burada bulunduğum hâlde müftülüğe meşrûta vakıf ve dükkânlarla cemaat-i İslâmiyye ve mekâtib-i ibtidâiyeye aid akârâta dahi vaz'-ı yedle varidât ve ucurât-ı şehriyelerini ahz ve istifa etmekte bulunmuşlardır.

Gerçi hâl-i harbden mütevellid bu gibi felâket ve musibetlere kalben razı olmak mümkün değilse de mâdem ki ifade-i hâli istimâ'-ı meram gayr-ı kâbil ve elde de bir kuvve-i mâni'a ve dâfi'amız yokdur. Burada biz Müslümanlar için çâr-nâ-çâr sabr ile ülfet zarurî bulunmuş idi. Ancak sâlifü'l-arz hedm ve tahrib edilen İslâm hâneleriyle bazı akârât-ı vakfiye ve altı aded cevâmî'-i şerifeden mâadâ ma'mûr kalan Karacabey Vakfı nâm-ı diğer Emir Ali Bey Camileriyle Cami-i Kebîr denilen Hızır Bey Cami-i Şerifi'nin olsun hedm ve tahrib edilmemesi için buradaki Bulgar hükûmet-i

hâzırasına mükerreren vuku bulan müracaat-ı dâ'iyânem üzerine cevâmî'-i mezkûrenin muhafazası va'd olunmuş iken pek ziyade teessüfe şâyân ve artık tahammül-fersâ ahvâldendir ki mezkûr üç cami-i şerifden birisinde bile icra-yı ibadet ve edâ-yı salâta müsaade olunmak şöyle dursun bilakis bu kere mukaddemât-ı sulhiyenin imzalandığı ve Hükûmet-i Seniyye-i Osmaniyye ile akd-i sulhün icra kılındığı burada 18 Mayıs [1]329 tarihine müsâdif Cumartesi günü resmen Bulgar hükûmet-i hâzırası tarafından ilân edilmiş ve Bulgar gazeteleri de bu bâbda makaleler neşriyle Türkiye ve Bulgarya dostluğundan falan bahsetmiş, bu cihetle her kime emniyet-i kâmile hâsıl olmuş olduğu bir sırada ki 9 Mayıs 329 tarihinde men'-i sulhün resmen ilânından beş gün sonra muhafazaları va'd olunan mezkûr üç cami'-i şerifden gayet metin ve rasîn olan kasaba cami-i kebîrinin minaresi dahi Bulgar askerleri tarafından Bugar memurlarının emr u ma'rifeti tahtında bir suret-i resmiye ve aleniyede bir-iki gün zarfında büsbütün hedm ve ve tahrib edilmiş olduğu gibi eski kasabada vâki Cedîd Ali Paşa nâm sâhibü'l-hayrın bina ve ihyâ-gerdesi olan Edirne'deki meşhur âlem-i Sultan Selim Cami-i Şerifi tarz-ı mimarisinde âsâr-ı nefise-i İslâmiyye'den ma'dûd bulunan Büyük Cami-i Şerif'in dahi kezâlik minaresi sulhün ilânını müteâkib hedm edilerek haricden kubbesine "Haç" takılmış olduğunu bizzat kasaba-i mezkûreye kadar gidilmiş görülmüş ve Babaeski ahali-i İslâmiyyesi'nin edâyı salât etmeleri için cami-i mezkûrdan başka ma'mûr bir cami bulunmadığı ve kasaba-i mezkûrede Bulgar nâmıyla bir hâne bile mevcut olmadığı hâlde şu sırada etraftan ve Çatalca taraflarından nakletdirilip iskân etdirilen beş-on hâne Bulgar ahalisine mahsus olmak üzere mevcut olan İslâm hânelerinden hedm ve tahrib edilmemiş ancak yetmiş İslâm hânesi bırakılmış ve onlara da ânifü'l-beyân haricden getirilen Bulgar ahaliyi yerleşdirilmiş olduğu ve kasaba-i mezkûreye tâbi' Pavli nâm karye ahali-i İslâmiyyesi Bulgar mezhebini kabul etmeleri için cebr ve tazyik edilmekte oldukları ve bidâyet-i işgal ve istilada kasaba-i mezkûrede kalan kasaba-i mezkûreden on dokuz kişiyi "Bu miyânda on dört-on beş yaşlarında iki mekteb talebesi de mevcuttur." katl ve itlâf eyledikleri bi't-tahkik anlaşılmiş Lülebergos kasabasında vâki Şehid Mehmed Paşa Cami-i Şerifi'nin de minaresi hedm olunarak kiliseye tahvîl edildiği gibi İslâm

hâneleri de hedm ve tahrib ve kezâ Vize ve Pınarhisar kasabalarındaki cevâmi'-i şerife ile İslâm hânelerinin dahi yerlerini yurd etmiş oldukları maa't-teessüf mevsûkan haber alınmıştır. Her ne kadar bu kere yani sulhün ilânını müteâkib minareleri hedm ve tahrib olunan ve kiliseye tahvîl edilmek istenilen mezkûr cevâmi'-i şerife için dahi gerek Kırkkilise'de mutasarrıf makamında bulunan Naçarnik Kuzuharof ve gerek Edirne'de vali mevkiinde duran General Gubernatörü Vazof'a taraf-ı dâ'iyânemden bâ-telgraf müracaat olunmuş ise de müsmir olmamıştır.

En ziyade teessüfe şâyân ciheti şudur ki: cevâmi'-i şerife-i mezkûrenin ve âsâr-ı İslâmiyye'nin evvel ve âhir hedm ve tahribâtı göz önünde bir suret-i resmiye ve aleniye icra edilip dururken men'i için müracaat vuku'unda Bulgar rüesâ-yı memurîn-i askeriye ve mülkiyesi tecâhülünden gelerek tahribât-ı vâkı'anın men'ini değil tevakkufunu bile arzu etmemeleri ve bilakis müsaadekârâne davranmalarıdır.

İşte sulhün ve güya dostluğun! resmen ilânını müteâkib bunun âsâr-ı fi'liyesinden olmak üzere Bulgar Hükûmeti tarafından kavâ'id-i hukuk-ı beyne'l-milele ve esasât-ı medeniye ve insaniyete mugayir an-kasdin revâ görülen ve yalnız hissiyât-ı İslâmiyye'yi değil bütün âlem-i medeniyet ve insaniyeti rencide eden ve tarihlerde nazîri ve misli görülmeyen ahvâl-i müessife-i vâkı'aya karşı oturup sabr ve tahammül etmek artık hiçbir Müslüman'ın kârı olmayıp şâyed buraları tahdid-i hududda müstakillen Bulgaristan idaresine terk edilecek olursa çünkü Müslüman olmakdan başka bir kabahati olmadığı hâlde angarya suretiyle hizmet-i şâkka ve sokak süpürmek ve hela tathîr ettirmek gibi hidemât-ı sefilede istihdam edilmeleri, diğer taraftan ma'âbid-i İslâmiyye'nin göz önünde hedm ve tahribiyle dine taarruz misillü her gün bir suretle îkâ' edilen ta'addiyâtı çekmekden ve böyle hâl-i felâket-iştimâli görmekten ve maddî ve manevî dûçâr-ı gadr ve kahr olmakdan ise burada kalan İslâmlar da elinde avucundaki mâ-melekini ve mal ve menâlini terk ederek yollar açıldığında hemen hicrete mecbur kalacağından bu havaliden ahali-i İslâmiyye'nin hicret etdirilmemesi matlûb ise ahvâl-i vâkı'a-yı mezkûreye nisbet ve belki de noksan olan ma'rûzât-ı dâ'iyânem hükûmet-i merkeziyece nazar-ı dikkate alınarak hiç olmazsa fimâ-ba'd olsun taht-ı işgal ve istilada bulunan

mahallerde henüz hedm ve tahrib edilmemiş olan cevâmi‘ ve mesâcid ve mekâtib ve evkâf-ı İslâmiyye'nin te'min ve muhafazasıyla beraber bir suret-i resmiye ve aleniyyede hedm ve tahrib edilen ahali-i İslâmiyye hâneleri için inşa ve Bulgar Hükûmeti tarafından vaz'-ı yed olunan evkâf-ı İslâmiyye ile kiliseye tahvîl edilmek istenilen sâlifü'l-arz cevâmi‘-i şerifenin hâl-i sâbıklarına bi'l-ircâ‘ mahalleri cemaat-i İslâmiyyesi'ne iade ve teslim ve her vechile hukuk-ı ahali-i İslâmiyye'nin muhafaza etdirilmesi zımında teşebbüsât-ı lâzıme-i siyasiyede bulunularak bu bâbda Bulgar Hükûmeti'nden te'minât-ı kavîyye-i resmiye alınması tensîb buyurulduğu takdirde ahali-i İslâmiyye hakkında revâ görülen ahvâl-i ta'addikârâne ve evvel ve âhir icra edilmiş olan tahribât-ı vâkı'anın derecesi bir komisyon ma'rifetiyle tahkik etdirilerek ahali-i İslâmiyye'nin te'min ve muhafaza-i hukuku esbâbının istikmâli ve ahvâl-i ma'rûzadan dolayı Avrupa Düvel-i Muazzaması'nın dahi enzâr-ı dikkat-i medeniyetkârânesinin celbi hususlarına delâlet-i âlî-i himmet-i cenâb-ı Meşihat-penâhîleri şâyân buyurulmak üzere Kırkkilise ve havalisi ahali-i İslâmiyyesi nâmına olarak ahvâl ve harekât-ı vâkı'anın nazar-ı dekayık-ı eser-i şeyhülislâmîlerine arzına mücâseret kılınmış ve binâenaleyh devam-ı devlet-i ebed-müddet ve bekâ-yı satvet ve şevket-i İslâmiyye ve Osmaniyye ile ümmet-i merhûme-i Muhammediye ve millet-i Osmaniyye'nin salâh ve selâmet ve selâmet hâli da'vât-ı hayriyesinin tizkârı hâtime-i ma'rûzât-ı dâ'iyânem olmuştur. Ol bâbda emr u fermân hazret-i veliyyü'l-emrindir.”

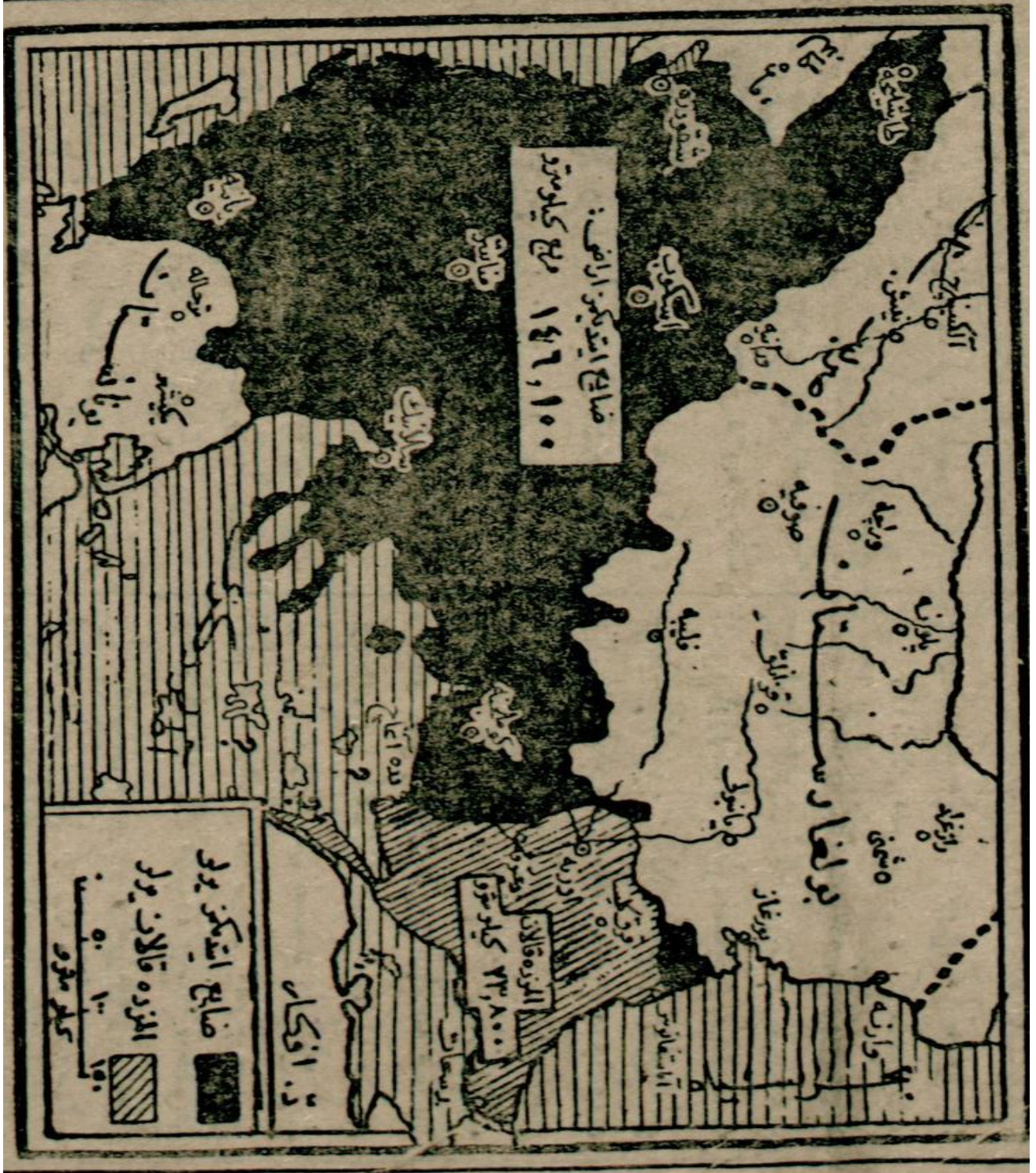
6 Recep 1331/29 Mayıs 1329

Kırkkilise Müftüsü

Ed-dâ'i

Mühür

EK 17: 29 Eylül 1913 Tarihinde İmzalanan İstanbul Antlaşması'nın Haritası.⁴⁷⁶

⁴⁷⁶ Tasfir-i Efkâr Gazetesi, (28 Şevval 1331/30 Eylül 1913).